

Univerzita Karlova
Přírodovědecká fakulta
Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

Studijní program: Geografie
Studijní obor: Globální migrační a rozvojová studia

Bc. Aneta Antošová

FAKTORY ROZVOJE VENKOVSKÝCH OBCÍ NA VALAŠSKU
FACTORS FOR DEVELOPMENT OF RURAL MUNICIPALITIES IN WALLACHIA

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: RNDr. Radim Perlín, Ph.D.

Praha 2018

Prohlašuji, že jsem závěrečnou diplomovou práci zpracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze dne 20. 4. 2018

.....

podpis

Na tomto místě bych ráda poděkovala panu RNDr. Radimu Perlínovi, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady, čas a trpělivost, které mi věnoval při tvorbě této diplomové práce. Chtěla bych poděkovat starostům zkoumaných obcí za vstřícnost a spolupráci při vytváření rozhovorů. Můj velký dík patří také Bc. Janu Křenovi za pomoc s tvorbou map a programem SPSS.

Abstrakt

Venkov a jeho problematika se v regionálním rozvoji dostaly do středu zájmu vcelku nedávno. Vzhledem k jeho složité transformaci během posledních desetiletí je třeba o něj pečovat a dále ho rozvíjet, aby jej mohly, tak jako my, užívat i budoucí generace. Rozvoj venkova by měl být tedy komplexní proces, zaměřený na všechny složky venkova, které jej utváří. Pro správné zacílení rozvoje venkova je nezbytné identifikovat klíčové faktory, které mohou rozvoj podmiňovat. Identifikace klíčových faktorů rozvoje úzce souvisí s aktéry rozvoje. Bez aktérů rozvoje a jejich spolupráce na všech úrovních je velmi těžké dosáhnout efektivního a úspěšného rozvoje venkova. Rozvoj v obcích je ovlivněn geografickou polohou obcí a její vzdáleností od regionálního centra. Problémy obcí jsou umocněny s její velikostí. Čím menší obec, tím více problému a tím je pro ni rozvoj složitější. Pro malé obce může být rozhodující čerpat v rozvoji ze svých vlastních zdrojů, kterými jsou lidský a sociální kapitál. Tyto měkké faktory rozvoje jsou v posledních letech v popředí zájmu a ve světové literatuře odborníci přisuzují klíčový význam právě endogenním faktorům. Předložená diplomová práce se snaží na příkladu malých úspěšných obcí v periferii potvrdit klíčovou roli lidského a sociálního kapitálu v rozvoji.

Klíčová slova

Venkov, rozvoj venkova, lidský kapitál, sociální kapitál, faktory rozvoje.

Abstract

The rural environment and its issues have become a center of interest in regional development quite recently. Due to its complex transformation over the last few decades, it must be cared for and developed further so that it can be enjoyed by future generations as well. Rural development should therefore be a complex process, focused on all the rural components that make it. To properly target rural development, it is necessary to identify the key factors that can make development possible. The identification of key development factors is closely related to development agents. Without development agents and their cooperation at all levels, it is very difficult to achieve effective and successful rural development. Development in municipalities is also influenced by the geographical location of municipalities and their distance from the regional center. The problems of municipalities are enhanced by its size. The smaller the village, the bigger the problem and the more complicated the development. For small municipalities it may be crucial to draw on development from their own resources, which are human and social capital.

These soft factors of development have been in the forefront of interest in recent years, and the leading world.

Key words

Countryside, rural development, human capital, social capital, development factors.

OBSAH

1. ÚVOD.....	11
2. TEORETICKÝ VSTUP DO PROBLEMATIKY VENKOVA	13
2. 1 Co je to venkov	13
2. 1. 1 Znaký venkova	15
2. 1. 2 Venkovské sídlo	16
2. 1. 3 Venkovská obec.....	16
2. 1. 4 Demografická charakteristika českého venkova	17
2. 2 Dnešní venkov a jeho problémy	18
2. 2. 1 Historický kontext problémů venkova.....	18
2. 2. 2 Současné problémy českého venkova.....	19
3. TEORETICKÉ PŘÍSTUPY K ROZVOJI VENKOVA.....	21
3. 1 Otázka perifernosti venkovských území.....	21
3. 2 Institucionální teorie	22
3. 3 Nové koncepty rozvoje.....	22
3. 4 Rozvoj venkova.....	23
3. 4. 1 Potenciál pro rozvoj.....	24
3. 5 Vnější/exogenní faktory rozvoje	25
3. 5. 1 Poloha a velikost obce	25
3. 5. 2 Instituce a finance	26
3. 6 Vnitřní/endogenní faktory rozvoje.....	26
3. 6. 1 Lidský kapitál	27
3. 6. 2 Sociální kapitál.....	27
3. 6. 3 Lokální samospráva	28
3. 6. 4 Další vnitřní rozvojové faktory.....	29
3. 7 Od top-down k bottom-up přístupům	29
3. 8 Shrnutí	30
4. AKTÉŘI ROZVOJE VENKOVA.....	31
4. 1 Aktéři rozvoje venkova na nadnárodní úrovni	33
4. 1. 1 LEADER	34
4. 1. 2 Místní akční skupiny a dobrovolné svazky obcí.....	35

4. 2 Aktéři rozvoje na národní a regionální úrovni.....	35
4. 3 Aktéři rozvoje na lokální úrovni.....	36
4. 3. 1 Místní samospráva	36
4. 3. 2 Občané obce	37
4. 4 Shrnutí	38
5. HYPOTÉZY	40
6. METODIKA	42
7. ANALÝZA VYBRANÝCH OBCÍ	45
7. 1 Vymezení a charakteristika regionu Valašsko	45
7. 2 Indikátory pro výběr obcí, zařazených do výzkumu	46
7. 2. 1 Indikátory vnější kapacity obcí	47
7. 2. 2 Indikátory vnitřní kapacity venkovských obcí.....	49
7. 2. 3 Základní informace o vybraných obcích	52
7. 3 Rozhovory se starosty zkoumaných venkovských obcí	53
7. 3. 1 Modelové otázky v rozhovoru	53
7. 4 Vyhodnocení rozhovorů	54
7. 4. 1 Identifikace rozvojového potenciálu obcí	55
7. 4. 2 Identifikace možných bariér rozvoje	56
7. 4. 3 Angažovanost	59
7. 4. 4 Úspěšnost	61
7. 4. 5 Ohrožení	63
7. 4. 6 Rozvoj	65
7. 4. 7 Spolupráce	68
7. 4. 8 Atmosféra	70
7. 4. 9 Důvěra	72
7. 4. 10 Aktivita.....	73
7.5 Shrnutí provedených rozhovorů	76
8. DISKUZE	78
9. ZÁVĚR	80
ZDROJE	82

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Znaky venkova sloužící jako možná kritéria vymezení venkova	15
Tabulka č. 2: Model aktérů rozvoje.....	33
Tabulka č. 3: Základní informace o vybraných obcích k 1. 1. 2018	52
Tabulka č. 4: Odpovědi respondentů na otázku č. 1	55
Tabulka č. 5: Odpovědi respondentů na otázku č. 2	57
Tabulka č. 6: Odpovědi respondentů na otázku č. 3	59
Tabulka č. 7: Odpovědi respondentů na otázku č. 4	61
Tabulka č. 8: Odpovědi respondentů na otázku č. 5	63
Tabulka č. 9: Odpovědi respondentů na otázku č. 6	65
Tabulka č. 10: Odpovědi respondentů na otázku č. 7	68
Tabulka č. 11: Odpovědi respondentů na otázku č. 8	70
Tabulka č. 12: Odpovědi respondentů na otázku č. 9	72
Tabulka č. 13: Odpovědi respondentů na otázku č. 10	74

Seznam grafů

Graf č. 1: Odpovědi respondentů na otázku č. 1.....	56
Graf č. 2: Odpovědi respondentů na otázku č. 2.....	58
Graf č. 3: Odpovědi respondentů na otázku č. 3.....	60
Graf č. 4: Odpovědi respondentů na otázku č. 4.....	62
Graf č. 5: Odpovědi respondentů na otázku č. 5.....	64
Graf č. 6: Odpovědi respondentů na otázku č. 6.....	66
Graf č. 7: Odpovědi respondentů na otázku č. 7.....	69
Graf č. 8: Odpovědi respondentů na otázku č. 8.....	71
Graf č. 9: Odpovědi respondentů na otázku č. 9.....	73
Graf č. 10: Odpovědi respondentů na otázku č. 10.....	75
Graf č. 11: Celkové zhodnocení výsledků provedených rozhovorů	77

Seznam obrázků

Obrázek č. 1: Synergický model aktérů rozvoje venkova	32
Obrázek č. 2: Vymezení zkoumaného území na mapě ČR	46
Obrázek č. 3: Vymezení venkovských obcí do 1000 obyvatel na Valašsku	48
Obrázek č. 4: Vybrané obce pro výzkum	51

Seznam příloh

Příloha č. 1: Struktura otázek kvalitativního šetření	86
---	----

Seznam zkratek

ČOV	Čistička odpadních vod
ČR	Česká republika
ČSÚ	Český statistický úřad
DOS	Dobrovolné svazky obcí
EU	Evropská unie
EUROSTAT	Statistický úřad Evropského společenství
FK	Fotbalový klub
CHKO	Chráněná krajinná oblast
JZD	Jednotné zemědělské družstvo
KD	Kulturní dům
LEADER	Propojení aktivit pro rozvoj ekonomiky venkova
MAS	Místní akční skupina
MMR	Ministerstvo pro místní rozvoj
MŠ	Mateřská škola
Mze	Ministerstvo zemědělství
MŽP	Ministerstvo životního prostředí
OÚ	Obecní úřad
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
ORP	Obec s rozšířenou působností
POÚ	Obec s pověřeným obecním úřadem
RIS	Regionální informační servis
SDH	Sbor dobrovolných hasičů
SK	Sportovní klub
SPSS	Statistical Package for the Social Sciences
SZP	Společná zemědělská politika
TJ	Tělovýchovná jednota
VŠ	Vysoká škola, vysokoškolské vzdělání
ZŠ	Základní škola

1. ÚVOD

Vnímání venkova je velmi subjektivní záležitost. Když se řekne venkov, můžeme si představit odlehlý prostor, obklopený přírodou, pro který je typická zemědělská výroba, vesnická architektura a lidé, žijící v užším sociálním spojení. Tento pohled na venkov je jen jeden z mnoha možných. Venkov je území, které nabývá rozmanitých podob. Proto se i jeho vymezení stalo nejednoznačnou záležitostí. Venkov není jen krásná příroda plná přátelských lidí. Je to i území, které se potýká se spoustou problémů. Rozvoj venkova může tyto disparity zmírnit. Pomocí rozvoje venkova lze zajistit kvalitní podmínky pro život místních obyvatel. Při rozvoji venkova je důležité dbát na zachování jeho specifičnosti, přírody, kultury i tradic. Měli bychom udržovat a rozvíjet venkov tak, aby jej mohli užívat i budoucí generace (Moseley, 2003). Každý venkov má svá specifika, a proto by se i k jeho rozvoji mělo přistupovat komplexně. Téma venkov a rozvoj je v dnešní době často probírané. Existuje spousta národních, regionálních i lokálních iniciativ na podporu a rozvoj venkova. Otázkou zůstává, jakou cestou lze dosáhnout udržitelného a efektivního rozvoje.

V polarizovaném prostoru se vyskytují různé venkovy, které disponují odlišnými rozvojovými potenciály. Identifikace rozvojových potenciálů můžeme brát v souladu s určením výskytu jednotlivých rozvojových faktorů v území. Identifikace klíčových faktorů rozvoje by mohla pomoci k přesnějšímu zacílení rozvojových aktivit. Obce, které jsou v rozvoji znevýhodněné svou polohou a velikostí, často také trápí nedostatek financí na rozvoj, špatná vybavenost a nevyhovující dopravní a technická infrastruktura. Právě takovéto venkovské obce mohou v rozvoji naleznout jinou alternativu, kterou je možnost čerpat v rozvoji ze svých vnitřních zdrojů. Vnitřními zdroji jsou myšleny především zdroje lidské, mezi které patří lidský a sociální kapitál (Paxton, 1999; Pileček 2010). Jak shodně tvrdí Binek a kol. (2009), Leitmanová a kol. (2012) a Woods (2010), rozvoj venkova je především o zapojení místního obyvatelstva do tohoto procesu. V literatuře regionálního rozvoje v posledních letech slábne vliv teorií, zaměřených především na ekonomické vnější aspekty rozvoje. Do středu zájmu se dostávají institucionální teorie rozvoje, které kladou důraz na vliv endogenních faktorů v rozvoji. V posledních letech se na lokální iniciativy pohlíží, jako na klíčové hráče v rozvoji (Putnam, 1993; Bernard a kol., 2011).

Tato diplomová práce se zabývá problematikou rozvoje venkova, faktory rozvoje venkovských obcí, aktéry rozvoje venkova a celkovou provázaností problematiky venkovských obcí. Hlavním zaměřením práce je zkoumání vlivu lidských zdrojů na úspěšnost periferních venkovských obcí v rozvoji. Náplní práce je také identifikace rozvojových potenciálů, které stojí za úspěšným rozvojem lokality. Primárním cílem předložené diplomové práce je na příkladu úspěšných obcí identifikovat klíčové faktory rozvoje v periferně lokalizovaných venkovských obcích.

Podle teoretického ukotvení této práce je zkoumán především vliv endogenních faktorů, lidského a sociálního kapitálu, na skutečný rozvoj obce. Výzkumná otázka předložené práce zní: *„Jaké jsou klíčové faktory podmiňující rozvoj venkovských obcí na Valašsku?“*.

Text předkládané diplomové práce je rozdělena do devíti kapitol, které se dále dělí na dvě skupiny podkapitol. První kapitolou je úvod, který zahrnuje cíle práce a slouží jako vstup do zkoumané problematiky. Druhou kapitolu tvoří představení venkova, jeho prostorová diferenciacie a zkoumání hlavních problémů venkova. Třetí kapitola diskutuje teoretické přístupy k rozvoji venkova. Tato kapitola slouží k teoretickému ukotvení zkoumaného problému na základě vybraných teorií regionálního rozvoje. V závislosti na cíli této práce třetí kapitola obsahuje analýzu faktorů rozvoj venkovských obcí. Čtvrtá kapitola popisuje aktéry rozvoje venkova, se zaměřením na lokální iniciativu. Pátou kapitolu tvoří hypotézy, které jsou vytvořeny na základě zkoumané literatury, vztahující se k tématu. Modelové hypotézy předchází samotnému výzkumu. Šestá kapitola představuje použitou metodiku výzkumu, dále také popisuje použité metody kvalitativního a kvantitativního výzkumu, typy dat a způsob provedení terénního šetření. Sedmá kapitola je zaměřena na analýzu zkoumaných obcí. V této kapitole nalezneme charakteristiky vybrané lokality a zkoumaných obcí, stanovené indikátory, sloužící k selekci obcí do výzkumu metody, modelové otázky rozhovorů a vyhodnocení jednotlivých otázek u všech zkoumaných respondentů. Sedmá kapitola ve svém závěru interpretuje zjištěné výsledky. V osmé kapitole jsou diskutovány výsledky výzkumu, fakta a souvislosti vyplývající z výzkumu. V závěru práce se nachází ověření předem stanovených hypotéz, celkové zhodnocení výzkumu a odpověď na výzkumnou otázku.

2. TEORETICKÝ VSTUP DO PROBLEMATIKY VENKOVA

2. 1 Co je to venkov

Vymezení venkova je poněkud nejednoznačný a komplikovaný proces. V odborné literatuře se vyskytují rozdílné přístupy k vymezení venkova. Obecně vzato je definice venkova subjektivní záležitost. Každý si pod pojmem venkov představí něco jiného. Někdo si pod pojmem venkov představí nerozvinutý konec světa, zaměřený na zemědělství, jiný krásné přírodní prostředí s milými lidmi. Dnešní venkov nabývá mnoha podob, proto je jeho jednotná definice obtížná. Definice venkova se odvíjí od jeho hlavního účelu. Jak uvádí Perlín (2010) je třeba si ujasnit, za jakým účelem venkov vymezujeme. Také kritéria vymezení se odlišují. Co autor, to jiná metodika vymezení.

Venkov je těžce uchopitelný pojem. V dnešní době neexistuje pouze jeden venkov jako prostorově vymezená identita či sociální konstrukt (Bínek a kol., 2009). Naopak existuje více typů venkova a každý z nich je něčím specifický. Specifičnost a rozmanitost venkova popisuje také Moseley (2003), který navrhuje individuální přístup k venkovům. Rozličnost venkova popisuje i Perlín (2010), který jako důkaz jeho nejednotnosti představuje typologii českých venkovů.

Mátl a Srnová (2012) tvrdí, že přístupy k venkovu vychází z kvantitativního nebo kvalitativního ukazatele. K identifikaci venkova je možná i kombinace obou ukazatelů. Ve zkoumané literatuře dominují vymezení kvalitativní povahy. Whitaker (1982) popisuje přístup k venkovu v komplexnosti zkoumání venkova a města dohromady, což se ztotožňuje s některými českými autory (Leitmanová a kol., 2012; Bínek a kol., 2009; Perlín, 2010). Leitmanová a kol. (2012) uvádí, že klasifikaci venkovského prostoru nelze provádět bez uvědomění si dichotomie město versus venkov. Venkov tedy nelze zkoumat jako samostatně existující jednotku, ale jako prostor vymezující se vůči městu. To potvrzuje i Bínek a kol. (2009) ve svém tvrzení, že současný venkov již vykazuje mnohé znaky města a naopak mnohá města mohou mít znaky venkova. Je tedy těžké určit hranici mezi městem a venkovem. Bínek a kol. (2009) pohlíží na venkov jako na základní prostorový soubor, v jehož rámci nabývá krajina a sídla venkovských znaků a dostává tak podobu venkova. Venkovský prostor je jeden funkční celek, vytvořený z venkovských obcí a malých měst (Bínek a kol., 2009). Slepíčka (1981) definuje venkovský prostor jako venkovské osídlení a volnou krajinu.

Nelze opomenout vymezení venkova na základě kvantitativní povahy. Při vymezení na základě statistických ukazatelů je důležité zahrnout do venkova jak krajinu, tak i venkovská sídla. Tato problematika bude diskutována podrobněji v podkapitole 2. 1. 2.

Na základě určení velikosti sídel můžeme klasifikovat právě sídlo venkovského typu. Perlín (2010) popisuje hranici pro stanovení venkovského sídla v Česku 2 000 - 3 000 obyvatel. Dle statistického vymezení se venkovskou obcí myslí obec, jejíž počet obyvatel nepřesahuje 2000.¹ Kvantitativní metodu vymezení představuje i metodika vymezení venkova, užívaná Evropskou Unií. OECD a EUROSTAT shodně využívají hustotu zalidnění jako kvantitativní ukazatel vymezení území. EU využívá při vymezení venkova hranici hustoty osídlení nižší než 100 obyvatel/km² (Perlín, 2010). OECD vymezuje venkov na základě kvantitativních ukazatelů hustoty osídlení a podílu obyvatel žijících v nižších jednotkách osídlení, které jsou dále účelově definovány (Bínek a kol., 2009). OECD definuje venkov podle podílu obyvatelstva, které žije na území s hustotou zalidnění menší než 150 obyvatel/km (Mátl a Srnová, 2012). OECD rozlišuje tři typy venkovských regionů dle podílu obyvatel žijících ve venkovských obcích. Leitmanová a kol. (2012) tyto regiony popsala jako:

- Převážně venkovské oblasti/regiony: více než 50 % obyvatel z celého regionu žije ve venkovských obcích.
- Významně venkovské regiony: 15 až 50 % obyvatel žije v těchto regionech ve venkovských sídlech.
- Převážně městské regiony: méně než 15 % obyvatel regionu žije ve venkovských sídlech.

Dělení na venkovské regiony je dobře aplikovatelné a jednoduché. Avšak na rozdíl od ostatních definic venkova zde není venkov jasně daný. OECD vymezení se hodí spíše k institucionálnímu využití. Používá se nejvíce ve statistikách pro mezinárodní srovnání. Kvantitativní hodnocení venkova je i přes dobrou validitu dat nepřesné, neboť tato čísla nemohou určit přesnou hranici mezi venkovem a městem (Leitmanová a kol., 2012).

Způsobů a možností vymezení venkova existuje mnoho, proto je velmi těžké vybrat jednu konkrétní. Podle zhodnocení příslušné literatury budu přistupovat k venkovu, jako k rozmanitému území, které se nedá popsat jednostranně. K vypracování výzkumné části předložení práce uplatním definici venkova na základě identifikace venkovských sídel. V celkovém shrnutí poznatků lze venkov popsat jako venkovská sídla, obklopená přírodou a krajinou, lokalizované mimo oblasti měst, obývané lidmi vyznávající tradicionalismus a žijícími v užším sociálním spojení.

¹ Ovšem v ČR existuje spousta obce s více než 2 000 obyvateli (většina z nich je lokalizována v Jihomoravském kraji) a jsou považovány za venkovské. Naopak v ČR existuje i 57 měst, které mají méně než 2000 obyvatel (Ministerstvo pro místní rozvoj, 2006). Některé zdroje uvádí hranici venkovské obce dokonce do 3000 obyvatel. Z tohoto důvodu je velmi těžké identifikovat hranici mezi venkovem a městem.

2. 1. 1 Znaky venkova

Velmi důležitým znakem venkova je jeho obyvatelstvo. Lidé žijí na venkovské v užším sociálním spojení a v těsném propojení s přírodou (Bínek a kol., 2009). Pro venkovany je typické vyznávání náboženství, kutilství, tradice, kooperace, participace, společná historie a sdílené hodnoty (Perlín, 2010). Woods (2005) považuje venkov za území, kde jeho obyvatelé mají podstatnou roli v jeho rozvoji. Podle Woodse (2005) se obyvatelstvo venkova vyznačuje specifickými znaky, jako je jejich identita s obcí a hrdost na své území. Specifickou sociální stránku venkova, zejména užší spojení mezi obyvateli popisuje také Moseley (2003).

Pro identifikaci venkova jsou také významné jeho ekonomické znaky. Tradiční venkov se vyznačoval svou převážně zemědělskou a produkční funkcí. Typické pro něj bylo samozásobitelství (Bínek a kol. 2009). Dnes zemědělská produkce není tak markantní. Perlín (2010) určuje jako ekonomický znak také vyšší procento dojíždějících obyvatel do škol a za prací a vyšší nezaměstnanost ve venkovských obcích. Tradičními znaky českého venkova se zabýval například Bínek a kol. (2009) nebo ministerstvo pro místní rozvoj (2006). Komplexní zhodnocení znaků, typických pro český venkov popisuje tabulka číslo jedna.

Tabulka č. 1: Znaky venkova sloužící jako možná kritéria vymezení venkova

Urbanistické znaky	bydlení v nízkopodlažních oddělených domech větší pozemky, náves, síť ulic, parkování na pozemcích
Architektonické znaky	nízkopodlažní zástavba, statky, usedlosti, samoty, hospodářská stavení, dvory, zahrady, zemědělské plochy
Sociální znaky	užší kontakty mezi lidmi, sousedství, tradice, konzervatismus, náboženství, spolupráce, bezpečí, spokojenost, bližší vztah k přírodě
Ekonomické znaky	převládající zemědělství, dojížděka do škol a zaměstnání, infrastruktura, služby, obchody, samozásobitelství, kutilství, agroturistika
Administrativní znaky	statut sídla, statut obce
Velikostní znaky	počet obyvatel pod uměle stanovenou hranicí 2000-3000 obyvatel
Krajinné znaky	zeleň, voda, ekologická stabilita, klid, vesnický ráz, minimální hluk, krajina
Kulturní znaky	tradice, historie, folklor, spolky, místní akce, kluby, sdružení, škola, podniky

Zdroj: vlastní zpracování dle Bínek a kol. (2009)

I přes rozdílnost venkovů můžeme definovat shodné znaky českého venkova jako například specifické sociální prostředí s fenoménem sousedství, život v blízkosti přírody, jiný životní styl a standart, kvalitnější životní prostředí (Perlín, 2010).

2. 1. 2 Venkovské sídlo

Sídelní útvary jsou základní jednotkou osídlení. Na této úrovni můžeme identifikovat venkovská sídla. Perlín (2010) definuje sídlo jako prostorově oddělenou jednotku, která je formována domy s obytnou funkcí a volnou krajinou mezi těmito domy. Binek a kol. (2009) uvádí, že ČR disponuje asi 14 000 venkovskými sídly. Pro venkov jsou charakteristické rozsáhlé veřejné prostory, více volného prostranství než zastavěných ploch. Perlín (2010) popisuje venkov jako soubor venkovských sídel², ve kterých žijí lidé a volné krajiny mezi těmito sídly. Podobu obou typů sídel určuje vzájemné působení několika faktorů. Mezi tyto faktory patří přírodní prostředí, socioekonomické podmínky, architektonické znaky a urbanistická struktura (Majerová a kol., 2001). Slepíčka (1981) rozumí venkovskými sídly všechny prostorově oddělené sídelní útvary mimo města. Podle Slepíčky (1981) mezi venkovská sídla patří:

- Samota: izolované obydlí, vzdálenostně odlehlé od ostatních zemědělských usedlostí.
- Osada: seskupení až pět usedlostí. Rozvojem své plochy a výstavbou dalších usedlostí se může modifikovat ve vesnici.
- Vesnice: základní sídelní jednotka venkovského prostoru.

Slepíčka (1981) zvlášť definuje venkovské osídlení jako soustavu venkovských sídel, početně do 2 000 obyvatel, včetně jejich velikosti a funkčních vazeb a vztahů mezi těmito sídly. Slepíčková definice venkovského osídlení se shoduje s kvalitativním vymezením venkova podle stanovení hranice obyvatel.

2. 1. 3 Venkovská obec

Vymezení venkovské obce je obdobně složité, jako vymezení samotného venkova. Podle Zákona o obcích je obec administrativním územním samosprávným celkem, ve kterém žije společenství občanů (Leitmanová a kol., 2012). Zákon o obcích však venkovské obce nijak nedefinuje. Podle Zákona o obcích rozlišujeme v České republice obce, městyse, města a statutární města. Obec je veřejnoprávní korporace, má státem přidělený statut obce, vlastní a spravuje majetek, vystupuje a jedná v právních vztazích svým vlastním jménem (Perlín, 2010).

² Sídlím zde myslíme základní jednotku osídlení. Každé obydlené místo a jeho příslušné plochy, které obyvatelstvo nějakým způsobem využívá.

Obec pečuje o všestranný rozvoj svého území a o potřeby svých občanů a při plnění úkolů chrání veřejný zájem (Bínek a kol., 2010) ³.

Majerová (2001) uvádí označení vesnice pro venkovský prostor s venkovským osídlením a krajinou v jejím okolí. Slepíčka (1981) charakterizuje vesnice jako kompaktní venkovská sídla, která strukturou plochy intravilánu, charakterem zástavby, velikostí a funkčním využitím staveb a počtem obyvatelstva nemají znaky města. Jako hranici pro vymezení venkovské obce nebo sídla (vesnice) se používá počet obyvatel. Tato hranice je stanovena na hodnotu 2000-3000 obyvatel venkovské obce či sídla (Bínek a kol. 2009). Počet se shoduje s vymezením venkovských sídel podle Slepíčky (1981) a také s kvantitativním vymezením venkova. V tomto případě upozorňuje Perlín (2010) na důležitost umět rozlišovat pojmy venkovské sídlo a venkovská obec.

České obce jsou velmi rozmanité velikostně, demograficky, sídelně i socio-ekonomicky. Pro český venkov je typická roztříštěná sídelní struktura a velký počet malých obcí⁴. Český statistický úřad (2017) uvádí, že venkovské obce tvoří 89, 8 % všech obcí v České republice. K tomuto faktu je třeba zmínit, že samotný venkov zaujímá plochu 78, 8 % z celkového státního území (Svobodová a kol., 2011). Procentuální počet obyvatel, kteří žijí ve venkovských obcích je 29, 8 % z celkového počtu občanů Česka (Svobodová a kol., 2011). Lze tedy říci, že venkov tvoří značnou část Česka.

2. 1. 4 Demografická charakteristika českého venkova

Jak již bylo řečeno, venkov není tvořen jen krajinou a sídly. Venkov tvoří také lidé. Porozumět demografickým charakteristikám dnešního venkova je důležité i vzhledem k rozvoji obcí. Populační vývoj obce je jedním z možných ukazatelů její rozvinutosti (Leitmanová a kol., 2012).

Zajímavá je proměna venkovského obyvatelstva v čase. Podíl obyvatel městského a venkovského obyvatelstva byl dlouhá léta stabilní. Změnu v demografii venkovské společnosti přinesla industrializace a průmyslová revoluce, která zapříčila zvýšení urbanizace a nárůst městského obyvatelstva (Svobodová a kol., 2011; Woods, 2005). Po roce 1989 trend urbanizace mizí a střídá jej nový jev zvaný suburbanizace. Svobodová a kol. (2011) definuje suburbanizaci jako proces stěhování obyvatel z měst do přilehlého i vzdálenějšího venkova⁵.

Významným demografickým ukazatelem je vzdělání obyvatel. Obecně je pro obyvatele venkovských obcí typický nižší stupeň vzdělanosti (Bernard a kol., 2011).

³ Tato fakta o obcích vyplývají z Ústavy České republiky, čl. 99 zákona č. 1/1993 Sb. a zákona o obcích č. 128/2000 Sb. (MMR, 2010).

⁴ V současné době existuje v Česku 6 258 obcí (ČSÚ, 2017).

⁵ Suburbánní venkov je novým typem venkova. Nachází se zázemí měst a nemá znaky typické pro tradiční venkov.

Podle Svobodové a kol. (2011) najdeme v malých venkovských obcích nejvyšší počet lidí se základním vzděláním a nejméně vysokoškolsky vzdělaných osob. Tento fakt potvrzuje i Majerová (2001). Ve venkovských obcích je zároveň nižší podíl ekonomicky aktivního obyvatelstva, zejména žen (Svobodová a kol., 2011). Naopak dojížděka do zaměstnání je poměrně intenzivní. Do zaměstnání dojíždí 50-80 % obyvatel venkovských obcí (Svobodová a kol., 2011).

V posledních 20. letech dochází k poměrně razantní změně struktury obyvatelstva v obcích. Migračně ziskové obce se soustřeďují do zázemí velkých měst (MMR, 2006). Vylidňují se nerozvinuté, malé periferní obce, kde zůstávají především starousedlíci a mladí se stěhují do center za studiem či prací (Svobodová a kol., 2011). Stárnutí obcí je v současnosti uváděno jako jeden z největších problémů venkovských obcí (MMR, 2006; B. Blažek, 1997). Nejvíce stárnou malé, periferní obce. Stárnutí v obcích může eliminovat migrace a rozvoj obce. Bernard a kol. (2011) popisuje souvislosti mezi migrací a rozvojem obce. Pokud se obec rozvíjí, přibývá do ní obyvatel, ať už z hlediska migrace nebo přirozeného přírůstku. Naopak pokud obec upadá, lidé se stěhují z obce pryč.

2. 2 Dnešní venkov a jeho problémy

Předchozí demografické charakteristiky českého venkova již dotkly mnoha rozdílných problémů, které trápí český venkov. Tyto problémy nelze popsat všechny. Pokusím se alespoň nastínit ty nejdůležitější. Řada z nich je vzájemně propojených. Některé problémy nejsou typické pouze pro venkov, ale souvisí s evidencí každodenních potíží, s kterými se musí potýkat lidé žijící na jakémkoliv území. V literatuře však bývají označovány za typické problémy venkovských obcí (B. Blažek, 1997).

2. 2. 1 Historický kontext problémů venkova

Český venkov zasáhly v posledních desetiletích nemalé změny. Ještě v 70. letech minulého století byl venkov relativně homogenní území, které se vyznačovalo nízkým zalidněním a vysokým podílem zaměstnaných v zemědělství (Svobodová a kol., 2011). Od dob industrializace a začátku urbanizace ztratil venkov svou klasickou dominující zemědělskou funkci a začal se měnit (Perlín, 2010; Svobodová a kol., 2011). Zemědělskou funkci venkova začaly doplňovat, někde dokonce nahrazovat funkce rekreační a rezidenční (Bínek a kol. 2009). Svobodová a kol. (2011) uvádí, že dnes se setkáme spíše s diferencovanou strukturou různě rozvinutých venkovských území, které plní různorodé funkce. Za proměnou českého venkova stojí větší mobilita obyvatel, spojená s rozvojem dopravy (Perlín, 2010).

Perlín (2010) uvádí, že český venkov poznamenal také odsun německého obyvatelstva z pohraničí po 2. Světové válce a následně také vznik družstev a znárodnění českého zemědělství. Tyto a mnohé další situace, jako socializace vesnic a období normalizace se vznikem střediskové soustavy⁶, se odráží na dnešní podobě českých vesnic a také v povědomí venkovské populace (Perlín, 2010). Sociálně ekonomická transformace po roce 1989 se rovněž odrazila na českém venkově. Oddělením některým sloučených sídel od původních střediskových obcí vzniklo mnoho obcí nových. Od 90. let je možné sledovat poměrně bouřlivý rozvoj urbanizace, který se dotkl postupně zázemí větších měst. Všechny zmíněné procesy vedly k nárůstu diferenciaci českého venkova.

Důsledkem výše zmíněných procesů se Česko vyznačuje roztržštěnou sídelní strukturou, pro kterou je typický velký počet malých obcí (Svobodová a kol., 2011). Právě roztržštěnost sídelní soustavy je ústředním problémem českého venkova (Skála, 2013). Z celkových 6 258 obcí, tvoří více než polovinu obce s počtem obyvatel do 1000 (Svobodová a kol., 2011). Problematika rozvoje venkovských obcí je úzce spjata s problematikou fungování lokální samosprávy obcí (Bernard a kol., 2011). Mezi jednotlivými obcemi jsou tak velké rozdíly ve výkonu veřejné správy, v možnostech a předpokladech rozvoje nebo v řešení aktuálních problémů, že je problematické z úrovně centrální správy tyto problémy řešit koordinovaně, intenzivně a úspěšně.

2. 2. 2 Současné problémy českého venkova

Nejčastěji se vyskytující problémy venkovského území, popsal B. Blažek (1997) ve své publikaci *Problémy a výhledy českého venkova*. Ve shrnutí uvádí B. Blažek (1997) tyto problémy: problémy s přírodními podmínkami a zdroji (devastace půdy, problémy s vlastnictvím půdy, nedostatek vody, znečištění půdy i ovzduší, likvidace stromů), problémy s infrastrukturou a vybaveností obcí (často v obcích chybí kanalizace a ČOV, nedostačující dopravní obslužnost, špatná doprava a technická infrastruktura, neuspokojivé zásobování a nedostačující přístup ke službám), vysoká nezaměstnanost a nedostatek pracovních příležitostí, absence kultury a nízká informovanost obyvatelstva. Mátl a Srnová (2012) uvádí jako největší problémy českého venkova nevyhovující silniční komunikace, špatnou dopravní dostupnost, znečištěné životní prostředí a omezenou nabídku služeb. Identifikace problému dle Mátl a Srnové (2012) se shoduje s některými problémy, které uvádí B. Blažek (1997). Problémy venkovského obyvatelstva popisuje i ministerstvo pro místní rozvoj (2006) v publikaci *Strategie regionálního rozvoje*.

⁶ Středisková soustava sídel vznikla v 70. letech 20. století. Soustava rozdělila venkovská sídla do hierarchického žebříčku podle významu na sídla místního, obvodního a oblastního významu (Perlín, 2010). Středisková sídla byla ohniska rozvoje, která měla podle spádovosti poskytovat služby obyvatelstvu a zároveň být cílem investic. Venkovská sídla byla zařazena jako sídla nestředisková. Pozůstatky střediskové soustavy jsou patrné dodnes.

Ministerstvo pro místní rozvoj (2006) považuje za další velký problém venkovských obcí špatnou obecní infrastrukturu a nedostatečnou obecní vybavenost. Skála (2013) udává jako ústřední problém venkovských obcí nedostatek financí. Bernard a kol. (2011) rovněž uvádí ekonomický rozvoj jako limitující faktor rozvoje venkovských obcí. MMR (2006), Mátl a Srnová (2012), B. Blažek (1997), MMR (2006) shodně identifikovali následující problémy venkovských obcí:

- znečištěné životní prostředí,
- chybějící kanalizace nebo ČOV,
- nízká vybavenost,
- nedostatečná dopravní a technická infrastruktura,
- nezaměstnanost,
- absence společenského a kulturního života,
- byrokracie,
- nedostatek financí.

Problémů venkovských obcí popisuje MMR (2006), B. Blažek (1997), Skála (2013) a další autoři celou řadu. I přes některé dílčí rozdíly u jednotlivých autorů je většina problémů popisována stejně. Řešením pro obce by mohl být dostatečný příjem financí a efektivní čerpání dotací. Právě problémy s infrastrukturou, vodou, dopravou a kanalizací považují jako klíčové pro možnost řešení prostřednictvím dotačních titulů. Ale jak tvrdí Binek a kol. (2011) finance a dotace nejsou všelék. Jedná se především o správné využití rozvojového potenciálu obcí. Základem využití potenciálu rozvoje je jeho identifikace. Perlín (2010) popisuje, že každý venkov má své specifické problémy a potřeby, které je nutné sledovat a rozlišovat v přístupech veřejné správy, v rámci národní i evropské podpory. Subjektivní problémy jednotlivých obcí by vedení venkovské obce mohlo řešit spoluprací s ostatními obcemi či zapojením místního obyvatelstva do rozvoje obce. Synergii v oblasti spolupráce všech aktérů rozvoje uvádí Binek a kol. (2009) jako jedno z možných řešení problémů venkovských obcí.

Nejmarkantněji se problémy obcí promítají v malých venkovských obcích. Malé obce mají slabou ekonomickou funkci, což potvrzuje i Perlín (2010). Obcím často schází finance na rozvoj, neumí správně hospodařit nebo čerpat peníze z dotací. Samozřejmě toto tvrzení nelze vztahovat na všechny malé venkovské obce. Perlín (2010) uvádí příklady malých obcí, které díky aktivitě starosty nebo angažovaných obyvatel dokázaly peníze na rozvoj získat.

3. TEORETICKÉ PŘÍSTUPY K ROZVOJI VENKOVA

Základním principem nastavení vhodné politiky a strategie rozvoje je znalost teorií regionálního rozvoje (J. Blažek a Uhlíř, 2011). Teorie slouží k představení faktorů, aktérů, příčin, mechanismů, nástrojů a souvislostí regionálního rozvoje. Přístupy a teorie regionálního rozvoje prošly v čase vývojovými etapami. Zjednodušeně lze říci, že obecný přístup k rozvoji se měnil od neoklasického (1920-1940), přes keynesiánský (1950-1975), neomarxistický (1970-1985) až po neoliberální a institucionální přístupy, které dominují od roku 1975 prakticky do dnešních let. Tyto teorie však kladou důraz na ekonomické aspekty regionálního rozvoje, kterými vysvětlují nerovnosti mezi regiony. Vzhledem k zaměření předložené práce budu vycházet z institucionální teorie rozvoje, a z ní vycházejících nových konceptů rozvoje. Přikláním se k této teorii zejména proto, že klíčovým principem institucionalismu je snaha o zachování rozmanitosti regionů (J. Blažek a Uhlíř, 2011). Dalším důvodem výběru institucionální teorie je její důraz na endogenní faktory rozvoje.

3. 1 Otázka perifernosti venkovských území

Rozvoj venkova bývá nejčastěji zkoumán v souvislosti s Friedmannovou teorií jádro-periferie. Základy této teorie sahají až ke keynesiánské ekonomii (Perlín, 2010). V rámci této teorie lze venkov ztotožnit s periferií. Ovšem obecně autoři vymezují periferie spíše subjektivně. Studium periferií a příčinám regionálních rozdílů, které souvisí s polarizací prostoru, se v zahraničí věnovali například Myrdal (1957), Boudeville (1966), Peroux (1950), v Česku pak například Illner (1988). Friedmann (1966) definuje jádro jako direktivní střed, centrum růstu, koncentrace a inovací. Periferie představuje naopak území řízené jádrem, které postrádá samostatný růst a jeho rozvoj je závislý na aktivitách jádra. Polarizací prostoru dochází k rozdílům v rozvoji. Pokud centrum posiluje a periferie se nerozvíjí, dochází prohlubování nerovností (Blažek a Uhlíř, 2011).

Nevýhodou teorie je, že klade důraz primárně na ekonomické faktory, jako vysvětlení příčiny nerovností. Míru perifernosti pak ovlivňuje geografická poloha (Perlín, 2010). Havlíček a Chromý (2001) popisují jako příčinu vzniku periferií kombinaci nerovnoměrného působení ekonomických, sociálních, kulturních a geografických faktorů. Periferií tedy označujeme okrajová území, která se potýkají s problémy a nedosahují rozvinutosti jádra.

3. 2Institucionální teorie

V současné době lze k regionálnímu rozvoji přistupovat podle relativně nových přístupů. Jedná se především o institucionální teorie regionálního rozvoje a z ní vycházející níže popsané koncepty. J. Blažek a Uhlíř (2011) mluví o institucionální teorii jako o nejdynamičtější se rozvíjejícím směru současnosti, který se dělí do mnoha dalších konceptů. Společným znakem institucionální teorie a jejích konceptů je snaha vysvětlit regionální rozdíly aplikací institucionální ekonomie, ekonomické sociologie a kulturní teorie (J. Blažek a Uhlíř, 2011). J. Blažek a Uhlíř (2011) popisuje institucionální teorii jako holistický přístup, který bere v potaz jednotlivce, společenské struktury, znalosti, inovace, formální a neformální instituce. Všichni tito aktéři se v rozvoji navzájem ovlivňují. Důležitá je tedy vzájemná interakce mezi aktéry. Podle Blažka a Uhlíře (2011) přidává institucionální teorie na významu v rozvoji lidským zdrojům. K institucionální teorii se přiklání autoři jako a Lundwall (1992), Morgan (1997) nebo Putnam (1993). Právě Lundwall (1992) zdůrazňuje využití vnitřních zdrojů, lidského kapitálu, inovací a znalostí pro rozvoj daného území. Morgan (1997) vyzdvihuje také podstatnou roli infrastruktury a institucí v rozvíjející se oblasti. Pro rozvoj území je také důležité jeho životní prostředí (Putnam, 1993). V institucionální teorii je také kladen důraz na investice do vzdělání a výzkumu. Putnam (1993) popisuje důležitost zaktivnění obyvatel, jejich vzdělání a možnosti rozhodování.

3. 3 Nové koncepty rozvoje

Poměrně novým přístupem k rozvoji je Nová teorie endogenního růstu. Ta podle J. Blažka a Uhlíře (2011) vychází z předpokladu, že udržitelného rozvoje území nelze dosáhnout bez využití jeho vnitřních neboli endogenních potencionálů rozvoje. Bernard (2011) uplatňuje tento koncept a popisuje jako klíčový faktor rozvoje zapojení lokálních aktérů do rozvojových procesů. O Nové teorii endogenního růstu lze říci, že institucionální teorii rozvíjí. Hlavními iniciátory rozvoje jsou dle této teorie lidé, kteří vytváří lidský kapitál. Lze tedy říci, že podle nové teorie růstu jsou klíčovým mechanismem pro růst venkova lidský kapitál, technologie, inovace a znalosti (Blažek a Uhlíř, 2011). Bernard (2011) představuje jako hlavní myšlenku endogenního rozvoje předpoklad existence lokálních rozvojových potenciálů. Výběrem vhodné intervence se mohou tyto potenciály zlepšovat a stát se tak klíčovým faktorem rozvoje (Bernard, 2011).

Další novou teorií regionálního rozvoje, vycházející z institucionalismu je Nové paradigma rozvoje. Tento koncept klade důraz na konkurenční schopnost venkovských oblastí jako celku, nevyužité zdroje a zhodnocení lokálních prostředků (Binek a kol., 2011). Woods (2011) popisuje specifikum nového paradigmatu v rozvoji venkova ve zdůraznění investic do vnitřních faktorů rozvoje, zejména do lidského kapitálu.

Investice by měly směřovat do již existujících vazeb a vztahů mezi lidmi. Nové paradigma rozvoje venkova poukazuje na odlišnost venkovských regionů, jejich specifickou kulturu, přírodní zdroje a obyvatelstvo. K těmto složkám venkova by se mělo přistupovat z hlediska rozvoje individuální cestou (Woods, 2011).

Nejen Woods (2011), ale i ostatní autoři jako například Moseley (2003) ve svých publikacích vyzdvihují lokální iniciativy a lidské zdroje jako klíčové faktory rozvoje venkova. Řadou výzkumných projektů (Bryden a Hart, 2004; Moseley, 2003) bylo potvrzeno, že rozvoj venkova, vycházející z místních lidských zdrojů, tzv. endogenního potenciálu, je úspěšnější, déle trvající a více udržitelný. Čeští autoři přisuzují endogenním faktorům rozvoje rovněž klíčový význam v regionálním rozvoji. Blažek a Uhlíř (2011) považují lidské zdroje a lidskou iniciativu za klíčové pro pluralitní přístupy k regionálnímu rozvoji současnosti. Bernard (2011) zdůrazňuje propojenost endogenního rozvoje a regionálních politických programů, které jsou zaměřeny na rozvoj periferních a venkovských oblastí České republiky. Proto se i já přikláním k endogenním faktorům, zejména lidskému a sociálnímu kapitálu, jako k hybatelům rozvoje.

3. 4 Rozvoj venkova

Ke studiu rozvoje venkova nelze přistupovat bez uvědomění si, co všechno si pod tímto pojmem lze představit. Binek a kol. (2009) popisuje rozvoj jako: „*Určitý proces pozitivních změn, který se projevuje zlepšením kvantitativních i kvalitativních charakteristik dané oblasti.*“ Moseley (2003) popisuje rozvoj venkova jako multi-dimenzionální proces, který udržitelným způsobem rozvíjí ekonomickou, sociálně kulturní a environmentální oblast venkova k lepšímu. Zmíněnou multidimenzionalitu rozvoje venkova popisuje Binek a kol. (2009) na eventuelních možnostech zacílení rozvoje. OECD zdůrazňuje prostřednictvím definice nového paradigmatu rozvoje multifunkčnost venkova.

Rozvoj venkova je vlastně soubor několika kroků, které by měly být vzájemně provázané. Všeobecným cílem rozvoje venkova je zachování jeho specifík, tradic a funkcí (Perlín, 2018). Podle Mátla a Srnové (2012) je hlavním cílem rozvoje venkova udržení a zkvalitnění života lidí na venkově. Rozvojové cíle venkova by měly korespondovat s rozvojovými cíli venkovských obcí. Zajímavostí představených vymezení je také jejich shoda s cíli udržitelného rozvoje. Na tomto principu Moseley (2003) vysvětluje, kam vlastně rozvoj venkova směřuje. Rozvoj venkova by měl směřovat ke zlepšení kvality obyvatel venkova, a to takovou cestou, která chrání přírodu a život na Zemi.

Definice rozvoje venkova vnímají rozvoj pouze jako určitý dynamický proces změny k lepšímu než stávajícímu stavu. Ovšem rozvoj není pouze proces změny.

Na rozvoj venkova lze také pohlížet jako na nástroj regionálních rozvojových politik. Jak uvádí Van der Ploeg (2000) dříve byl rozvoj venkova spojován se zemědělskou politikou. V některých státech je tomu tak stále, i když v posledních 20. let se pozice rozvoje venkova mění, a to zejména s modernizací společnosti a odstupem od industrializace (Van der Ploeg, 2000).

Rozvoj venkova jako nástroj regionálního rozvoje sebou nese jistá negativa. Hlavní nevýhodou rozvoje venkova jako nástroje regionálních politik je, že nespadá pod jednu určitou instituci, ale je roztržštěn mezi více institucí. To potvrzuje i Woods (2005), který popisuje širokou škálu vnitřních a vnějších aktérů rozvoje.

Perlín (2018) upozorňuje na možnou záměnu pojmů rozvoj a růst, které se významově liší. Rozvoj nemusí znamenat výhradně zlepšení stávajícího stavu. Za rozvoj lze považovat i aktivity, které směřují k udržení stávajícího stavu. Pokud věci fungují, není třeba je změnit (Bínek a kol., 2009). Perlín (2018) považuje za rozvoj nejen zvýšení kvality života obyvatel, ale i zastavení dlouhodobého poklesu skrz odstranění starých nedostatků a následné dorovnání standartu kvality života. Rozvoj je tedy kvalitativní proces, zahrnující zvýšení kvality života. Růst je naopak proces kvantitativní, který můžeme vyčíslit statisticky např. zvyšováním počtu obyvatel, objemem investičních projektů nebo naopak snižování negativních kvantitativních aspektů, bránících v rozvoji (Perlín, 2018).

3. 4. 1 Potenciál pro rozvoj

V rozvoji venkova je důležitý jeho potenciál. Definice rozvojového potenciálu není jednoduchou záležitostí a je spíše subjektivního charakteru. Skála (2013) definuje rozvojový potenciál jako: „*Potenciál, který dává předpoklady dalšího rozvoje obce.*“ Potenciál je vlastně vše, co zlepšuje podmínky pro zvýšení kvality života venkovských obyvatel (Skála, 2013). Potenciál rozvoje lze vnímat jako určitý impulz, který rozvoj podnítl. Rozvojovým potenciálem mohou být jakékoliv dispozice, schopnosti a kapacity, které v budoucnu povedou k pozitivní změně oproti stávajícímu stavu (Skála, 2013; Leitmanová a kol., 2012). Potenciál se u obce může projevit jako silná nebo slabá stránka, popřípadě příležitost nebo ohrožení (Leitmanová a kol., 2012).

I venkovská obec, která nemá dobré výchozí charakteristiky pro rozvoj, může mít vysoký rozvojový potenciál. Jak uvádí Perlín (2018) rozvoj neznamena růst. V tomto případě může rozvoj znamenat předpoklady pro zastavení dalšího zhoršování situace u obcí. Identifikace rozvojového potenciálu je důležitá pro správné zacílení rozvojových aktivit. Pokud identifikujeme správný potenciál rozvoje, který budeme podporovat, můžeme dosáhnout úspěšného rozvoje.

3. 5 Vnější/exogenní faktory rozvoje

V původních ekonomických teoriích byl v rozvoji kladen důraz na vnější faktory rozvoje. Vnější faktory přímo ovlivňují rozvoj venkova, avšak samotní rozvojoví aktéři vnější faktory ovlivnit nemohou (Svobodová a kol., 2011). Mezi tyto faktory patří geografická poloha obce, životní prostředí, velikost obce z hlediska sídelního systému a samozřejmě ekonomické faktory, které jsou úzce spjaté s faktory institucionálními. Exogenní faktory jsou nezbytné pro rozvoj venkova, avšak jejich působení není dostačující bez zapojení endogenních faktorů rozvoje (Svobodová a kol., 2011).

3. 5. 1 Poloha a velikost obce

Bínek a kol. (2009) určuje geografickou polohu zkoumaného území a jeho sídelní velikost z hlediska počtu obyvatel za nejdůležitější exogenní faktory rozvoje venkova. Geografická poloha venkovské obce může předurčovat její lokální rozvoj (Bínek a kol., 2009). Záleží na poloze venkovského sídla vzhledem k poloze nejbližšího regionálního centra (Hámpel, 2005). Obce s lepší polohou u spádových center, s rozvinutou infrastrukturou a dobrou dopravní dostupností mají lepší předpoklady pro rozvoj. Naopak periferní obce mají své možnosti rozvoje omezené. Snadněji dopravně dostupné obce nabízí lepší možnost pro umístění služeb a pro možnosti podnikání (Svobodová a kol. 2011). Závisí samozřejmě i na velikosti sídel, kdy platí čím menší obec a čím více v periférii, tím je její rozvoj problematičtější (Leitmanová a kol., 2012). Malá obec nedisponuje tak velkými finance, má omezený obecní rozpočet a menší počet zaměstnanců místní samosprávy. Malé obce většinou nebývají kvalitně vybaveny. Za službami a prací jsou lidé nuceni dojíždět do okolních center. Svobodová a kol. (2011) popisuje nevýhodu periferních obcí v nedostatku podnikatelských subjektů, komerčních služeb a dopravní infrastruktury.

Environmentální faktory lze také považovat za rozhodující vnější faktory rozvoje obcí (Woods, 2005). Kvalita života na venkově se odvíjí právě od kvality životního prostředí (Woods, 2005). Svobodová a kol. (2011) uvádí, že kvalita životního prostředí předurčuje význam ostatních faktorů a složek v rozvoji venkova. Bínek a kol. (2009) k tomuto faktu dodává, že právě kvalita životního prostředí může rozvíjet rezidenční a rekreační funkci venkova. Životní prostředí tak může tvořit potenciál pro rozvoj cestovního ruchu, který přinese obci finance.

3. 5. 2 Instituce a finance

Mezi institucionální faktory řadíme orgány regionální a centrální veřejné správy a jejich činnosti, které ovlivňují rozvoj obcí zvenku. Patří sem například rozvojové činnosti krajů, nastavení regionální politiky, podpora EU, možnosti čerpání finančních zdrojů od institucí a další strategie a plány. Dle Binka a kol. (2009) záleží především na vedení na obce, jak s institucionálními faktory naloží nebo jak je schopna je využít pro rozvoj. Turner (1997) rozšiřuje toto pojetí institucí o normy, postoje a hodnoty, které jsou předávány obyvatelstvu prostřednictvím institucí. V některých případech mohou instituce svými nařízeními a omezeními rozvoji bránit. Například administrativní zátěž kladená na vedení obce nebo složitý proces podávání žádostí o dotace může proces rozvoje obcím znesnadnit. Malé obce nemají možnost získat velkou dotační sumu, chybí jim administrativní síla, znalosti a zkušenosti k překonání administrativních překážek.

Rozpočty obcí jsou dle Leitmanové a kol. (2012) rovněž uvedeny jako jedny z rozhodujících vnitřních faktorů rozvoje venkovských obcí⁷. Rozpočty obcí tvoří finanční zdroje, kterými daná obec disponuje a stanovuje způsob jejich využití. Rozsah i struktura obecních financí závisí na managementu obce. Příjem obce tvoří daňové příjmy, dotace, místní poplatky a soukromé dary obci. Daň z příjmu tvoří nejvyšší část rozpočtu obce. Funkcí obce je zabezpečení veřejných statků, tedy alokace finančních zdrojů na jejich zajištění. Venkovské obce hospodaří s výrazně menším objemem finančních prostředků a mají problém na dosažení finančních zdrojů pro zajištění velkých strukturálních investičních záměrů spojených především se sítěmi technické a dopravní infrastruktury.

3. 6 Vnitřní/endogenní faktory rozvoje

S uplatněním institucionálních teorií rozvoje a na ně napojených rozvojových konceptů, dochází ke zvýšení významu vnitřních faktorů rozvoje. Vnitřní faktory rozvoje (často označovány jako měkké) vycházejí z vnitřních zdrojů venkovského území, jsou přímo spojeny s obyvateli na venkově a jejich aktivitami (Binek a kol., 2009). Ty bývají v literatuře označovány jako lokální iniciativy (Binek a kol.) V lokální iniciativě hrají primární roli lidské zdroje, mezi které patří lidský a sociální kapitál Jančák a kol. (2010). Autoři institucionální teorie a nových teorií rozvoje popisují lidský a sociální kapitál jako klíčový faktor pro rozvoj venkovského území (Putnam, 1993; Coleman, 1988; Paxton, 1999). Chromý a kol. (2011) považuje lidský a sociální kapitál za významného hybatele rozvoje periferií a poukazuje na slábnutí vlivu vnějších ekonomických faktorů.

⁷ Bernard a kol. (2011) uvádí, že rozpočet pro jednu malou obec, do 1 000 obyvatel, je zhruba 11 000 Kč/obyvatel/rok.

Svobodová a kol. (2011) určuje jako jedny z hlavních lokálních faktorů rozvoje místní samosprávy, v čele se starosty obcí.

Lidské zdroje jsou nejdůležitější součástí všech zdrojů venkova. Patří mezi nejvýznamnější faktory zejména proto, že kvalita lidských zdrojů ovlivňuje využívání jakýchkoliv jiných zdrojů (Svobodová a kol. 2011). Nevýhodou vnitřních faktorů je jejich těžká měřitelnost, neformálnost a také fakt, že nelze přesně vyčíslit.

3. 6. 1 Lidský kapitál

Pojem lidský kapitál definuje Jančák a kol. (2010) jako vlastnictví a charakteristika jedince, jeho dovednosti, znalosti, schopnosti, postoje a hodnoty. Coleman (1988) určuje lidský kapitál jako vlastnost jednotlivců. Becker (1993) ke znakům lidského kapitálu přidává zdraví a vzdělání jedinců. Tato definice se shoduje s definicí OECD, která popisuje lidský kapitál téměř jako Jančák a kol. (2010), s tím rozdílem, že tyto nabyté hodnoty mohou jedinci sloužit ke zlepšení jeho životní situace. Základním prvkem pro určení kvality lidského kapitálu je identita obyvatel. Svobodová a kol. (2011) popisuje identitu jako příslušnost k celku⁸. Sounáležitost přispívá ke spolupráci obyvatel, jejich užší vazbě a vytváření sociálního kapitálu. Bernard a kol. (2011) uvádí důležitost lidského kapitálu pro existenci komunit. Kulturní kapitál vymezil Bourdieu (1984) jako akumulaci osobního kapitálu jednotlivců v podobě znalostí, dovedností, tradic a zkušeností.

V rozvoji obcí je kvalita lidského kapitálu důležitá, zejména z důvodu aktivit občanů. Aktivní občané mohou svou lokální aktivitou rozvoj podpořit. Míru a kvalitu lidského kapitálu je velmi těžké změřit. Lidský kapitál lze změřit pomocí podílu VŠ vzdělaného obyvatelstva na celkový počet obyvatel v obci nebo výpočtem indexu ekonomického zatížení⁹ (Jančák a kol., 2010).

3. 6. 2 Sociální kapitál

Sociální kapitál lze podle Jančáka a kol. (2010) definovat jako vzájemné vztahy, sociální soudržnost, atmosféru, důvěru a spolupráci mezi obyvateli v obci. Coleman (1988) definuje sociální kapitál jako artefakt, který se vyvinul v důsledku působení lidského kapitálu. Sociální kapitál lze považovat za vlastnost společnosti (Coleman, 1988). Giddens (1984) vyzdvihuje na sociálním kapitálu zejména jeho dynamickou skladbu, která stojí za řízením individuálního chování jednotlivců. Proto bývá sociální kapitál také popisován jako kolektivní zdroj (Bernard a kol., 2011, Paxton 1999). Paxton (1999) dělí sociální kapitál na dvě skupiny: kolektivní, který popisuje vazby mezi jedinci a individuální, který představuje potenciál možnosti osob zapojit se do těchto sítí.

⁸ Celkem může být území, kultura, popřípadě jiný atribut.

⁹ Index ekonomického zatížení je počet osob v neproduktivním věku na jednu osobu v produktivním věku.

Sociální kapitál bývá zmiňován v souvislosti s efektivitou rozvoje. Pro zajištění efektivity rozvoje je nutné, aby občané měli s obcí společné zájmy, fungovala mezi nimi komunikace a důvěra (Bernard a kol., 2011). Důvěru, normy a síť vzhledem k efektivitě endogenního rozvoje aktivizací sociálního kapitálu uvádí také Bryden a Hart (2004). Sociální kapitál tak nezahrnuje pouze občany jako hybatele rozvoje, ale také komunikační síť mezi rozvojovými aktéry (Bernard a kol., 2011). Prostřednictvím sítí dochází k aktivizaci rozvojových aktivit. Jako síť můžeme vnímat setkávání občanů v obcích, jejich diskuzi o problémech, vytváření aktivit pro obec, vytváření návrhů na zlepšení situace (Perlín, 2018). Chromý a kol. (2010) hovoří zejména o kvalitě lidského sociálního kapitálu. Rozvádí tak tezi Drbohlava, Dostála a Hampla (2007) o významnosti lidských zdrojů pro úspěšný rozvoj periferních oblastí a pro další činnosti vnitřních zdrojů pro rozvoj. Z čehož vyplývá, že úspěšný rozvoj venkovských obcí se odvíjí od kvality lidských zdrojů.

3. 6. 3 Lokální samospráva

Velmi důležitým měkkým faktorem rozvoje je lokální samospráva. Lokální samospráva bývá v zahraniční literatuře označována jako leadership (Leach a Wilson, 2000). Binek a kol. (2009) popisuje místní samosprávu jako instituci, hájící kolektivní zájmy místního obyvatelstva. Leadership iniciuje a realizuje rozvojové aktivity venkova. Wilson (2000) popisuje leadership jako schopnost dosáhnout vytyčených cílů prostřednictvím obyvatelstva obce způsobem zagitování občanů, aby tyto cíle podporovali na jejich dosažení. Samospráva obce spravuje místní rozpočet, který představuje největší finanční zdroj, využitelný ve prospěch rozvoje obce (Bernard a kol., 2011). Rozsah možnosti rozvoje obce záleží na velikosti obce a limitu rozpočtu obce. Podmínkou správného řízení rozvoje obce je využívání vhodných nástrojů (Binek a kol., 2009). Další podmínkou úspěšnosti v rozvoji obce je dle Svobodové (2011) spolupráce s místními spolky a sdruženími a vzájemná spolupráce s ostatními obcemi. Pokud obec disponuje kvalitním lidským a sociálním kapitálem je na vedení obce, aby tento potenciál uměl využít pro rozvoj.

Hlavním aktérem místní samosprávy je starosta neboli lokální leader. Jeho schopnosti mohou ovlivnit celý proces rozvoje (Bernard a kol., 2011). Starosta obce má výhodu v tom, že se může na rozvoj dívat z lokálního kontextu a prioritně tak řešit problémy a zájmy obce (Svobodová a kol., 2011). Binek a kol. (2009) uvádí, že důležitou roli v rozvoji hrají také aktivní zastupitelé. Lokální samospráva tvoří komunikačního prostředníka mezi lidmi a institucemi.

3. 6. 4 Další vnitřní rozvojové faktory

Dalšími důležitým faktorem je kvalita a kvantita infrastruktury (Leitmanová a kol., (2012). Do této kategorie je řazena především dopravní a technická infrastruktura. Infrastruktura ovlivňuje dojížděku za prací, do škol i každodenní život občanů. To potvrzuje i Svobodová (2009), která popisuje kromě dopravní a technické infrastruktury také občanskou vybavenost obcí. Pod občanskou vybaveností řadíme obchod, kulturní zařízení, ZŠ, MŠ a různou nabídku služeb. Pro Binka a kol. (2009) rovněž představuje vybavenost obce a nabídka služeb v obci další možné vnitřní faktory rozvoje. Tyto faktory přímo souvisí s kvalitou života v obci, protože jejich nedostatek nebo špatná kvalita mohou negativně ovlivňovat každodenní život obyvatel. Infrastruktura a vybavenost obce souvisí i s velikostí obce (Svobodová, 2009). Vztah mezi velikostí a vybaveností infrastrukturou je lineární. Čím je obec větší, tím lepší má vybavenost a infrastrukturu. Existence funkční a kvalitní infrastruktury a vybavenosti obcí souvisí s finančními možnostmi obcí. Zároveň infrastruktura a vybavenost obce se odráží na celkové atraktivitě obcí (Bernard, 2011).

3. 7 Od top-down k bottom-up přístupům

Jako top-down jsou označovány rozvojové přístupy iniciované shora dolů. J. Blažek a Uhlíř (2011) uvádí, že tyto přístupy čerpají z keynesiánských a neoklasických teorií. Patří mezi ně veškeré státní nástroje jako například rozvojové politiky státu a politiky rozvoje EU (Perlín, 2018). Nástroje uplatňované podle přístupů top-down slouží spíše k odstranění rozdílů v rozvoji. Typické pro top-down přístupy je uplatňování exogenních faktorů rozvoje (Perlín, 2018).

Jak již bylo řečeno, v posledních letech se od dominance přístupů top-down upouští. V současné době v literatuře rozvoje převažují iniciativy rozvoje, označované jako bottom-up neboli rozvojové přístupy iniciované zdola nahoru. Podle Perlína (2018) jsou tyto nástroje formovány místní komunitou a vychází z potřeb této komunity. Bottom-up přístupy k rozvoji uplatňují endogenní faktory rozvoje. Woods (2011) uvádí lepší možnosti zacílení, a tím pádem i vyšší možnost úspěšnosti těchto nástrojů. Stejně jako Pike a kol. (2011), který přístupům bottom-up přisuzují zásadní význam. Bottom-up slouží spíše k diverzifikaci rozvíjených oblastí a jsou uplatňovány i díky své vysoké úspěšnosti.

3. 8 Shrnutí

Podle Woodse (2011) a Pike a kol. (2010) by měly být vnější a vnitřní faktory rozvoje vzájemně komplementární. Tato komplementarita má vícedimenzionální charakter, jak z hlediska regionu jako komplexu vzájemně provázaných elementů, tak z hlediska vzájemné úzké funkční závislosti mezi tvrdými a měkkými faktory. Stejně tak čeští autoři Svobodová a kol., (2011), Binek a kol. (2009) tvrdí, že bez zapojení obou skupin faktorů nelze dosáhnout funkčního a udržitelného rozvoje. Lokální rozvoj nemůže fungovat bez vnějších intervencí, ale nemůže pokračovat ani vzniknout bez lokální iniciativy (Leitmanová a kol., 2012). Pro rozvoj venkova je důležitá diverzifikace přístupů, nástrojů a také správná volba rozvojových cílů (Binek a kol., 2009). Rovněž je důležité reflektovat místní správu obce a lokální rozdíly venkovů pro správnou formulaci nástrojů rozvoje (Binek a kol., 2009).

Celá řada autorů dokládá, že za klíčové exogenní faktory rozvoje venkovských obcí lze považovat polohu obce a její velikost. Z endogenních rozvojových faktorů můžeme jako klíčové faktory označit lidský a sociální kapitál a významnou roli místní samosprávy. Pro rozvoj venkovských obcí je důležité schopné vedení obce, fungující veřejná správa v obci a také zapojení občanů do rozvoje obce. Adekvátní přístup k rozvoji venkova, správné zacílení rozvojových aktivit, spolupráce lokálních iniciativ aktéru v oblasti rozvoje může být správnou hybnou silou dosažení úspěšného rozvoje venkova.

4. AKTÉŘI ROZVOJE VENKOVA

V souladu s institucionální teorií rozvoje vychází tato práce z klíčové role lidského a sociálního kapitálu v rozvoji. Proto je v práci studovaná role aktérů rozvoje na lokální úrovni. Aktéři však existují víceúrovňově, jejich aktivity i činnosti se často prolínají. Proto je nezbytné diskutovat význam aktérů rozvoje venkova, jejich funkce, provázanost a jejich význam pro prosazení rozvojové strategie.

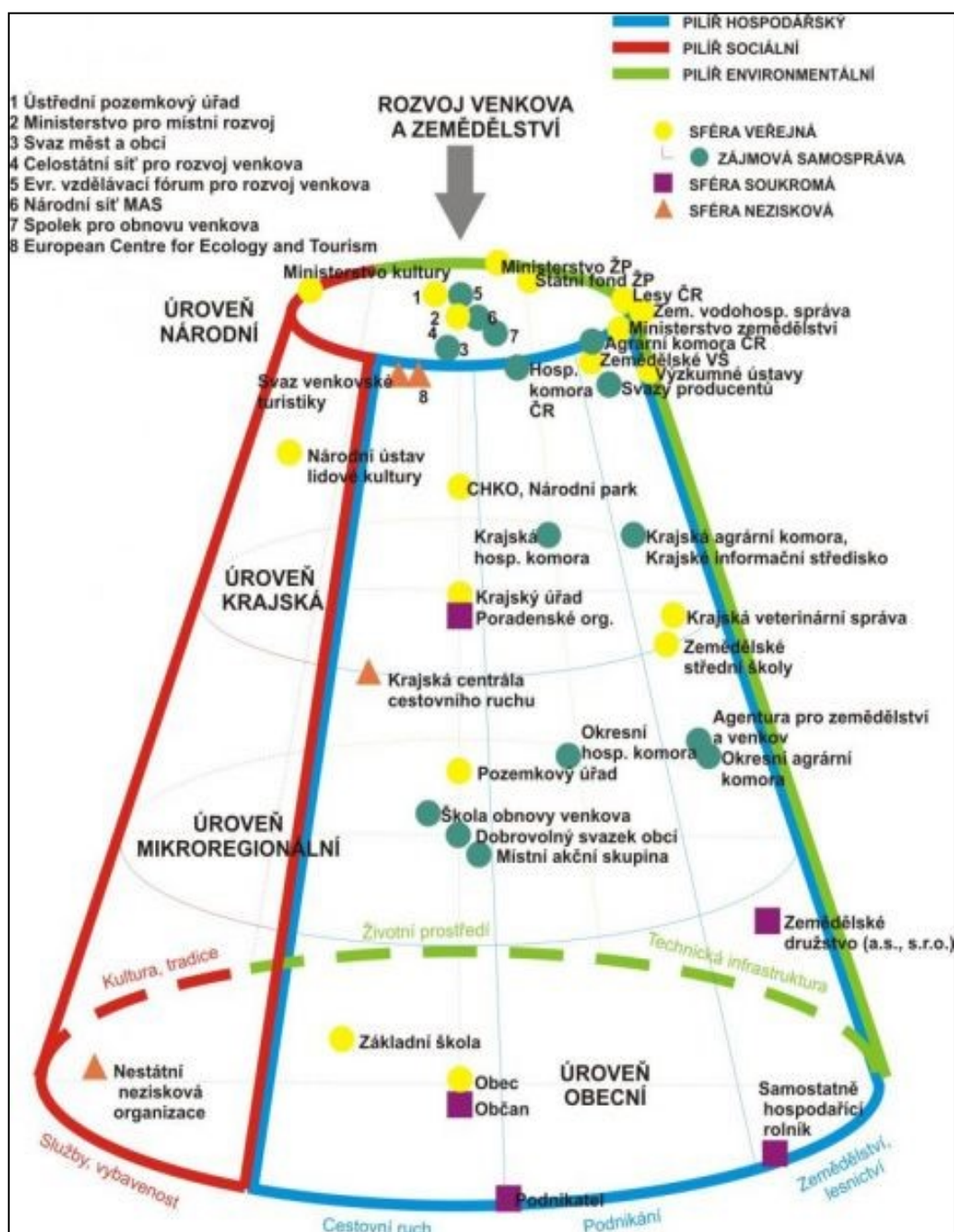
Aktéry rozvoje venkova můžeme chápat v širším pojetí jako všechny formální instituce i jednotlivce, kteří svými aktivitami působí na rozvoj venkova, přímo vstupují do dění na venkově nebo jsou jeho součástí (Binek a kol., 2009). Vzhledem k rozmanitosti venkova je i výčet aktérů rozmanitý. Aktéry můžeme rozdělit podle hierarchického postavení vzhledem k správní organizaci území na národní, regionální a lokální aktéry (Svobodová a kol. 2011). Aktéry dále členíme podle jejich funkce a formálnosti struktury na veřejnou správu, neziskové organizace a zájmové skupiny. Zároveň můžeme podle Svobodové a kol. (2011) rozdělit subjekty podle vztahu subjektu k řešenému problému či připravovanému projektu na tři skupiny aktérů, které dále popisuje Binek a kol. (2009).

Těmito rozvojovými aktéry jsou:

- Zainteresovaní aktéři, známí jako stakeholders: všichni ti, na které bude určitá rozvojová aktivita přímo působit (občané obce, členové sdružení v obci, návštěvníci obce).
- Dotčení neboli placeholders: jsou ti, v jejichž zájmovém území se realizuje příslušná rozvojová aktivita (krajský úřad, ministerstva, různé instituce a společnosti)
- Podílející se aktéři rozvoje neboli shareholders: jsou subjekty, které jsou hlouběji zapojeny do procesu řešení či přípravy rozvoje, čili se přímo se rozvoji venkova podílí (spolupracující obce a podnikatelé).

Je zřejmé, že systém aktérů rozvoje je velmi složitý. Pro lepší představení funkce všech aktérů rozvoje venkova slouží model, který lze vidět na obrázku číslo jedna. Podrobněji jej rozepisuje tabulka číslo dva.

Obrázek č. 1: Synergický model aktérů rozvoje venkova

Zdroj: Svobodová a kol. (2011), str. 86

Tabulka č. 2: Model aktérů rozvoje

		SEKTORY		
		Veřejný	Podnikatelský	Neziskový
ÚROVEŇ	Evropská	Evropská komise (rámec SZP EU)	Nadnárodní zájmová uskupení	sítě
	Národní	Ministerstva, Celostátní síť pro venkov	Celostátní zájmová uskupení	Spolky, svazy, sítě
	Regionální	Kraj, VŠ, krajská informační střediska	Podnikatelská sdružení	Nezisková sdružení
	Lokální	Obce, DSO, MAS, obcí zřizované org.	Podnikatelé, zemědělci	Zájmová sdružení, spolky

Zdroj: vlastní zpracování dle Svobodová (2009)

4. 1 Aktéři rozvoje venkova na nadnárodní úrovni

Podpora snižování rozdílů mezi regiony je ukotvena již v Lisabonské smlouvě EU (Mátl a Srnová, 2012). Po vstupu Česka do EU je tedy hlavním nadnárodním aktérem rozvoje venkova Evropská unie a její podřízené instituce, spojené s regionálním rozvojem a rozvojem venkovských území. Nadnárodní aktéři rozvoje na rozvoj venkova nepůsobí přímo, udávají rámec a finance pro rozvoj (Svobodová a kol., 2011). Lze je tedy označit za aktéry exogenní (Svobodová, 2009). Evropská unie v současné době převzala některé úkoly regionální politiky, ke kterým přidala své vlastní regionálně politické cíle, programy a opatření. Primárně je rozvoj venkova součástí Společné zemědělské politiky EU. Jak uvádí Mátl a Srnová (2012), tato politika je zaměřena na zvýšení konkurenceschopnosti a diverzifikace zemědělství ve venkovských oblastech. Pike a kol. (2011) uvádí jako jeden z cílů společenské zemědělské politiky zvýšení kvality života venkovských obyvatel. Významnými zdroji prostředků pro podporu rozvoje venkova jsou strukturální fondy EU, zejména Evropský fond pro regionální rozvoj a Evropský sociální fond (Mátl a Srnová, 2012).

Realizace regionální a strukturální politiky EU probíhá v sedmiletých cyklech. V těchto cyklech jsou vždy stanoveny rozvojové cíle, priority a rozpočet na jejich realizaci. Realizace projektů ze strany čerpajících států by měla být provedena v daném programovém období. Pokud finance nejsou vyčerpány v probíhajícím programovém období, propadnou.

V rámci programového období 2014–2020 mohou venkovské obce čerpat pro svůj rozvoj z dotačních programů známých jako Národní operační programy, programy příhraniční a meziregionální spolupráce a programy nadnárodní spolupráce.

Pozitiva ze strany nadnárodního rozvoje lze hledat především ve vhodném zacílení projektů, možnostech dotace z různých fondů, zkušenosti a specializace rozvoje a nově i zapojení místních komunit do rozvoje. Naopak negativem může být přílišné spoléhání obcí na dotace, rozdrobení rozvoje venkova do mnoha projektů, které se překrývají a vyřešení pouze krátkodobého problému dotací, avšak v dlouhodobém měřítku problém stále trvá.

Díky evropským dotacím, které působí jako vnější faktory rozvoje, mohou obce uskutečnit rozvoj infrastruktury, vybavenosti a zlepšit tak kvalitu života obyvatelům v obci. Pike a kol. (2011), Woods (2011), Mátl a Srnová (2012) se shodují, že v posledních letech se podpora EU opírá o místní rozvoj venkova, založený na principu partnerství. Důkazem toho může být evropská rozvojová iniciativa LEADER, uplatňovaná prostřednictvím MAS.

4. 1. 1 LEADER

Leader byl novým bottom-up přístupem k rozvoji, který iniciovala EU na konci 80. let minulého století. Na začátku svého vzniku měl Leader podobu rozvojového programu EU (Woods, 2011). Jak uvádí Svobodová a kol. (2011) v současné době již program Leader neexistuje, vyskytuje se pouze jako metoda rozvoje. Metoda rozvoje Leader dává větší prostor a zodpovědnost za rozvoj aktérům na lokální úrovni (Mátl a Srnová, 2012). Tato metoda je zaměřena především na podporu místních komunit. Mátl a Srnová (2012) uvádí, že Leader staví na partnerství. Ve svém původním programu měl Leader podporovat rozmanitost venkovských oblastí prostřednictvím podpory environmentálních, sociálních, kulturních i ekonomických aspektů venkova (Pike a kol. 2011; Woods 2011). Jak uvádí Bernard a kol. (2011), úspěšnost evropské iniciativy Leader mohla být v zapojení aktérů z různých sektorů do rozvoje venkova. Každý tak mohl přinést nové znalosti a inovace. Naopak nevýhodou Leaderu může být jeho zaměření komplexně rozvíjet venkov podle cílů regionálního rozvoje.

Metoda Leader se v současnosti přetřansformovala v Komunitně vedený místní rozvoj (CLLD). Komunitně vedený místní rozvoj je integrovaný nástroj, který se využívá k podpoře lokálního rozvoje pomocí evropských fondů a prostřednictvím místních akčních skupin. CLLD se soustřeďuje na subregionální území a je koncipován v souvislosti identifikace místního potenciálu a potřeb obyvatelstva. Zahrnuje vytváření sítí, inovací a spolupráce. Proto má velký předpoklad úspěšnosti.

4. 1. 2 Místní akční skupiny a dobrovolné svazky obcí

Místní akční skupiny tvoří společenství občanů, podnikatelských subjektů, neziskové sféry a občanských komunit, kteří spolupracují na rozvoji venkova a zemědělství (Woods, 2011). Specifickým znakem MAS je jejich funkce na principu partnerství. Členství v MAS je výhodné zejména pro malé obce, které mají potíže samostatně ekonomicky fungovat nebo je pro ně těžké zajistit finance pro rozvoj svého území. MAS se ukázalo jako funkční a efektivní uskupení. Podmínkou pro vznik a funkce MAS je, že podnikatelé (živnostníci, majitelé firmy) musí mít více než 50% zastoupení ze všech členů vzniklé MAS. Místní akční skupina může získat finanční podporu z EU a z národních Programů rozvoje venkova pomocí metody Leader (Bernard a kol., 2011). Musí však mít vypracován svůj vlastní koncepční dokument rozvojové strategie. Woods (2011) uvádí pozitivum MAS v jejich spolupráci s komunitami, jednotlivci, vládami, organizacemi, kteří jsou zapojení v implementaci rozvojových plánů. Mátl a Srnová (2012) naopak píše o negativních aspektech, vyskytujících se u MAS. Jako příklad uvádí nekoordinovanost jejich činnosti a nejasně určené kompetence.

Dobrovolné svazky obcí (DOS) se liší od MAS zejména v zisku finanční podpory. Tato dobrovolná uskupení jsou netypičtější formou spolupráce mezi obcemi. Jsou známé také pod pojmem mikroregiony. Pro svazky obcí neexistují speciálně vyčleněné finance od EU na rozvoj (Mátl a Srnová, 2012). Svazky obcí mají z hlediska příjmu podpory stejný post jako obce nebo jiní žadatele o dotace. DOS umožňují obcím snáze řešit problémy a zajišťovat finance (Svobodová a kol., 2011). Svobodová a kol. (2011) uvádí, že svazky obcí by měly fungovat jako samostatný rozvojový subjekt. DOS mohou být velmi přínosné v lokálním rozvoji, hlavně v oblasti nedostatku pracovní síly malých obecních úřadů, administrativního zajištění nebo společné žádosti o finance (Svobodová a kol., 2011). Binek a kol. (2011) uvádí negativní aspekty DOS v jejich nevyužitém potenciálu a existence pouze na formální úrovni.

4. 2 Aktéři rozvoje na národní a regionální úrovni

Tito aktéři rovněž nepůsobí přímo na rozvoj venkova, zastupují spíše organizační úlohu v rozvoji (Svobodová a kol., 2011). Rozvoj venkova na národní úrovni se vyznačuje nejasným rozdělením kompetencí mezi dotčené aktéry. Primární roli mezi regionálními aktéry rozvoje hraje Ministerstvo pro místní rozvoj a Ministerstvo zemědělství (Svobodová, 2009). MMR koordinuje aktivity ostatních regionálních aktérů a snaží se o vzájemnou spolupráci s těmito aktéry. Ministerstvo pro místní rozvoj má v gesci program rozvoje venkova 2014-2020 na podporu a rozvoj venkova v Česku.

Cílem tohoto programu je pomocí dotací podpořit obnovu a rozvoj venkovských obcí (MMR, 2017). Předpokladem programu je participace obyvatel venkova, občanských spolků a sdružení při obnově jejich obce v souladu s místními tradicemi a kulturou (MMR, 2017). MMR zajišťuje také program Podpory obnovy a rozvoje venkova, v jehož rámci je organizována soutěž Vesnice roku (Binek a kol., 2010). Účelem soutěže vesnice roku je vyzdvižení aktivit občanů v obci. Mze je garantem Programu rozvoje venkova a má ve své správě zejména rozvoj v oblasti zemědělství, lesnictví a vodního hospodářství (Svobodová, 2009).

Do činnosti rozvoje venkova se zapojují téměř všechny ministerstva. Činnost ostatních ministerstev není tak významná, avšak ani zanedbatelná. Ministerstvo životního prostředí nedisponuje rozvojovými programy, pouze spravuje záležitosti, týkající se životního prostředí velké části venkovských oblastí (např. čištění odpadních vod, ochrana území a revitalizace brownfields). Ministerstvo průmyslu a obchodu podporuje diverzifikaci podnikání na venkově, Ministerstvo kultury se podílí na spolufinancování lokálních akcí (Svobodová, 2009).

Mezi aktéry regionálního rozvoje patří také kraje. Kraje se snaží o koordinaci rozvoje svého území. Rozvoj zajišťují zpracováním, realizací a kontrolou strategie rozvoje (MMR, 2006). Kraje mohou poskytovat obcím půjčky na rozvoj. Zároveň kraje podporují partnerství mezi obcemi.

4. 3 Aktéři rozvoje na lokální úrovni

Tito aktéři přímo působí na rozvoj venkova, vykonávají konkrétní činnosti, které slouží ke zvýšení kvality života v obci (Svobodová a kol., 2011). Rozvoj venkovských obcí, realizovaný na místní úrovni je podmiňován koncepčním a promyšleným přístupem. Pro úspěšný rozvoj obce je důležitá aktivita, informovanost a schopnost vedení obce (Binek a kol., 2011). Bernard a kol. (2011) popisuje místní samosprávu jako hybatele a řídící instituci lokálního rozvoje. Ovšem bez aktivního zapojení občanů do rozvoje obce by úspěšného rozvoje nemuselo být dosaženo. Proto je v rozvoji důležitá spolupráce lokální samosprávy, místních spolků a samozřejmě jednotlivých obyvatel obce.

4. 3. 1 Místní samospráva

Místní samospráva je nejnižší článek veřejné správy ČR. Bernard a kol. (2011) popisuje lokální samosprávu jako institucionální způsob řešení problémů rozvoje obce. Místní samospráva se vyznačuje velkou mírou legitimacy, která vyplývá z výsledku komunálních voleb (Bernard a kol., 2011).

Místní samospráva neboli leadership bývá popisována jako institucionalizované místo pro vznik kolektivních zájmů, zároveň patří mezi hlavní iniciátory a realizátory rozvojových aktivit (Leach a Wilson, 2000; Bernard a kol., 2011).

Klíčovými aktéry místního rozvoje jsou starostové obcí, jakožto nejvyšší představitelé místní samoprávy (Skála, 2013). Stejně tak Svobodová a kol. (2011) potvrzuje dominantní roli starostů v rozvoji obcí. Starosty obcí popisuje i Bernard a kol. (2011) jako nejdůležitější aktéry samosprávy, kteří rozhodují o hospodaření obce, mají exekutivní moc a v malých obcích zastávají i administrativní úlohu. Starosta hospodaří se zdroji, kterými ostatní členové místní samosprávy přímo disponovat nemohou (Svobodová a kol., 2011). Svou roli v rozvoji obce má i zastupitelstvo. Zastupitelstvo zastává rozhodovací roli v projektech a je také realizátorem rozvojových činností v obci (Binkek a kol., 2010).

Pro úspěšný rozvoj obcí je důležité správné strategické uvažování místní samosprávy, identifikace rozvojových cílů a jejich správné prosazování (Bernard a kol., 2011). Pro rozvoj obce jsou velmi důležité vztahy mezi obyvateli v obci. Zapojení občanů do rozvoje obce je dalším z možných klíčů k úspěšnému rozvoji (Leach a Wilson, 2000). Podle Svobodové a kol. (2011) by měla místní samospráva sama vyvíjet impulzy k angažovanosti obyvatel obce. Důležitá je informovanost občanů. Proto by vedení obce měli zajistit občanům vhodnou metodu předávání informací o veškerém dění v obci¹⁰.

Nevýhody a problémy malých obcí, s kterými si nemohou místní samosprávy poradit, lze eliminovat rozvojem spolupráce mezi obcemi (Bernard a kol., 2011; Leach a Wilson, 2000). Ovšem toto tvrzení vyvrací Vajdová a kol. (2006), která naopak dokázala, že u českých venkovských obcí může vést spolupráce mezi obcemi k ještě větší marginalizaci malých obcí.

4. 3. 2 Občané obce

Hlavním subjektem rozvoje v obci jsou občané, kteří tuto obec obývají. Obyvatelé obce se na rozvoji podílí svými aktivitami v obci a participací na veřejném životě (Pike a kol., 2011). Jednotliví občané se mohou zapojit do rozvoje obce prostřednictvím členství v místních spolcích, sdruženích a neziskových organizacích (Svobodová a kol., 2011). Vytváří tak funkční komunity. Význam komunit a komunitního života představil také Bernard a kol. (2011). Prostřednictvím spolků a sdružení mohou obyvatelé obcí prosazovat své zájmy, uchovávat tradice a udržovat venkov živý a aktivní. Důležitá je také identita a vzájemné vztahy obyvatel.

¹⁰ V tomto případě myslím informovanost pro všechny věkové kategorie. Je zřejmé, že senioři si aktuality na webu obce číst nebudou, stejně jako mladí občané nemůžou slyšet obecní hlášení během dne, když často dojíždí za prací mimo obec. Proto je důležité například vydávání obecních zpravodajů nebo pravidelná aktualizace vývěsek u OÚ.

Podle Svobodové (2011) vychází právě z identity schopnost společnosti venkova řešit rozvojové problémy různého charakteru. Při zapojení obyvatel do rozvojových aktivit obce hraje velkou roli také jejich vazba na obec a okolní krajinu (Svobodová a kol., 2011). Starousedlíci a jejich potomci se vyznačují silou vazbou na obec. V tomto případě můžou skladbu obce narušit nově přistěhovalí občané, jejichž vazby na obec nejsou silné. Naopak s nimi přichází do obce prvky individualismu (Svobodová a kol., 2011). Stejný negativní aspekt mohou do obce přinést chataři a chalupáři. Negativní aspekt nově přistěhovalých mohou zmírnit místní spolky a sdružení, jejichž prostřednictvím se mohou noví občané obce zapojit do obecního života (Bernard a kol., 2011).

Pro občany je velmi důležitá spolupráce s místními institucemi, které ovlivňují rozvoj v obci. Svobodová a kol. (2011) uvádí jako klíčové instituce v rozvoji venkova již výše zmíněnou lokální samosprávu, místní školy, kulturní dům, hospodu a knihovnu. Venkovské školy se podílí na rozvoji venkova pořádáním různých společenských aktivit pro obyvatele jako např. besídky, dny dětí, sportovní dny, výstavy a podobně. Hospoda slouží jako místo setkávání občanů a probíhá zde výměna informací. Podobnou funkci má i kulturní dům. Knihovna zase může pořádát různé společenské a kulturní akce, disponuje veřejným internetem.

Pro rozvoj obcí jsou důležité vazby mezi obyvateli, jejich spolupráce a důvěra. Podle Svobodové a kol. (2011) je důležitá spolková činnost v obci, zapojení místního obyvatelstva do aktivit v obci, udržování lokálních tradic, péče o životní prostředí a podpora místní samosprávy.

Specifickou skupinou občanů, kteří se podílejí na rozvoji obcí, jsou podnikatelé. Nejvýznamnější složkou podnikatelské aktivity v obcích je vytváření pracovních příležitostí pro obyvatele obce a také tvorba ekonomického kapitálu v obcích (Svobodová a kol., 2011). Podnikatelé mohou finančně podporovat činnost spolků a sdružení v obci. Mohou také finančně podpořit kulturní a sportovní akce, konající se v obci (Binek a kol., 2010). Podnikatelům nedělá problém podpořit rozvoj obce, často však očekávají od obce reciprocitu (Svobodová a kol., 2011).

4. 4 Shrnutí

Vysoký počet rozvojových aktérů v oblasti rozvoje venkova na národní úrovni znamená pro nižší úroveň veřejné správy vysokou administrativní zátěž. Aktéři na vyšších hierarchických úrovních většinou nemají dostatečný přehled o tom, co se děje na úrovních nižších. Může docházet ke střetům nebo překrývání rozvojových činností. I to je jeden z důvodů, proč by měla být základem rozvoje venkova spolupráce na horizontální i na vertikální úrovni. Klíčem k úspěšnému rozvoji obcí je dobře promyšlený a pečlivě provedený postup realizace rozvojových aktivit každé obce. Rozvoj obce by měl být účinný, udržitelný a efektivní.

Toho lze dosáhnout za pomoci dobré spolupráce všech orgánů či jednotlivců zapojených do rozvoje, vytvořením kvalitního plánu, správného využití informací, vtažením co nejvíce subjektů do rozvojového procesu a dobré alokaci finančních prostředků.

Z hlediska regionálního či mezinárodního rozvoje je velmi důležité ukotvit rozvoj venkova jako cíl regionální politiky. Základním nedostatkem regionální politiky je vnímání venkova, jako jednoho spojitého prostoru, který má stejné problémy i stejné předpoklady rozvoje. Vzhledem k rozmanitosti venkovů by měl být i regionální rozvoj zacílen komplexněji.

5. HYPOTÉZY

Základním teoretickým konceptem provedeného výzkumu je institucionální teorie a z ní vycházející koncepty. J. Blažek a Uhlíř (2011) vyzdvihuje v institucionální teorii jednotlivce, společenské struktury, formální a neformální instituce. Stejní autoři popisují vzájemné působení těchto aktérů. Putnam (1993), Blažek a Uhlíř (2011) i Woods (2011) popisují lidský kapitál jako klíčový faktor rozvoje venkovských obcí. Problematika venkova a jeho rozvoje je v posledních letech spojována s posunem přístupu k rozvoji od top-down k bottom-up (Pike a kol. 2011). Bottom-up přístup k rozvoji vychází z endogenního potenciálu venkovských obcí. Po prostudování literatury (Binek a kol., 2009; Moseley, 2003; Woods 2011) přisuzují klíčovou roli v rozvoji malých obcí, lokalizovaných v periferii měkkým faktorům rozvoje. Z měkkých faktorů je zásadním pojmem lidský kapitál a sociální kapitál (J. Blažek a Uhlíř, 2011). Tyto dva pojmy tvoří základní koncept pro provedený výzkum.

Pro vlastní výzkum byl vybrán region Valašsko. Zdůvodnění výběru regionu a výběru obcí je popsáno v kapitole číslo šest a dále pak v podkapitole 7. 1. Valašsko, jako periferní, kulturně-historický region, je omezován v rozvoji svou geografickou polohou. Poloha regionu hraje v procesu rozvoje zásadní roli, stejně jako populační velikost venkovských sídel. Friedmann (1966) a Binek a kol. (2009) určují geografickou polohu regionu a velikost obcí determinačními faktory rozvoje. Vzhledem k periferní poloze zkoumané oblasti Valašska a populačně malé velikosti obcí, může být využití vlastních lidských zdrojů rozhodující pro rozvoj těchto obcí. Možným východiskem pro rozvoj malých venkovských obcí, je čerpaní ze svých vnitřních zdrojů, které tvoří právě lidský a sociální kapitál. Vnitřní faktory rozvoje mohou být klíčovými faktory pro rozvoj valašských venkovských obcí

Na základě výzkumné otázky této diplomové práce: „*Jaké jsou klíčové faktory podmiňující rozvoj venkovských obcí na Valašsku?*“ A dle provedené rešerše tematické literatury a vycházím tedy ze tří tezí:

1. *Lidský a sociální kapitál hraje stěžejní roli v rozvoji venkovských obcí.*
2. *Obce úspěšné v rozvoji disponují kvalitním lidským a sociálním kapitálem.*
3. *Rozvoj venkovských obcí ovlivňuje jejich geografická poloha a velikost.*

Z výchozí literatury je zřejmé, že venkov, jeho rozvoj, sociální a lidský kapitál spolu úzce souvisí. Po důkladné rešerši literatury, stanovení cíle předložené práce byly stanoveny následující dvě hypotézy.

Hypotéza (H1): Jeli v obci kvalitní lidský kapitál a sociální kapitál, jsou tyto měkké faktory potenciálem pro rozvoj obce.

Hypotéza (H2): Malé valašské obce jsou úspěšné v rozvoji díky kvalitnímu lidskému a sociálnímu kapitálu.

6. METODIKA

Primárním cílem mého výzkumu je klasifikovat hlavní faktory rozvoje venkovských obcí na Valašsku. V teoretické části vycházím z institucionálních přístupů k rozvoji. Na základě zkoumané literatury Woods (2011), Bernard a Kostecký (2011), Blažek a Uhlíř (2011) přisuzuji klíčovou roli endogenním faktorům rozvoje, především lidskému a sociálnímu kapitálu. Podle zadaných hypotéz podmiňují rozvoj venkovských obcí zejména faktory vnitřní, především lidský a sociální kapitál.

Metodika použitá v předložené diplomové práci má povahu kombinace kvantitativních přístupů a kvalitativní metody výzkumu. Kvantitativní metody výzkumu jsou použity pro identifikaci základních rozvojových předpokladů, které jsou dále ověřovány metodami kvalitativního výzkumu. Jako metodu výzkumu jsem zvolila dedukci, s empirickým ověřením faktů. Vstupní statistická data pro identifikaci měkkých faktorů jsem čerpala z geoinformačního systému ArcGIS, Českého statistického úřadu a z Regionálního informačního servisu. Zvolila jsem tyto dvě instituce z důvodů datové kvality, validity, dostupnosti a aktualizace dat. Jednalo se o data týkající se polohy a rozlohy obcí, nezaměstnanosti, administrativní data a demografické údaje o vybraných obcích. Zhodnocení statistických dat předcházelo samotnému terénnímu výzkumu.

Výzkumná část této diplomové práce začíná představením a administrativním vymezením kulturně historického regionu Valašsko podle Bartoše (1886). Vymezení a charakteristika regionu je důležitá z hlediska polohy zkoumaného venkovského území v periferní oblasti Česka. Podle polarizace prostoru (Friedmann, 1966) a typologie venkovského prostoru Česka (Perlín a kol., 2010) jsem chtěla svůj výzkum zaměřit na periferní venkovské oblasti, lokalizované na Moravě, profilově spadající pod moravské periferie. Region Valašsko splňoval všechny tyto požadavky. Na vymezení Valaška navazuje identifikace všech obcí, které do tohoto regionu spadají. Pro selekci obcí do užšího výběru jsem použila zvolený indikátor geografické polohy. Geografickou polohu regionu jsem identifikovala pomocí dat systému ArcGIS (2016). Prostorou lokalizaci zkoumané oblasti lze vidět na obrázku číslo tři, který jsem vytvořila za pomoci dat o poloze v již zmíněném programu ArcGIS.

Z hlediska polohy zkoumaných obcí je důležitým, aby měly všechny obce stejné výchozí podmínky pro rozvoj. Proto je pro identifikaci rozvoje obcí důležitá i jejich velikost (Bernard a kol., 2011). Jako druhý indikátor pro výběr obcí jsem tedy stanovila velikosti obce. Výzkum je zaměřen na malé obce, s počtem obyvatel do 1000. Podle dat ČSÚ (2017) tvoří venkovské obce do 1000 obyvatel přes 75 % všech obcí regionu Valašsko. U obcí této velikosti se projevují problémy markantněji.

Obce nemají dostatek financí na rozvoj, nejsou dostatečně vybavené a nedisponují kvalitní infrastrukturou (Binek a kol., 2009). Často také leží mimo páteřní dopravní tahy, takže jsou oproti větším obcím uzavřenější. O to víc mohou čerpat v rozvoji ze svých vnitřních zdrojů, kterými jsou lidský a sociální kapitál. Na základě těchto dat jsem vybrala všechny valašské obce, které mají do 1000 obyvatel. Obcí, které splňovaly tento předpoklad, existuje 54. Pro lepší přehlednost jsem vytvořila v programu ArcGIS mapu těchto obcí (viz obrázek číslo čtyři). Provedenými kroky došlo k ukotvení regionu z hlediska pozice v regionálním systému. Zároveň proběhla nezbytná identifikace výběru velikostní kategorie obcí. Ve výzkumu jsem rozhodla zaměřit na obce, které lze klasifikovat jako úspěšné v rozvoji. Úspěšné obce byly vybrány na základě zjištění, zdali obec zaznamenala rozvoj nebo potenciál pro rozvoj, čili zvýšila-li se v obci kvalita života. Za tímto úspěchem stojí dle vybraných teoretických konceptů lidský a sociální kapitál. Pro výběr úspěšných obcí jsem se nechala inspirovat Bernardem (2011) a určila tak indikátory vnitřní kapacity obcí: lidský a sociální kapitál. Z těchto indikátorů jsem vyčlenila tři klíčové ukazatele: podíl VŠ vzdělaných obyvatel v obci, podíl nezaměstnaných osob v obci a relativní přírůstek obyvatel za určité časové období. Za pomoci tří již zmíněných indikátorů lze zjistit, zdali obec disponuje kvalitním lidským kapitálem. Jako datovou základnu jsem použila ČSÚ, kde jsem vyhledala data o nezaměstnanosti v obcích za rok 2017. Pro zjištění podílu VŠ vzdělaných obyvatel v obcích jsem použila data ČSÚ o posledním sčítání lidu v roce 2011. Relativní přírůstek obyvatelstva jsem sledovala za časové období od roku 2011 do roku 2017, v tomto případě jsem opět použila data od ČSÚ (2017).

Vybraná data o obcích jsem hodnotila podle aritmetického průměru. U všech obcí jsem udělala prostý aritmetický průměr tří indikátorů přítomnosti kvalitního lidského kapitálu, a sice podíl VŠ vzdělaných obyvatel v obci z celkového počtu obyvatel obce, míru nezaměstnanosti u obcí a relativní přírůstek populace v obcích za období posledních 15 let. Aritmetický průměr byl zvolen z důvodu zjištění zvýšení kvality života obyvatel v obcích, bylo tedy třeba sledovat růst demografických charakteristik. Pokud se obcím daří, měly by mít nadprůměrné ukazatele vybraných údajů o populaci. Zároveň by bylo možné provést komparaci všech obcí na stejné administrativní pozici. Sledovala jsem obce, které dosahovaly nadprůměrných výsledků ve stanovených kategoriích. Do výzkumu jsem vybrala deset obcí, které měly hodnoty u všech tří ukazatelů nadprůměrné. Tyto obce v posledních letech zaznamenaly zvýšení kvality života, a tedy i rozvoj.

Předchozí kroky ve výzkumu sloužily ke zjištění přítomnosti kvalitního lidského kapitálu, jehož výskyt byl rozpoznán. Následuje identifikace přítomnosti druhého indikátoru vnitřní kapacity, kterým je podle Bernarda (2011) sociální kapitál. Zároveň jsem chtěla na základě rozhovorů s lokálními aktéry ověřit příčinu úspěšnosti vybraných obcí.

K tomuto úkolu jsem zvolila jako metodu výzkumu výběrové terénní šetření prostřednictvím rozhovorů se zástupci venkovských obcí. Jako reprezentativní vzorek venkovské populace jsem vybrala zainteresované aktéry rozvoje, čili místní starosty. Vybraných deset respondentů bylo požádáno o schůzku, za účelem provedení rozhovoru. Devět z deseti starostů žádosti vyhovělo. Úspěšnost vykonání rozhovoru byla 90 %. Strukturované rozhovory se uskutečnily v průběhu března 2018 na obecních úřadech zkoumaných obcí. Rozhovor se skládal z deseti předem formulovaných otázek. Inspirací k sestavení otázek do interview mi byl Chromý a kol. (2011). Primárním cílem rozhovoru byla identifikace přítomnosti kvalitního lidského a sociálního kapitálu v obci a zjištění jestli přítomnost těchto faktory stojí za úspěšným rozvojem obce. Dalším z cílů rozhovoru byla identifikace rozvojových potenciálů, kterými obce disponují. Samotný rozhovor sestával z deseti otázek a průměrná doba trvání jednoho rozhovoru byla 23 minut. Prvních pět otázek bylo otevřených a respondenti na ně mohli odpovědět libovolně. Tyto otázky se týkaly identifikace rozvojových potenciálů obcí. Dalších pět otázek bylo uzavřených, měly jasně danou strukturu odpovědí a byly zaměřeny na přítomnost lidského kapitálu, prostřednictvím výskytu jeho složek. Každá z pěti otázek se dotazovala na výskyt jedné ze složky sociálního kapitálu. Otázky byly zaměřeny na rozvoj, aktivitu, spolupráci, důvěru a atmosféru v obcích.

Prostřednictvím rozhovorů byla získána potřebná empirická data. Následovala statistická analýza těchto dat a celkové vyhodnocení interview. Analýzu dat jsem provedla za pomoci statistického programu SPSS. Data prvních pěti otázek bylo třeba pro zhodnocení generalizovat, byla tedy rozčleněna podle významu do kategorií. Poté bylo v SPSS provedeno kategoriální třídění dat druhého stupně a rozčlenění kategorií do kontingenčních tabulek. V kontingenčních tabulkách byla určena absolutní četnosti výskytu odpovědí u jednotlivých obcí (ve výstupních tabulkách označena jako „x“) a relativní četnost výskytu výsledných odpovědí od všech zkoumaných respondentů, převedená na podíl (ve výstupních tabulkách označená jako celkem v „%“). Pro lepší přehlednost byly vytvořeny pro každou otázku grafy s procentuálním zastoupením odpovědí u jednotlivých obcí.

Při vzájemné komparaci výsledků jsem určila faktor s nejvyšší četností výskytu u odpovědí respondentů. Tento faktor lze považovat za klíčový pro rozvoj periferně lokalizovaných venkovských obcí. V kapitole diskuze jsou interpretovány zjištěné výsledky, souvislosti a zvláštnosti, vyplývající z výzkumu. Závěr práce obsahuje výsledky výzkumu, ověření nebo vyvrácení dvou stanovených hypotéz a odpověď na výzkumnou otázku, položenou na začátku předložené práce.

7. ANALÝZA VYBRANÝCH OBCÍ

Následující kapitola obsahuje kompletní analýzu provedeného výzkumu. Kapitola obsahuje charakteristiku regionu z hlediska geografické polohy na mapě Česka. Nalezneme zde souhrnné informace o obcích Valašska, polohu obcí v rámci republiky i v rámci sídelního systému. Součástí kapitoly je popis indikátorů, sloužících k výslednému výběru obcí i forma statistické analýzy získaných dat. Druhou polovinu kapitoly tvoří analýza nasbíraných empirických dat a jejich komparace. V závěru jsou interpretovány zjištěné výsledky provedeného výzkumu.

7. 1 Vymezení a charakteristika regionu Valašsko

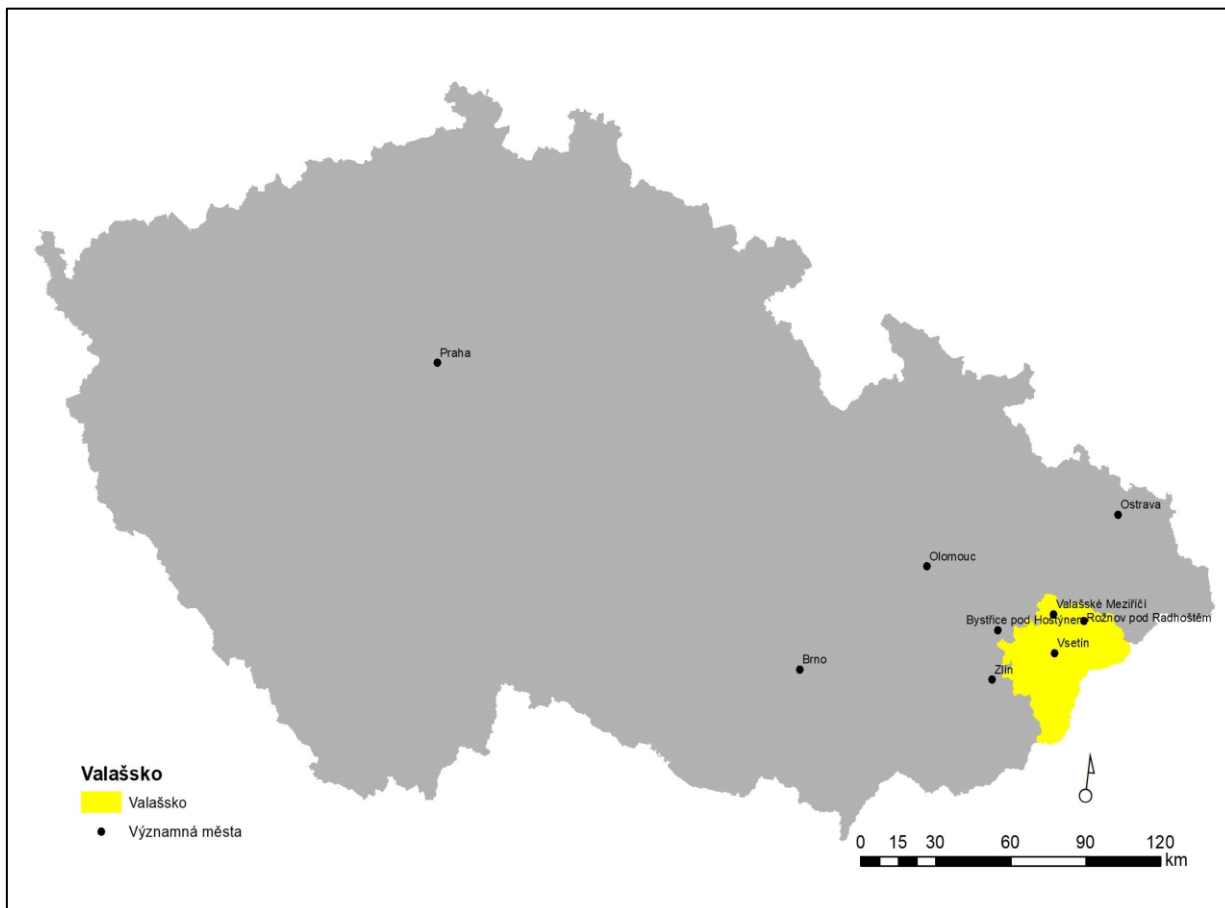
Vymezení regionu Valašsko je poněkud složitější, protože tento region netvoří administrativní ani správní jednotku. Nemá přesně určené hranice ani definováno své území. Vymezení Valašska je tak mnohdy velmi subjektivní záležitostí. V územním vymezení hraje hlavní roli kulturní identita. Říká se, že Valašsko je tam, kde se obyvatelé cítí být Valachy. Proto je pro Valašsko vhodné označení kulturně-historický region. Vymezení se shoduje se způsobem života, identitou místních obyvatel a historickými vazbami Bartoš (1886).

Geograficky je Valašsko lokalizováno na východní Moravě (viz obr. č. 2). Z hlediska územní správy je region zařazen do Zlínského kraje. Já se pokusím o přesnější geografickou lokalizaci, na základě publikace Bartoše (1886). Obecně vzato lze jednoznačně vymezit pouze východní hranici Valašska, kterou tvoří státní hranice se Slovenskem. Na jihu Valašsko sousedí s kulturním regionem Slovácko a na západě s Hanou. Valašsko můžeme rozdělit na jádro, okraj a přechodové oblasti. Za jádro se považuje Horní Vsacko, kde leží města Vsetín, Valašské Meziříčí a Rožnov pod Radhoštěm. Přechodové oblasti sahají východně ke Zlínu, Slušovicím, Vizovicím a směrem na západ k Bystřici pod Hostýnem. Pro účel této práce stačí vymezit Valašsko jako celek a není třeba jej dělit na menší oblasti.

Valašsko se nachází na východním okraji Česka. Podle studia perifernosti (Friedmann, 1966) lze region klasifikovat jako periferní. Venkovské oblasti Valašska můžeme zařadit podle Perlínovy typologie českého venkova (2010) pod moravské periferie a nerozvojový sousedský venkov na východní části Valašska, směrem na západ pak rozvinutost regionů roste. Na Valašsku se vyskytuje vybavený moravský venkov a v podhůří Beskyd intenzivní rekreační oblasti, zde se však jedná pouze o sezonní rekreace. Tyto oblasti Valašska nejsou do výzkumu zařazeny. Obecně lze Valašsko charakterizovat jako chudou hornatou oblast, s typickým výskytem zpracovatelského průmyslu.

Valašsko je charakteristické svým přírodním bohatstvím, CHKO a rozsáhlými lesy. Příroda, architektura a kultura Valašska mohou tvořit potenciál pro rozvoj cestovního ruchu.

Obrázek č. 2: Vymezení zkoumaného území na mapě ČR

Zdroj: vlastní zpracování (ArcGis, 2018)

7. 2 Indikátory pro výběr obcí, zařazených do výzkumu

V předchozí kapitole byl představen a administrativně vymezen region pro výzkum. Dalším krokem bylo třeba vybrat obce pro provedení terénního výzkum. Výběr obcí je proveden na základě identifikace specifických indikátorů pro zařazení obce pro výzkum. Indikátory pro výběr obcí můžeme nazvat také indikátory rozvoje. Ty jsou zvoleny na základě vybraných měkkých a tvrdých rozvojových faktorů, které byly v předchozích kapitolách označeny, jako klíčové pro rozvoj. Role indikátorů v rozvoji nemusí být jen pozitivní.

Vybrané indikátory mohou rozvoj podmiňovat, ale mohou jej i omezovat. Vnějšími indikátory pro zařazení obce do výzkumu jsou velikost a poloha obce a vnitřními existence kvalitního lidského a sociálního kapitálu v obci.

7. 2. 1 Indikátory vnější kapacity obcí

Vnější indikátory obcí jsou konstruovány na základě vnějších faktorů rozvoje. Vnější faktory, které mohou ovlivnit rozvoj obcí, popisuje Binek a kol. (2009). Indikátory vnější kapacity obcí také zmiňuje Bernard (2011), který je označuje jako socioekonomické a fyzicko-geografické indikátory. Indikátory vnější kapacity obcí vyznačují vnější podmínky, které mohou ovlivnit rozvoj obcí pozitivním i negativním způsobem.

Hlavním kritériem pro zařazení obce do výzkumu je její geografická poloha. Vybrané obce musí ležet v kulturně historickém regionu Valašsko, který je vymezen podle Bartoše (1886) na obrázku číslo jedna. Podle dat o poloze programu ArcGIS (2016) takovýchto obcí existuje 95.

Dalším kritériem pro zařazení obce do výzkumu je fakt, zdali lze obec definovat jako obec venkovskou. Za venkovskou obec lze považovat takovou, která má max. 2 000 - 3 000 obyvatel (Binek a kol., 2009). Pro zjištění velikostní všech valašských obcí bylo opět využito programu ArcGIS (2016), kde byla vyhledána data o velikosti obcí. Následně byla provedena selekce měst. Města byla identifikována podle počtu obyvatel, statutu města a existence městského úřadu. Kritérium venkovského území splňovalo 85 obcí.

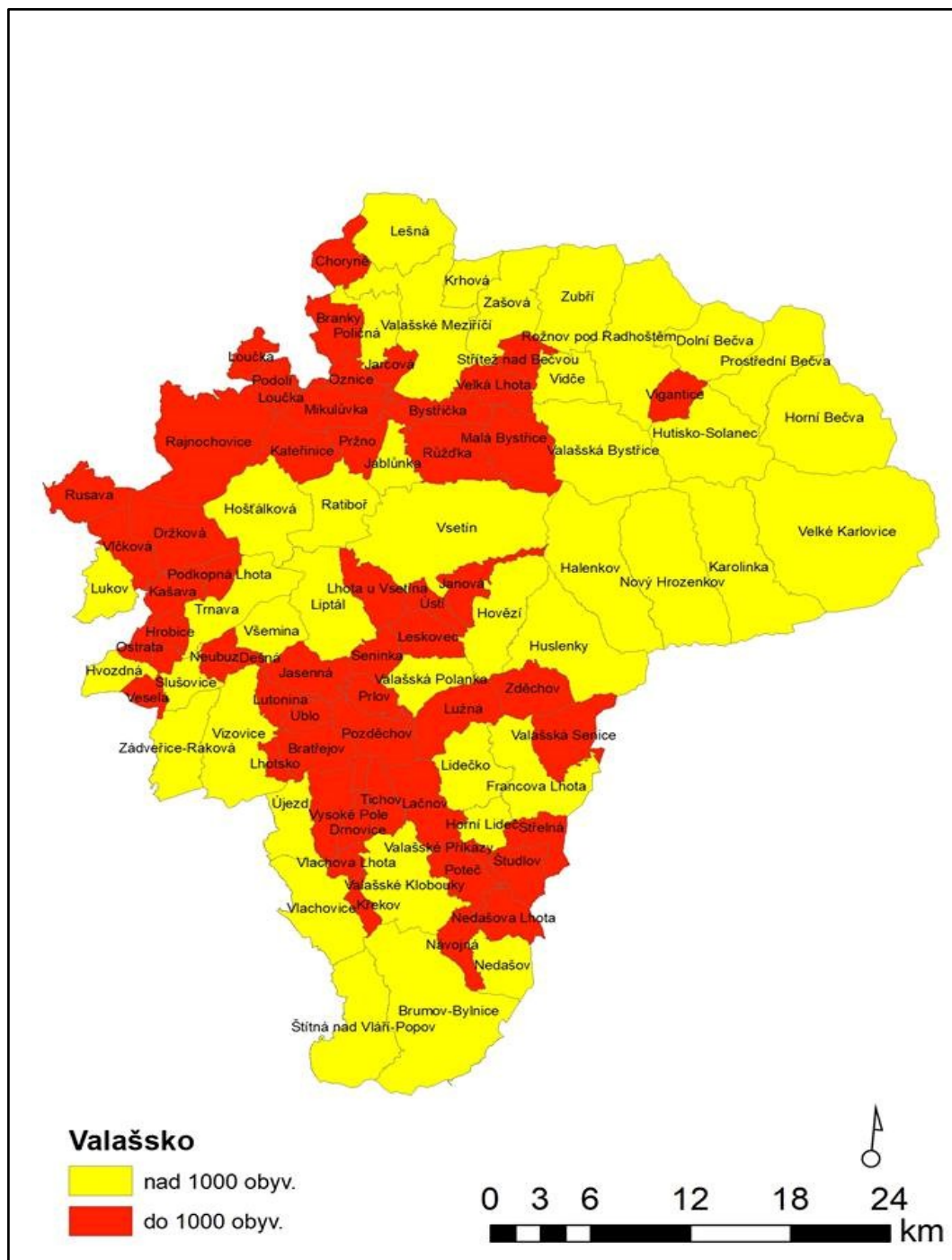
Rozhodla jsem se výzkum zaměřit na malé obce, s maximálním počtem 1 000 obyvatel. Právě malé a středně velké obce trápí problémy s rozvojem. Na Valašsku se nachází nejvyšší počet takto velkých obcí. Podle dat ČSÚ (2017) tvoří venkovské obce do 1000 obyvatel přes 75 % všech obcí regionu Valašsko. Celkově je takto vymezených obcí 54. I ve stejné velikostní kategorii obcí do 1000 obyvatel a dokonce i v stejné polohové kategorii obcí v periferní poloze Valašska se tyto dva hlavní geografické faktory zřetelně prosazují v mikrodiferenciaci v rámci relativně homogenního regionu Valašska tak, že intenzita a četnost rozvojových problémů se významně častěji dotýká velmi malých obcí a intenzita problémů roste se vzdáleností od spádových center. Stanovila jsem tedy dva hlavní vnější indikátory pro výběr obcí:

- **Poloha obce**
- **Velikost obce**

Vybraná data ArcGIS (2016) o poloze a velikosti obce jsem použila pro vytvoření mapy vybraných 54 valašských venkovských obcí do 1 000 obyvatel (viz obrázek číslo tři).

Tyto obce splňují vnější podmínky pro zařazení do výzkumu. Výběr obcí pro terénní šetření je omezen i identifikací vnitřních indikátorů rozvoje, které popisuje následující podkapitola.

Obrázek č. 3: Vymezení venkovských obcí do 1000 obyvatel na Valašsku

Zdroj: vlastní zpracování (ArcGIS, 2018)

7. 2. 2 Indikátory vnitřní kapacity venkovských obcí

Z 54 venkovských obcí bylo potřeba vybrat obce, ve kterých byl zaznamenán rozvoj nebo impulz pro rozvoj. Na základě identifikace rozvoje nebo rozvojového impulzu, můžeme tyto obce označit jako úspěšné. V úspěšných obcích došlo ke zvýšení kvality života místních obyvatel. Podle stanovených hypotéz a na základě teoretického rámce předložené diplomové práce stojí za úspěšným lokálním rozvojem venkovských obcí lidský a sociální kapitál (Woods, 2010).

K výběru kritérií jsem se nechala inspirovat Bernardem (2011). Skupinu vnitřních faktorů, stojících za úspěšným rozvojem obce, jsem nazvala indikátory vnitřní kapacity komunit ve venkovských obcích. Tyto vnitřní indikátory korespondují s endogenními faktory rozvoje. Stanovila jsem tedy dva hlavní vnitřní indikátory pro výběr obcí:

- **Lidský kapitál**
- **Sociální kapitál**

Podle Bernarda (2011) jsou hlavními indikátory míry lidského kapitálu v obcích podíl vysokoškolsky vzdělaného obyvatelstva, podíl obyvatel se základním vzděláním a podíl domácností připojených k internetu. Dále zde můžeme zařadit ostatní demografické údaje jako index stáří a relativní přírůstek/úbytek obyvatelstva. Vzhledem k datové základně (ČSÚ, RIS), dostupnosti vybraných dat a možnosti zpracování, byly pro můj výzkum vybrány jako ukazatele míry lidského kapitálu dva indikátory:

- **Podíl vysokoškolsky vzdělaného obyvatelstva v obci**
- **Relativní přírůstek/úbytek obyvatelstva**

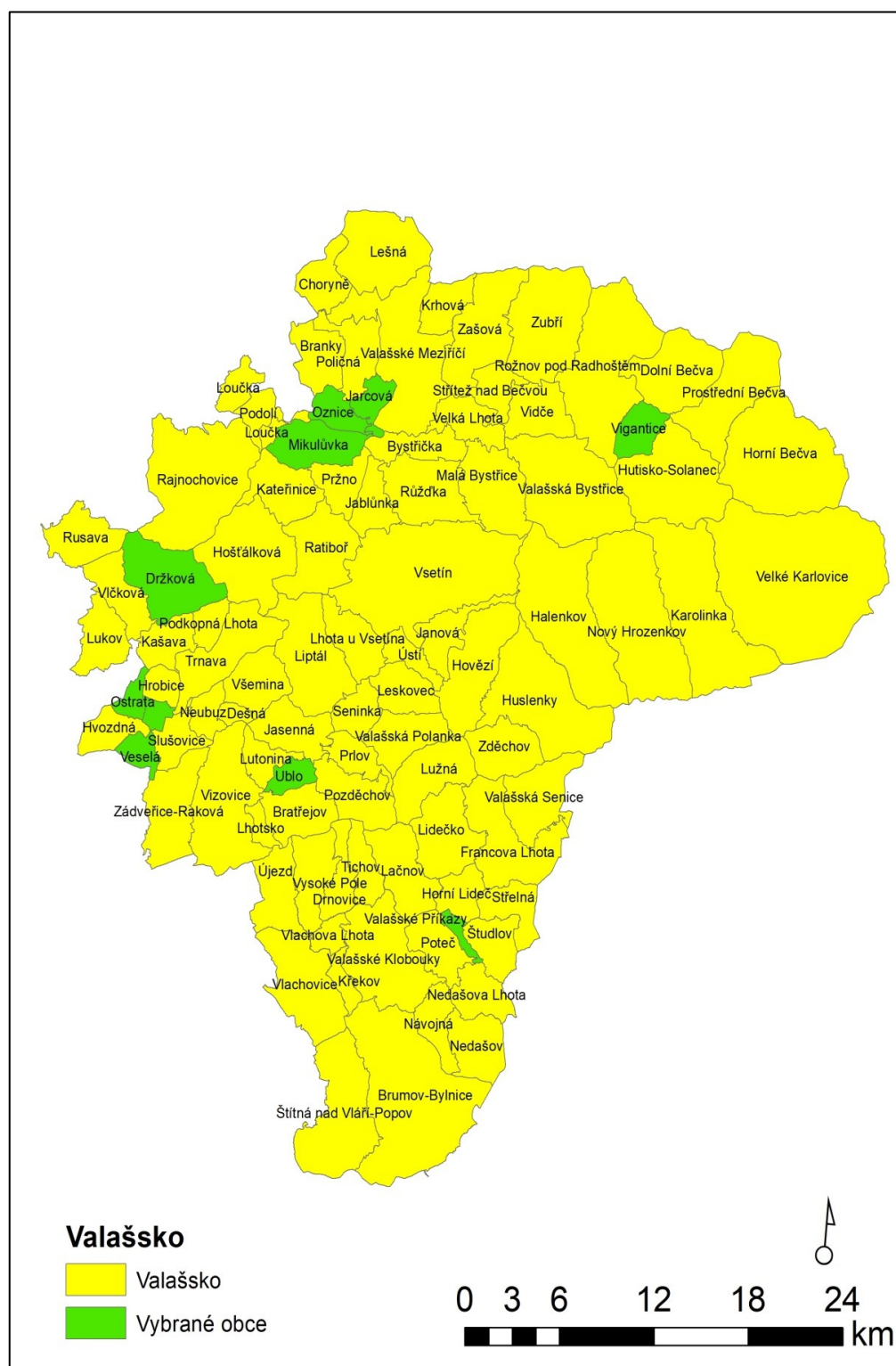
Bernard (2011) vyčleňuje z lidského kapitálu specifický typ kapitálu, který označuje jako kapitál ekonomický. Ten souvisí s hospodářskou aktivitou obce a lze jej rovněž použít pro identifikaci přítomnosti kvalitního lidského kapitálu. Určit míru ekonomického kapitálu, kterým disponují obyvatelé v obcích je složité. Nicméně určitou přibližnou míru ekonomického kapitálu lze zjistit průzkumem míry nezaměstnanosti u obyvatel obce (Bernard, 2011). Dalším indikátorem ekonomického kapitálu může být počet pracovních míst na 100 ekonomicky aktivních obyvatel obce. Vzhledem k dostupnosti dat jsem jako další vnitřní indikátor pro výběr obce do výzkumu určila:

- **míru nezaměstnanosti v obci**

Jako datovou základnu jsem použila data Českého statistického úřadu. Jako první jsem ve statistikách ČSÚ vyhledala míru nezaměstnanosti za rok 2017 u všech 54 obcí. Pro zjištění podílu VŠ vzdělaného obyvatelstva na celkovém počtu obyvatel v obci jsem opět použila data ČSÚ. V tomto případě byla dostupná validní data z posledního sčítání lidu z roku 2011. Jako třetí faktor jsem vyhledala přírůstek obyvatelstva. Potřebovala jsem zjistit, jak obyvatelstvo v obcích narostlo nebo naopak pokleslo za určité časové období. Data Českého statistického úřadu vykazovala čísla od roku 2001 do roku 2016. Sledovala jsem tedy rozdíl v přírůstku obyvatelstva za posledních 15 let.

Vybraná data indikátorů vnitřní kapacity obcí u všech 54 venkovských valašských obcí jsem zpracovala prostřednictvím statistického programu SPSS. U každého ze tří výše popsaných indikátorů jsem v SPSS pomocí deskriptivní analýzy zjistila aritmetický průměr hodnot ke každé jednotlivé obci. Jelikož bylo třeba provést komparaci hodnot indikátorů vnitřních kapacit a následně vybrat obce, které si vedou nejlépe, bylo zvolení metody výpočtu aritmetického průměru nejschůdnějším řešením. Po zjištění aritmetických průměrů bylo třeba vybrat obce, které ve zkoumaných veličinách dosáhly nadprůměrných výsledků. Do SPSS jsem zadala podmínku, že míra nezaměstnanosti musí být vyšší než průměrná (<6 , 14%), zároveň přírůstek musí být vyšší než průměrný (<5 , 8 %) a zároveň musí být počet VŠ/počet obyvatel vyšší než průměrný (<5 , 98). SPSS program vybral deset obcí, které dosáhly nadprůměrných výsledků ve všech třech zkoumaných indikátorech rozvoje. Těchto deset obcí zaznamenalo v posledních letech rozvoj nebo impulz pro rozvoj. Můžeme tedy říci, že vybrané úspěšné obce disponují kvalitním lidským kapitálem. Vybraných deset obcí lze vidět na obrázku číslo čtyři. Těmito obcemi jsou: Jarcová, Mikulůvka, Oznice, Valašské Příkazy, Vigantice, Ostrata, Březová, Držková, Ublo a Veselá.

Obrázek č. 4: Vybrané obce pro výzkum

Zdroj: vlastní zpracování (ArcGIS, 2018)

7. 2. 3 Základní informace o vybraných obcích

Všech deset obcí, vybraných do výzkumu, má stejné výchozí podmínky pro rozvoj. Nachází se mimo páteční tahy v kopcovité krajině Beskyd. Leží v kulturně-historickém regionu zvaném Valašsko. Obce by se daly zařadit mezi vnitřní periferie. Vybrané obce se liší pouze spádovou příslušností a velikostí katastrálního území. Rozmezí počtu obyvatel se pohybuje od 290 do 1070. Základní informace o vybraných obcích obsahuje tabulka číslo tři. Dopravní dostupnost do obcí je zajišťována prostřednictvím silnic II. a III. třídy. Většina těchto silnic není v dobrém technickém stavu. Autobusové spojení z obcí do nejbližších spádových center je u všech obcí zajištěno. Obce Jarcová a Valašské Příkazy jsou obsluhovány jak autobusovou, tak i železniční dopravou. Z hlediska vybavenosti lze říci, že většina obcí je průměrně vybavená. Téměř všechny obce disponují knihovnou, MŠ, hřištěm, KD a dětským hřištěm. Pouze obec Ostrata postrádá MŠ. V obcích je nově vybudovaná kanalizace, veřejný vodovod a byla provedena jejich plynofikace. V obcích Veselá, Březová, Vigantice je nově vybudovaná čistička odpadních vod. Obec Držková a Valašské příkazy mají ČOV ve výstavbě. Mikulůvka a Vigantice navíc disponují veřejným koupalištěm. Vigantice mají dokonce velké sportoviště. Vigantice, Veselá a Mikulůvka provozují první stupeň ZŠ. Ve všech zkoumaných obcích existuje společenský život a fungují zde alespoň dva spolky.

Tabulka č. 3: Základní informace o vybraných obcích k 1. 1. 2018

Název obce	Počet obyvatel	Katastrální výměra (ha)	Příslušnost k POÚ	Příslušnost k ORP
Jarcová	848	525	Valašské Meziříčí	Valašské Meziříčí
Mikulůvka	778	1 313	Valašské Meziříčí	Valašské Meziříčí
Oznice	446	614	Valašské Meziříčí	Valašské Meziříčí
Valašské Příkazy	299	233	Valašské Klobouky	Valašské Klobouky
Vigantice ¹¹	1070	764	Rožnov pod Radhoštěm	Rožnov pod Radhoštěm
Držková	363	2086	Zlín	Zlín
Březová	510	266	Vizovice	Vizovice
Ostrata	402	356	Zlín	Zlín
Veselá	817	444	Vizovice	Vizovice
Ublo	291	463	Vizovice	Vizovice

Zdroj: vlastní zpracování dle ČSÚ (2018) a RIS (2016)

¹¹ Podle aktuálních dat ČSÚ (2018) Vigantice přesáhly limitní počet 1000 obyvatel. V době získávání informací a dat ArcGIS (2016) měly v minulých dvou letech 992 obyvatel. Za poslední dva roky zaznamenaly velký nárůst obyvatelstva. V době rozřazování obcí do výzkumu nepřesáhly 1000 obyvatel. Proto jsem se rozhodla ponechat je ve výzkumu, i když v současné době o 70 obyvatel přesahují zadané parametry.

7. 3 Rozhovory se starosty zkoumaných venkovských obcí

Proč právě vybraných deset obcí je úspěšných v rozvoji oproti ostatním valašským obcím, když mají podobnou polohu, velikost a výchozí podmínky pro rozvoj. Odpověď na tuto otázku hledám přímo u aktérů rozvoje vybraných obcí, pomocí interview. Jako respondenty pro svůj výzkum jsem vybrala starosty. Starostové obcí byli osloveni proto, že díky svým pravomocem mohou do značné míry ovlivňovat rozvoj obce.

Do deseti vybraných obcí byl starostům na obecní úřad poslán dopis se žádostí o rozhovor. Poté jsem telefonicky zkontaktovala starosty obcí, za účelem domluvy termínu a čas schůzky pro provedení rozhovoru. Devět z deseti oslovených starostů mé žádosti o rozhovor vyhovělo a byli ochotni se sejít. Starosta obce Ublo žádosti o rozhovor z časových důvodů nemohl vyhovět, není do své funkce uvolněný, tudíž ho lze zastihnout na OÚ pouze jednu a půl hodiny v týdnu. Úspěšnost se sběrem dat v terénu byla tedy 90 %. Obec Ublo se dále ve výzkumu neobjevuje. Ve vybraný termín, vyhovující oběma zainteresovaným stranám, jsem se sešla se starosty vybraných obcí. Samotný proces rozhovoru se uskutečnil na místních obecních úřadech v kanceláři starostů nebo v zasedací místnosti. Rozhovory byly provedeny začátkem března 2018. Průběh jednotlivých rozhovorů byl zaznamenán na diktafon. Časová osa průběhu jednoho rozhovoru byla průměrně 23 minut. Každý dotazovaný účastník interview byl seznámen s cílem výzkumu, důvodem výzkumu, formou provedení i časovou osou. Respondenti byli poučeni o anonymitě a požádáni o souhlas s nahráváním rozhovoru. V případě zájmu mohou být všichni zúčastnění respondenti informováni o výsledku výzkumu.

7. 3. 1 Modelové otázky v rozhovoru

Otázky, kladené respondentů byly položeny tak, aby byly pro respondenta jasné, neutrální a časově nenáročné. Tematicky byly otázky zaměřeny na zjištění přítomnosti kvalitního lidského a sociálního kapitálu, dále pak na identifikaci rozvojových potenciálů vzhledem k úspěšnosti obce v rozvoji. Cílem interview bylo ověřit, že právě měkké faktory (zejména lidský a sociální kapitál) jsou klíčové pro úspěšný rozvoj obcí. Přítomnost kvalitního lidského kapitálu byla zjištěna již v první části výzkumu. Rozhovor sloužil spíše k ověření přítomnosti sociálního kapitálu.

Interview se skládal z deseti tematicky zaměřených otázek. Prvních pět otázek bylo otevřených, respondent na ně odpovídal dle svého uvážení a mohl sdělit svůj názor, pocit, znalosti a zkušenosti. Jejich cílem byla identifikace rozvojových potenciálů obce. Na základě těchto odpovědí jsem vytvořila kategorie, do kterých jsem generalizovala stejné nebo podobné odpovědi starostů. Vytvořené kategorie sloužily k lepší identifikaci rozvojových faktorů.

Druhá polovina otázek se týkala identifikace přítomnosti kvalitního sociálního kapitálu v obcích. V tomto případě jsem se nechala inspirovat Bernardem (2011) a Chromým a kol. (2011). Uzavřené otázky jsem vytvořila s cílem zjištění přítomnosti složek sociálního kapitálu. Tyto složky lze nazvat indikátory sociálního kapitálu. Jako indikátory sociálního kapitálu byly vybrány následující faktory:

- **spolupráce,**
- **atmosféra,**
- **důvěra,**
- **aktivita.**

Potvrzení přítomnosti indikátorů sociálního kapitálu může potvrdit, že obec disponuje kvalitním sociálním kapitálem.

7. 4 Vyhodnocení rozhovorů

Získané odpovědi respondentů na otázky v rozhovorech jsem převedla jako kategorie dat do programu SPSS. Jako první jsem provedla zhodnocení odpovědí na otázky u jednotlivých obcí zvlášť. Odpovědi na prvních pět otázek jsem rozdělila do kategorií, podle výskytu jejich četností. K tomuto úkolu jsem použila funkci kategoriálního třídění druhého stupně, čili tvorbu kontingenčních tabulek. Pro lepší přehlednost jsou výsledky provedené analýzy popsány v následujících tabulkách číslo pět až číslo čtrnáct.

Mnohonásobné odpovědi na otázky číslo šest a deset jsem v kontingenčních tabulkách seřadila sestupně, podle preference respondentů. Na otázky sedm až devět respondenti vybrali jednu odpověď z více nabízených možností. V těchto případech jsem určila v programu SPSS absolutní četnost výskytu dané odpovědi. Poté jsem v kontingenčních tabulkách provedla komparaci výskytu jednotlivých faktorů a vyhodnotila jejich procentuální zastoupení. Absolutní četnost výskytu odpovědí je v tabulkách označena písmenem „x“. Relativní četnost výskytu odpovědí v celkovém shrnutí všech obcí dohromady nalezneme na konci každé tabulky. Výsledky jsou označeny procentuálně a představují vyjádření podílu z celku. Toto procentuální vyčíslení jsem pro lepší přehlednost převedla do grafu. Ke každé otázce náleží jedna tabulka a jeden graf. V závěru jsem zhodnotila všechny odpovědi na otázky společně. Faktory, které se vyskytovaly v odpovědích nejčastěji, byly zvoleny jako klíčové faktory rozvoje venkovských obcí.

7. 4. 1 Identifikace rozvojového potenciálu obcí

Otázka č. 1: Uvedte, čeho si ve své obci nejvíce ceníte, vážíte, co se Vám v obci líbí.

Cílem první otázky bylo zjistit, v čem spatřují starostové obce místní rozvojový potenciál. Na otázku číslo jedna odpovídali starostové obcí ve většině případů dvěma způsoby. A to tak, že si na své obci nejvíce cení přírody, hezkého okolí, zeleně a celkového vzhledu obce. Vzhledem k vyhodnocení výsledku bylo nutné odpovědi sloučit do kategorií, které by odpovědi generalizovaly. První způsob odpovědí jsem sloučila do kategorie s názvem životní prostředí. Druhým, nejčastěji uváděným důvodem, byla hrdost starostů na místní občany. Starostové obcí často vyzdvihovali obyvatele obce, jako funkčních složky rozvoje. Skupinu takovýchto odpovědí jsem nazvala lidský kapitál. Třetím, nejčastěji uváděným důvodem, byla vzájemná soudržnost občanů v obci, funkce místních komunit a spolupráce s místními spolky v obci. Tyto odpovědi jsem sloučila do kategorie s názvem sociální kapitál. Starosta obce Mikulůvka uvedl, že si na své obci cení rozvoje z hlediska infrastruktury a vybavenosti. Pro tuto odpověď jsem vytvořila kategorii vybavenost.

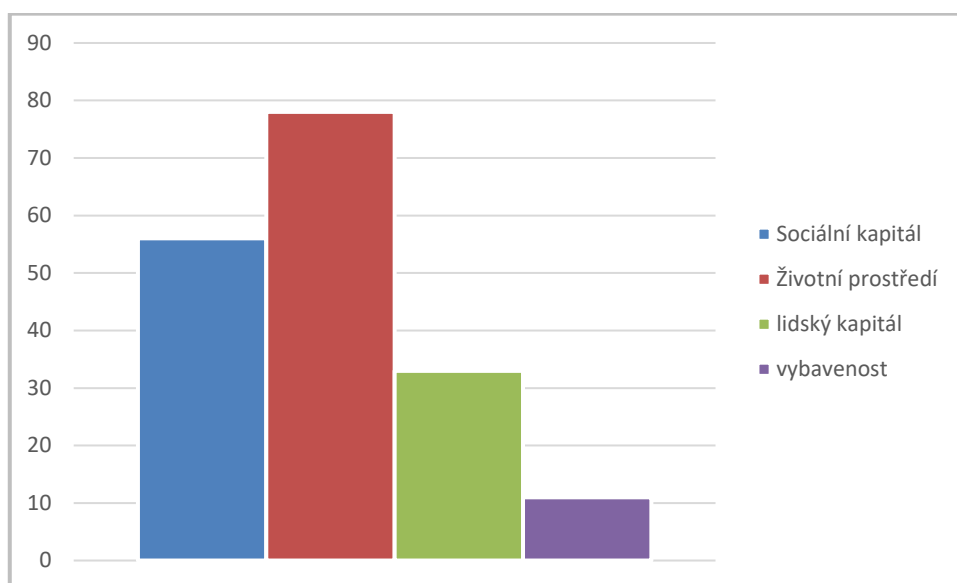
Výsledné odpovědi na první otázku od všech devíti respondentů jsou vyznačeny písmenem „x“ v tabulce číslo čtyři. Někteří starostové uvedli dvě odpovědi. Procentuální zastoupení četnosti vybraných odpovědí u všech dotazovaných popisuje graf číslo jedna.

Tabulka č. 4: Odpovědi respondentů na otázku č. 1

Název obce	Odpovědi			
	Sociální kapitál	Životní prostředí	lidský kapitál	vybavenost
Jarcová	x	x		
Mikulůvka		x		x
Oznice	x			
Valašské Příkazy		x	x	
Vigantice		x	x	
Držková		x	x	
Březová	x			
Ostrata	x	x		
Veselá	x	x		
Celkem (%)	56	78	33	11

Zdroj: vlastní zpracování (2018)

Graf č. 1: Odpovědi respondentů na otázku č. 1

Zdroj: vlastní zpracování (2018)

Tři čtvrtiny starostů (78 %) uvedlo, že nejvíce oceňují životní prostředí obce. Druhým nejčastěji vyskytujícím se faktorem je sociální kapitál, který uvedlo jako nejcennější složku obce více než polovina starostů (56 %). Místní obyvatele, jako nejcennější složku rozvoje uvedla jedna třetina (33 %) starostů. Jeden starosta (11 %) určil nejcennější složkou obce rozvíjející se infrastrukturu a vybavenost.

Můžeme tedy říci, že starostové valašských venkovských obcí si nejvíce váží životního prostředí v obci a spolupráce s místním obyvatelstvem. Ve většině zkoumaných obcí starostové vyzdvihují endogenní faktory rozvoje obce. Potenciál pro rozvoj obce ve vnějších periferiích tvoří životní prostředí obce, sociální kapitál a lidský kapitál.

7. 4. 2 Identifikace možných bariér rozvoje

Otázka č. 2: Co se Vám naopak na obci vadí, co se Vám zde nelíbí a co byste rádi změnili.

Cílem druhé otázky bylo zjistit, jaký faktor může v rozvoji obcím bránit nebo je omezovat. Na otázku dva starostové odpovídali méně souhrnně než na otázku první. Ze získaných odpovědí jsem vytvořila kategorie, odpovídající vnějším a vnitřním faktorům rozvoje. Odpovědi starostů, postrádajících obchod, kulturní dům, kanalizaci, zásobování, náves, infrastrukturu, chodníky, sportoviště jsem zařadila do skupiny vybavenost.

Starostové, kteří uvedli, že postrádají větší soudržnost občanů, lepší kulturní život v obcích a ti, kteří by uvítali činnosti více spolků, patří do kategorie odpovědí s názvem sociální kapitál. Poslední skupinu odpovědí tvoří finance. Do této skupiny jsem začlenila odpovědi respondentů, kteří uvedli jako problém nedostatek financí a problém s čerpáním dotací. Starosta obce Vigantice vyjádřil 100 % spokojenost se současným stavem obce. Nepožaduje žádnou změnu. Vytvořila jsem pro něj kategorii nazvanou bez změny.

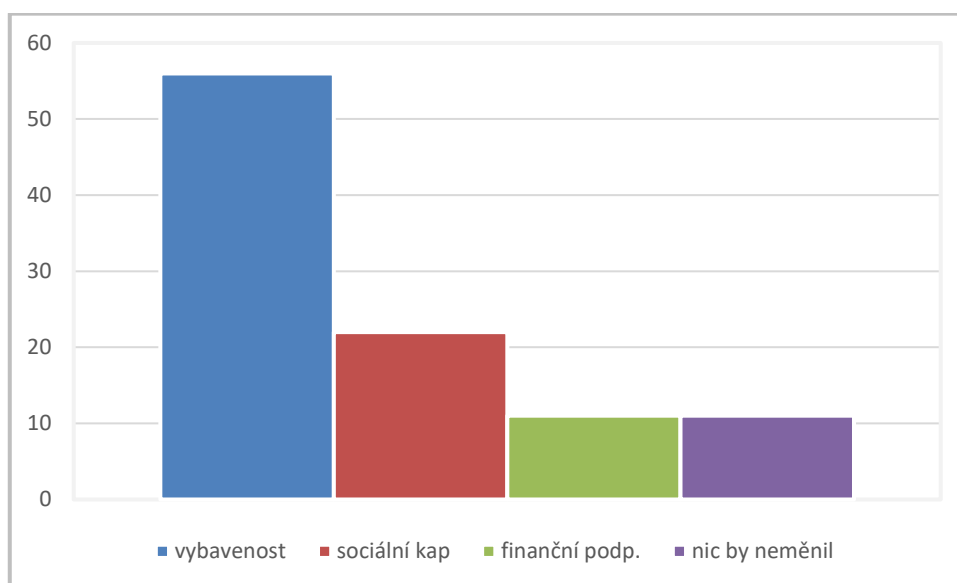
Hodnocení výskytu odpovědí jednotlivých kategorií zobrazuje tabulka číslo pět. Každý starosta uvedl pouze jednu odpověď, která je v tabulce označena písmenem „x“. Procentuální zastoupení odpovědí respondentů lze vyčíst z grafu číslo dva.

Tabulka č. 5: Odpovědi respondentů na otázku č. 2

Název obce	Odpovědi			
	vybavenost	sociální kap.	finance	bez změny
Jarcová		x		
Mikulůvka		x		
Oznice			x	
Valašské Příkazy	x			
Vigantice				x
Držková	x			
Březová	x			
Ostrata	x			
Veselá	x			
Celkem (%)	56	22	11	11

Zdroj: vlastní zpracování (2018)

Graf č. 2: Odpovědi respondentů na otázku č. 2

Zdroj: vlastní zpracování (2018)

V celkovém zhodnocení otázky číslo dva můžeme jasně vypořádat nespokojenost starostů s vybaveností a infrastrukturou v obcích. Více než polovina starostů, přesněji 56 %, není s vybaveností jejich obce spokojeno. Tito dotazovaní řekli, že buďto problém již řeší nebo ho mají v plánu řešit. Dva starostové (22 %) postrádají větší soudržnost občanů v obci a požadují kvalitnější kulturní vyžití. Jeden starosta obce (11 %) postrádá finance pro obec a rád by čerpal pro obec více dotací. Starosta Vigantic (11 %) je spokojený s veškerými složkami obce, nepotřebuje a nechce nic měnit.

Výsledným faktorem, bránícím rozvoji, je tedy infrastruktura a vybavenost obce. Jak starostové sami uvedli, tento problém je úzce spojen s nedostatky finančních prostředků pro realizaci rozvojových aktivit v oblasti vybavenosti. Lze tedy říct, že nedostatečná vybavenost obcí a nekvalitní dopravní a technická infrastruktura negativně ovlivňují rozvoj zkoumaných obcí.

Z grafu lze vyčíst, že dva respondenti postrádají sociální kapitál. I když vliv sociálního kapitálu, jako brzdy rozvoje, není tak markantní, lze jej identifikovat. Dva starostové obcí postrádají větší soudržnost občanů. Starosta obce Mikulůvka v tomto kontextu zmínil nedostatek kulturního vyžití v obci. Podle něj se zmenšila soudržnost spolků a nepořádají dostatek akcí pro veřejnost. Starosta Jarcové by ocenil vyšší aktivitu a participaci na rozvoji od ostatních spolků. Podle něj se v pořádání akcí angažují stále ty samé spolky (SDH a Sokol), což má za následek nevraživost ostatních spolků.

7. 4. 3 Angažovanost

Otázka č. 3: Jaký je Váš přínos pro obec. Co přesně děláte pro rozvoj Vaší obce.

Cílem otázky bylo zjistit angažovanost místní samosprávy a starosty jako předních aktérů rozvoje. Odpovědi na tuto otázku nebyli jednotné, avšak opět se daly se generalizovat do kategorií. Starostové obcí odpovídali na otázku dvěma, v několika případech i více než dvěma odpověďmi. Polovina starostů jmenovala rozvojové aktivity, které byly v jejich funkčním období provedeny. Zmiňovali tak například infrastrukturní projekty jako výstavba kanalizace, výstavba nových obecních bytů, oprava kaple, výstavba nových MHD zastávek, výstavba nových hřišť, výstavba ČOV, zvelebování obce a vybudování návsi. Veškeré infrastrukturní projekty jsem zařadila do kategorie revitalizace obce.

Někteří starostové uváděli, že berou jako přínos pro obec jejich osobní účast na různých kulturních, společenských a sportovních akcích, pořádaných místními spolky a sdruženími. Angažovanost v obecních záležitostech berou jako klíčovou aktivitu pro rozvoj obce. Tyto odpovědi jsem zařadila do kategorie aktivní účast na životě v obci. Část starostů uvedla jako jejich klíčovou aktivitu rozvoje spolupráci s občany v obci. Jako spolupráci starostové uváděli společné pořádání různých akcí v obci, společné řešení problému a vzájemnou výpomoc. Vytvořila jsem tedy kategorii spolupráce s obyvateli. Jako další rozvojovou aktivitu dotazovaní uvedli spolupráci s místními spolky a jejich podporu. Zde se jednalo zejména o podporu SDH, SK, TJ, sdružení myslivců a spolků žen. V jednom případě se jednalo o spolupráci s místní katolickou farností. Tyto odpovědi jsem generalizovala do kategorie podpora spolků. Někteří dotazovaní uvedli jako rozvojovou aktivitu získávání financí a čerpání dotací pro obec. Odpovědi ohledně financí jsem zařadila do kategorie finance.

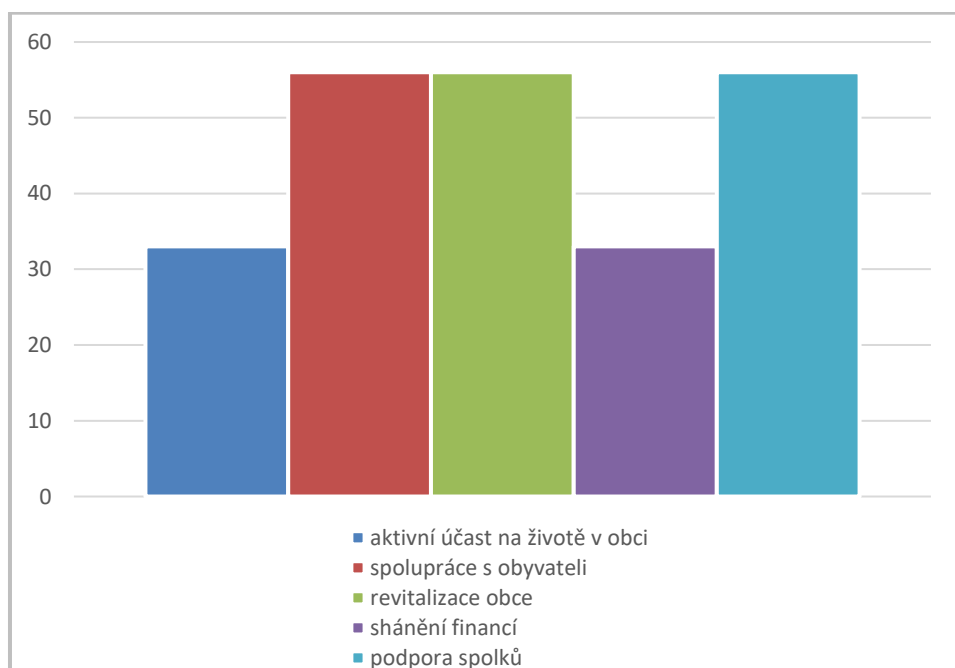
Výsledné zhodnocení odpovědí otázky číslo tři je popsáno v tabulce číslo šest, kde lze vidět pod označením „x“ četnosti výskytu jednotlivých odpovědí respondentů. Výsledné procentuální zastoupení odpovědí lze vidět na grafu číslo tři.

Tabulka č. 6: Odpovědi respondentů na otázku č. 3

Název obce	odpovědi				
	aktivní účast na životě v obci	spolupráce s obyvateli	revitalizace obce	shánění financí	podpora spolků
Jarcová		x	x		
Mikulůvka			x		
Oznice		x	x		x
Valašské Příkazy			x	x	
Vigantice				x	x
Držková			x	x	x
Březová	x	x			x
Ostrata	x	x			
Veselá	x	x			x
Celkem (%)	33	56	56	33	56

Zdroj: vlastní zpracování (2018)

Graf č. 3: Odpovědi respondentů na otázku č. 3

Zdroj: vlastní zpracování (2018)

Vzhledem k mnohonásobným odpovědím dotazovaných dosahují výsledky vyšších čísel skoro u všech kategorií kategorií. Vliv rozvojových faktorů je ve výsledcích téměř vyrovnaný. Z grafu je zřejmé, že tři kategorie odpovědí dosáhly 56 %. Nejvíce starostů participuje na rozvoji obce způsobem spolupráce s místními obyvateli, revitalizací obce a podporou místních spolků a sdruženích. V odpovědích na tuto otázku můžeme opět vidět sílu měkkých faktorů při aktu rozvoje obce. Spolupráce aktérů na lokální úrovni hraje v rozvoji velkou roli. Specifické zastoupení si zde získal sociální kapitál, jež byl jako rozvojový faktor spolupráce označen starosty hned na třech úrovních odpovědí. Můžeme tedy říci, že sociální kapitál hraje při rozvoji obce klíčovou roli. Revitalizace obce a uskutečnění infrastrukturních projektů v obcích rovněž patří mezi rozvojovou úlohu starostů obcí. Avšak jak uvedli sami dotazovaní, nic z toho by nebylo možné bez pomoci ostatních obyvatel a zapojení spolku. Aktivní účast na životě v obci a shánění financí uvedlo 33 % dotazovaných. Tvrdé faktory rozvoje v tomto případě pouze finance, hrají druhotnou roli v rozvoji obce.

7. 4. 4 Úspěšnost

Otázka č. 4: Co je podle Vás nejdůležitější podmínkou úspěšnosti obce.

Cílem otázky bylo identifikovat hlavní rozvojové faktory obce, které stojí za jejím úspěšným rozvojem. Na otázku číslo čtyři odpověděli starostové vybraných obcí pouze dvěma způsoby. Každý respondent vybral jednu odpověď. Starostové shodně zvolili jako nejdůležitější podmínku úspěšnosti obce v rozvoji místní obyvatelstvo, spolupráci spolků a soudržnost obyvatel. V tomto případě jsem odpovědi starostů rozčlenila do dvou skupin, s názvy sociální a lidský kapitál. Starostové, kteří odpověděli, že si nejvíce cení obyvatel v obci, byli zařazeni do kategorie lidský kapitál. Starostové, kteří jako faktor úspěšného rozvoje obce uvedli spolupráci obyvatel, spolků, jejich aktivit a soudržnost byli zařazeni do kategorie sociální kapitál.

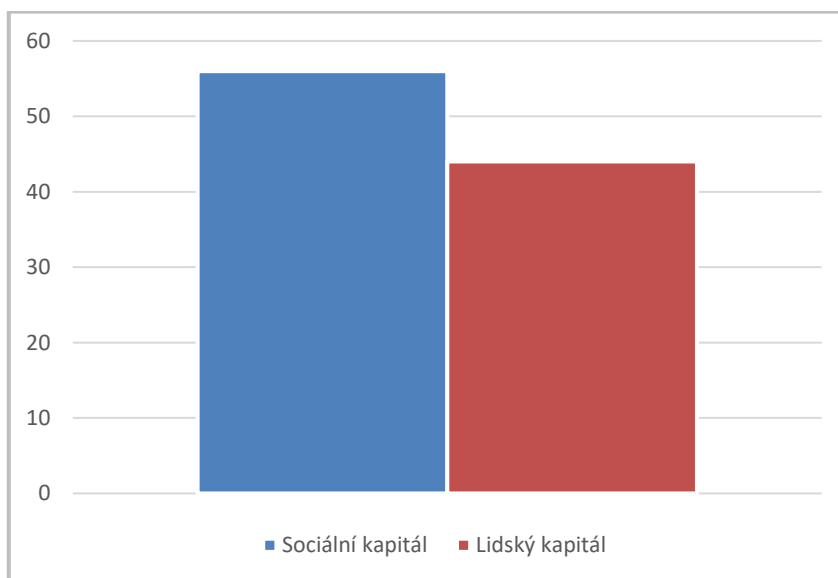
Výsledné zhodnocení výskytu četností jednotlivých odpovědí respondentů zobrazuje tabulka číslo sedm. Procentuální zastoupení odpovědí respondentů zobrazuje graf číslo čtyři.

Tabulka č. 7: Odpovědi respondentů na otázku č. 4

Název obce	Odpovědi	
	Sociální kapitál	Lidský kapitál
Jarcová	x	
Mikulůvka	x	
Oznice	x	
Valašské Příkazy		x
Vigantice		x
Držková		x
Březová	x	
Ostrata	x	
Veselá		x
Celkem (%)	56	44

Zdroj: vlastní zpracování (2018)

Graf č. 4: Odpovědi respondentů na otázku č. 4

Zdroj: vlastní zpracování (2018)

Více než polovina starostů (56 %) označilo jako faktor úspěšného rozvoje existenci kvalitního sociálního kapitálu v obci. Přítomnost kvalitního lidského kapitálu označilo jako faktor rozvoje 44 % respondentů. Odpovědi na tuto otázku jsou téměř vyrovnané.

Výsledným zhodnocením otázky číslo čtyři lze říci, že podle starostů místních obcí, stojí za úspěšným rozvojem venkovských obcí především sociální kapitál, na druhém místě pak lidský kapitál. Pokud obec disponuje kvalitním sociálním a lidským kapitálem, mohou tyto faktory pozitivně přispět k rozvoji venkovských obcí.

7. 4. 5 Ohrožení

Otázka č. 5: Uveďte prosím, co představuje pro Vaši obec největší hrozbu.

Cílem otázky bylo zjistit, jaké faktory mohou působit opačně, proti rozvoji obcí. Otázka číslo pět byla pro starosty složitá. Starostové nevěděli, co si mají pod pojmem hrozba představit. V tomto případě někteří starostové uvedli dvě odpovědi. Ve většině případů uvedli starostové jako největší hrozbu byrokracii, administrativní zátěž, složitost procesu vyřízení žádosti o dotace. Odpověď odůvodnili časovou náročností administrace, nedostatkem pracovních sil na tyto úkony a zbytečně složité procesy získávání financí na rozvoj. Tyto odpovědi jsem shrnula do kategorie byrokracie. Druhou nejčastěji uváděnou hrozbou byly podle starostů finance, zejména jejich nedostatek a s ním spojené složité hospodaření. Vytvořila jsem tedy kategorii finance. Velmi subjektivně pojal otázku ohledně hrozby starosta obce Březová. Uvedl jako největší hrozbu pro obec nejmenovanou soukromou firmu, se kterou má obec dlouholeté soudní spory ohledně pozemků a odpadů. Pro odpověď starosty Březová byla vytvořena kategorie odpovědí podnikatelé. Starosta obce Držková uvedl kromě administrativní zátěže jako hrozbu chataře. Výběr odpovědi odůvodnil nevhodným chováním chatařů v obci. Uvedl také špatné nakládání s odpady ze strany chatařů. Tento respondent sdělil, že chatařů mají v obci stejně jako obyvatel, avšak nechovají se stejně jako místní. Na tomto případě je jasné, že lidé, kteří v obci nežijí trvale, nejsou s obcí identicky spjatí. Mohou vyvolávat konflikt s vedením obce i s místními obyvateli.

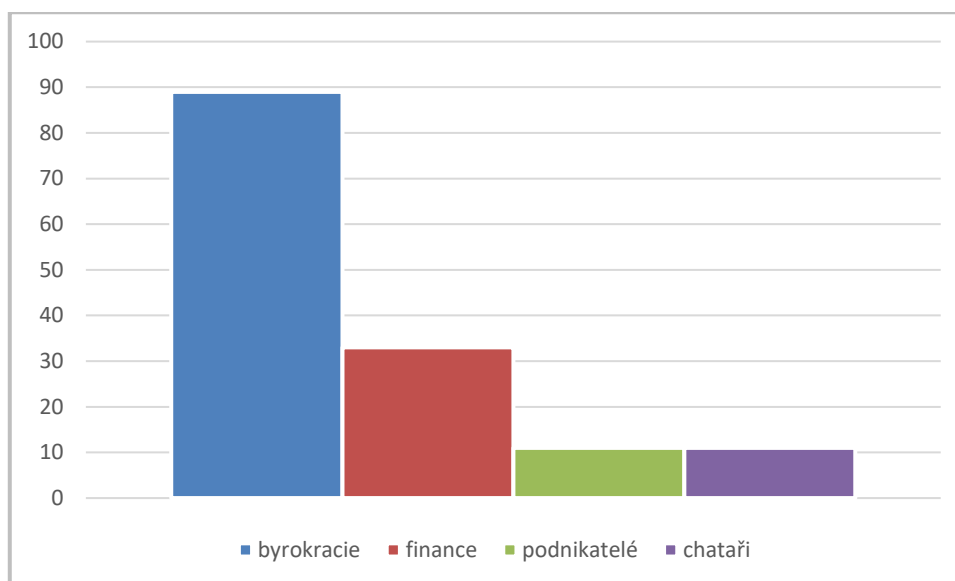
Analýzu četností výskytu odpovědí zobrazuje tabulka s číslem osm. Procentuální zastoupení jednotlivých odpovědí lze vyčíst z grafu číslo pět.

Tabulka č. 8: Odpovědi respondentů na otázku č. 5

Název obce	Odpovědi			
	byrokracie	finance	podnikatelé	chataři
Jarcová	x			
Mikulůvka	x	x		
Oznice	x			
Valašské Příkazy		x		
Vigantice	x			
Držková	x			x
Březová	x		x	
Ostrata	x	x		
Veselá	x			
Celkem (%)	89	33	11	11

Zdroj: vlastní zpracování (2018)

Graf č. 5: Odpovědi respondentů na otázku č. 5

Zdroj: vlastní zpracování (2018)

Osm z devíti dotazovaných starostů (89 %) považuje za hrozbu pro obec byrokracii a administrativní zátěž. Jedna třetina (33 %) dotazovaných starostů cítí ohrožení v nedostatku financí pro obec. Jeden respondent (11 %) uvedl jako hrozbu podnikatelský subjekt, který existuje v obci. Starosta obce Držková (11 %) se obává chování chatařů v obci. Ve výsledném porovnání odpovědí můžeme vyzorovat negativní aspekty tvrdých faktorů rozvoje.

Institucionální faktory rozvoje jsou zde brány spíše jako limitující. Finanční podpora shora, spojená se složitostí podávání žádostí o dotace a administrativní úkony, spojené s vedením obce, jsou zde označeny jako hrozby pro obce. Tento problém může souviset s velikostí obce. Malé obce nedisponují dostatkem pracovníků na obecních úřadech. Což potvrdila většina starostů, kteří potvrdili, že nemají sekretářku ani spolupracovníka a veškerou administrativní agentu si musí obstarat sami. Ostatní odpovědi jsou subjektivního rázu. Podnikatelské subjekty mohou být brány jako významný aktér rozvoje na lokální úrovni. Mohou sponzorovat místní spolky, akce a zaměstnávat obyvatelstvo. Avšak zde je popsán i jejich negativní aspekt. Ne vždy podnikatelské subjekty v obci fungují v souladu s občany a vedením obce. Stejně tak chataři. Chataři a chalupáři jsou bráni spíše jako negativní aspekt obce, protože se v obci a k obci nechovají stejně jako místní. Což může vysvětlit, že nejsou s obcí identicky spjatí na rozdíl od místního obyvatelstva. Starosta obce Držková zmínil nevhodné nakládání s odpady, ze strany chatařů.

7. 4. 6 Rozvoj

Otázka č. 6: Co je podle Vás klíčovým hybatelem rozvoje ve Vaší obci? Seřadte Vaše odpovědi sestupně, podle významu, který jim přisuzujete.

Otázka číslo šest je první ze série uzavřených otázek. Cílem bylo zjistit, jaké faktory podporují rozvoj obcí dle preferencí starostů, což slouží k vymezení klíčových faktorů úspěšnosti obcí. Odpověď na otázku probíhala bodovacím způsobem. Respondenti měli na výběr ze sedmi odpovědí, které obodovali podle jejich preferencí od nejvýznamnějšího faktoru (číslo jedna) až po nejméně významný faktor (číslo sedm).

Zhodnocení četností výskytu bodových odpovědí zobrazuje tabulka číslo devět. Pod tabulkou se nachází vysvětlení významu číselných skupin bodování. Procentuální zastoupení výskytu odpovědí dle významu zobrazuje graf číslo šest.

Tabulka č. 9: Odpovědi respondentů na otázku č. 6

Název obce	Odpovědi						
	finance	vybavenost	poloha	členství obce v organizacích ¹²	spolupráce s obcemi	schopný starosta	spolupráce s obyv.
Jarcová	4	5	2	7	6	3	1
Mikulůvka	2	4	5	6	7	1	3
Oznice	2	3	7	6	4	5	1
Valašské Příkazy	1	2	5	7	6	3	4
Vigantice	6	4	3	7	5	1	2
Držková	3	4	6	7	5	2	1
Březová	7	3	5	6	2	4	1
Ostrata	4	5	6	7	3	1	2
Veselá	4	7	5	6	3	1	2

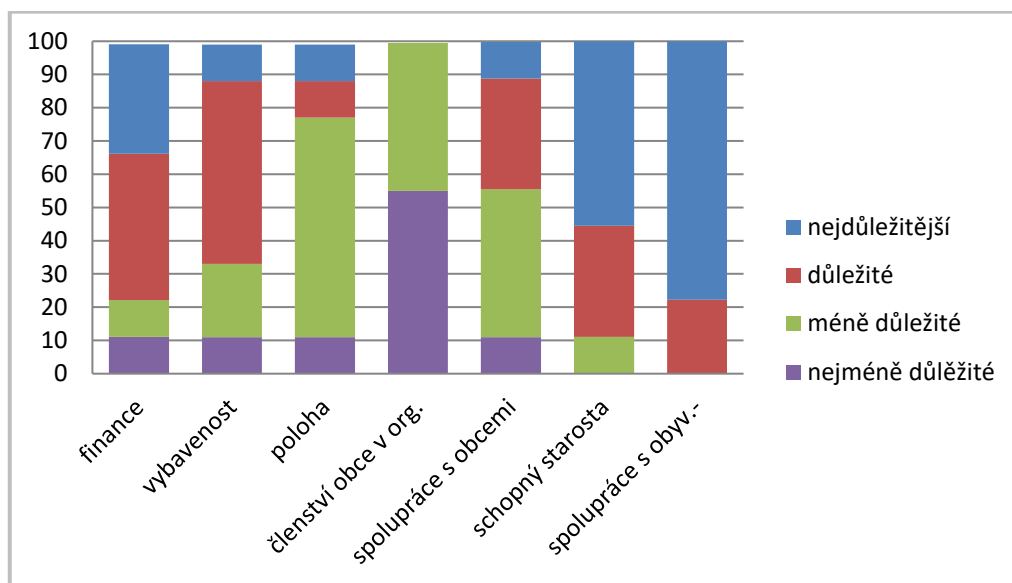
Zdroj: vlastní zpracování (2018)

O bodované odpovědi na otázky podle významu:

- 1-2 nejdůležitější
- 3-4 důležité
- 5-6 méně důležité
- 7 nejméně důležité

¹² Jako členství obce v organizacích zde myslím členství obce v MAS, DSO nebo jiném sdružení, založeném na spolupráci mezi obcemi.

Graf č. 6: Odpovědi respondentů na otázku č. 6

Zdroj: vlastní zpracování (2018)

Z tabulky vyplývá, že nečastěji starostové označili jako nejdůležitější faktor rozvoje spolupráci s obyvateli obce. Z grafu je viditelné, že tuto odpověď vybralo na první místo více než dvě třetiny (78 %) starostů. Druhým nejdůležitějším faktorem rozvoje je podle starostů schopné vedení obce. Polovina respondentů (55 %) vybrala na první příčku žebříčku právě starostu. Třetím důležitým hybatelem rozvoje jsou finance, které jedna třetina (33%) starostů uvedla na prvním místě a více než jedna třetina starostů (44%) na místě druhém. Naopak jako nejméně důležité bylo vybráno členství obce v různých organizacích (např. v MAS nebo DOS), a to v 55 % případech na sedmém místě a ve 44 % na 5-6 místě. Pro více než polovinu starostů (66 %) je méně důležitá i poloha obce. Jako méně důležitý faktor nejčastěji respondenti vybrali spolupráci obce s ostatními obcemi (33%) a vybavenost obce (55 %). V této otázce se preference starostů velmi liší, shodují se pouze v nejméně důležitém faktoru. V otázce číslo šest nejvíce starostů určilo klíčovými hybateli rozvoje obce spolupráci s obyvateli obce a schopného starostu. Podle porovnání jednotlivých odpovědí je zřejmé, že na prvních příčkách se umístila spolupráce s obyvateli obce a místní samospráva, v čele se starostou.

Můžeme identifikovat sociální kapitál jako hlavní faktor úspěšnosti obcí. Na úspěšný rozvoj obcí mají vliv i finance, bez kterých nelze provádět rozvojové aktivity, a samozřejmě i vybavenost obce. V tomto případě můžeme pozorovat pozitivní vliv jak tvrdých, tak měkkých faktorů rozvoje. Naopak jako nejméně důležitá je spolupráce obcí s jinými obcemi a členství obce v MAS nebo DOS.

Starostové uváděli, že pro rozvoj jejich obcí je cílová spolupráce vlastního obyvatelstva. I když všechny obce jsou členy alespoň jedné MAS a sdružení obcí, nevidí v tomto partnerství kroky pro rozvoj.

7. 4. 7 Spolupráce

Otázka č. 7: Uveďte prosím, jakým způsobem spolupracujete s ostatními obyvateli obce. Podílejí se občané na rozvoji obce? Jakým způsobem se na rozvoji podílejí?

Cílem otázky je zjistit existenci spolupráce mezi obyvateli a vedením obce, jakožto dalšího z indikátorů přítomnosti kvalitního sociálního kapitálu. Na základě existující spolupráce je možné určit přítomnost sociálního kapitálu. Otázka číslo sedm patřila k další z uzavřených otázek. V tomto případě respondenti vybírali pouze jednu z nabízených pěti odpovědí, které byly v tabulkách z důvodu lepší přehlednosti převedeny na čísla jedna až pět. Význam očíslovaných odpovědí je uveden pod následující tabulkou.

Tabulka č. 10 ukazuje četnost výskytu odpovědí, které jsou vyznačeny písmenem „x“. Procentuální výskyt jednotlivých odpovědí respondentů lze vidět v grafu číslo sedm.

Tabulka č. 10: Odpovědi respondentů na otázku č. 7

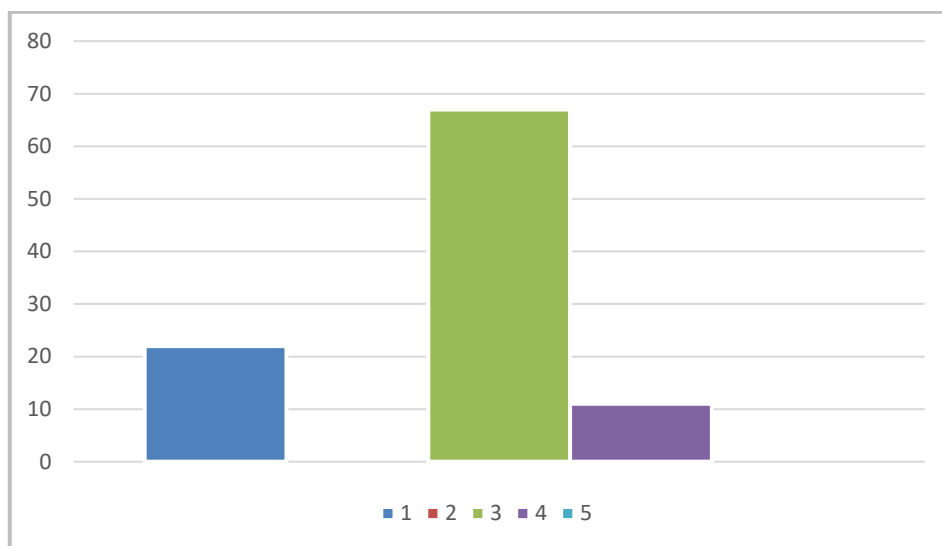
Název obce	Odpovědi				
	1.	2.	3.	4.	5.
Jarcová			x		
Mikulůvka			x		
Oznice			x		
Valašské Příkazy			x		
Vigantice	x				
Držková			x		
Březová	x				
Ostrata				x	
Veselá			x		
Celkem (%)	22	0	67	11	0

Zdroj: vlastní zpracování (2018)

Význam očíslovaných odpovědí:

1. Pravidelně se scházíme a diskutujeme s různými spoluobčany mnohé problémy a úkoly obce/spolku.
2. Diskutujeme některá témata podle potřeby.
3. Diskutujeme na zastupitelstvu vše, co je potřeba.
4. Spolupráce s veřejností je slabá, protože veřejnost se nezajímá o dění na obci.
5. Není důvod spolupracovat s veřejností, nemají-li dost informací, aby mohli kvalitně posoudit návrhy.

Graf č. 7: Odpovědi respondentů na otázku č. 7

Zdroj: vlastní zpracování (2018)

Z hlediska četnosti výskytu jednotlivých odpovědí vybralo 67 % starostů odpověď číslo tři. Starostové venkovských obcí diskutují na zastupitelstvu vše, co je potřeba. Dva starostové (22 %) vybrali jako odpověď pravidelné scházení a diskuzi se spoluobčany. Jeden starosta (11 %) uvedl, že spolupráce s veřejností je slabá, protože se veřejnost o dění v obci nezajímá. Jednalo se o starostu Mikulůvky. Tento respondent si stěžoval, že zapojení veřejnosti není takové, jaké by očekával. V obci Mikulůvka řeší veškeré záležitosti a problémy starosta obce, místostarostka a zastupitelé. Zbylé dvě odpovědi neuvedl žádný respondent. Z odpovědí lze vypožorovat, že v drtivé většině případů ke spolupráci starosty a ostatních obyvatel dochází pouze prostřednictvím zastupitelstva obce. Lidé se zajímají se o dění v obci a jsou schopni o problémech diskutovat.

Odpovědi na tuto otázku potvrdily přítomnost spolupráce v obci, jako jednoho z indikátorů sociálního kapitálu. Z hlediska spolupráce zkoumané obce disponují sociálním kapitálem. Odpovědi také potvrdily místní samosprávu jako důležitého aktéra rozvoje.

7. 4. 8 Atmosféra

Otázka č. 8: Uved'te, jaká je atmosféra v obci.

Cílem této otázky bylo zjistit, jak ve zkoumaných obcích fungují mezilidské vztahy. Pozitivní atmosféru v obci lze klasifikovat jako další indikátor přítomnosti kvalitního sociálního kapitálu, jakožto měkkého faktoru rozvoje. Navazují-li lidé v obci vztahy, angažují se, jsou přátelští a aktivní, může obec disponovat sociálním kapitálem vysoké kvality.

V otázce číslo osm respondenti vybírali jednu ze čtyř nabízených odpovědí. Nabízené možnosti odpovědí byly pro lepší přehlednost v tabulce převedeny na čísla jedna až čtyři. Význam očíslovaných odpovědí je uveden pod tabulkou číslo dvanáct. Tabulka č. 11 ukazuje četnost výskytu jednotlivých odpovědí respondentů. Odpovědi jsou v tabulce vyznačeny písmenem „x“. Procentuální zastoupení výskytu odpovědí zobrazuje graf číslo osm.

Tabulka č. 11: Odpovědi respondentů na otázku č. 8

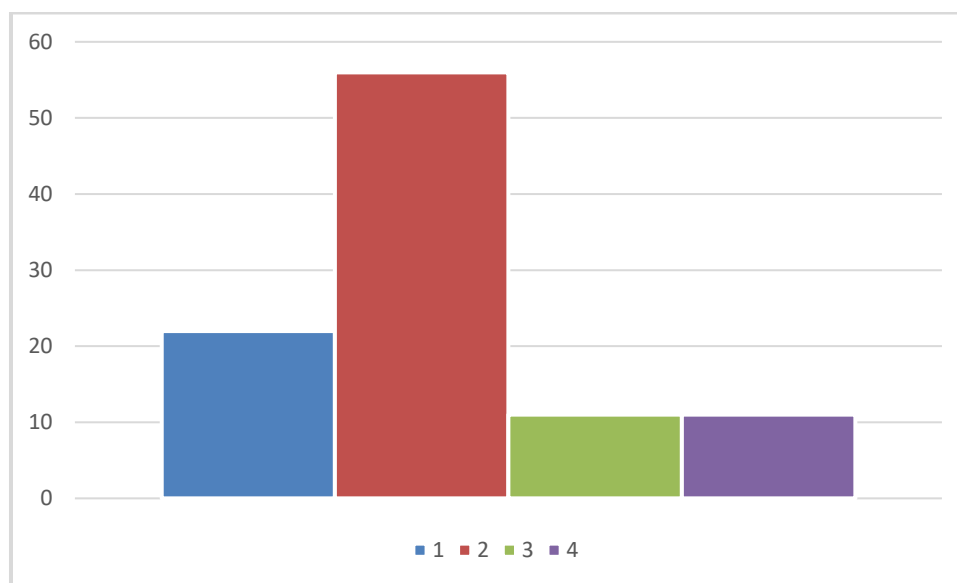
Název obce	Odpovědi			
	1.	2.	3.	4.
Jarcová		x		
Mikulůvka				x
Oznice		x		
Valašské Příkazy		x		
Vigantice		x		
Držková	x			
Březová	x			
Ostrata			x	
Veselá		x		
Celkem (%)	22	56	11	11

Zdroj: vlastní zpracování (2018)

Význam očíslovaných odpovědí v tabulce:

1. Lidé se setkávají a společně řeší společné úkoly a pořádají společné akce.
2. Lidé se potkávají, sousedsky si pomáhají a přicházejí na společné akce.
3. Lidé se v obci srdečně zdraví, každý tráví čas na své zahradě nebo v domě.
4. V obci existují dvě a více skupin obyvatel, které mají vzájemný konflikt, rivalitu nebo soutěživost (horňáci a dolňáci, rodáci a luffáci, mladí a staří apod.).

Graf č. 8: Odpovědi respondentů na otázku č. 8

Zdroj: vlastní zpracování (2018)

Více než polovina respondentů (56 %) vybrala odpověď lidé se potkávají, sousedsky si pomáhají a přijdou na společné akce. Starostové, kteří vybrali tuto odpověď, jsou přesvědčeni o přátelské a sousedské atmosféře v jejich obci. Dva starostové (22 %) se přiklonili k odpovědi lidé se setkávají a společně řeší úkoly, pořádají společné akce. I tyto respondenty lze označit za spokojené s atmosférou panující v obci. Starosta obce Mikulůvka (11 %) odpověděl, že v obci existují dvě a více skupin obyvatel, kteří mají vzájemný konflikt, rivalitu nebo soutěživost. Výběr odpovědi zdůvodnil jako všeobecnou nevraživost v obci mezi majetnými a nemajetnými lidmi. Tato nevraživost je dle respondenta příčinou špatné spolupráce mezi obyvateli obce. Jeden respondent (11%) vybral jako odpověď lidé v obci se srdečně zdraví, každý tráví čas na své zahradě nebo v domě.

Po vybrání odpovědi doplnil, že pokud se pořádají akce, lidé je navštěvují a ochotně se zapojují do organizace. I v tomto případě lze atmosféru v obci považovat za pozitivní.

Z výsledku se dá usuzovat o příjemné, sousedské a přátelské atmosféře, panující v téměř všech zkoumaných obcích. Pozitivní atmosféra a s ní spojené funkční vztahy mezi obyvateli jsou jedny z indikátorů přítomnosti kvalitního sociálního kapitálu. Dle výsledků lze tedy předpokládat přítomnost kvalitního sociálního kapitálu ve zkoumaných obcích.

7. 4. 9 Důvěra

Otázka č. 9: Jak často se na Vás občané obrací s prosbou o pomoc nebo se složitějším dotazem? Problémem zde myslím neběžnou agendu, nevztahující se k provozu obce.

Cílem otázky bylo zjistit přítomnost dalšího indikátoru sociálního kapitálu, a sice důvěry. Strukturou odpovědi na tuto otázku jsem měla v úmyslu stanovit míru důvěry místních obyvatel k vedení obce. Způsob zjištění míry důvěry obyvatel ve vedení obce jsem hledala v četnosti návštěv obecního úřadu obyvateli, kam přicházejí s žádostí o pomoc.

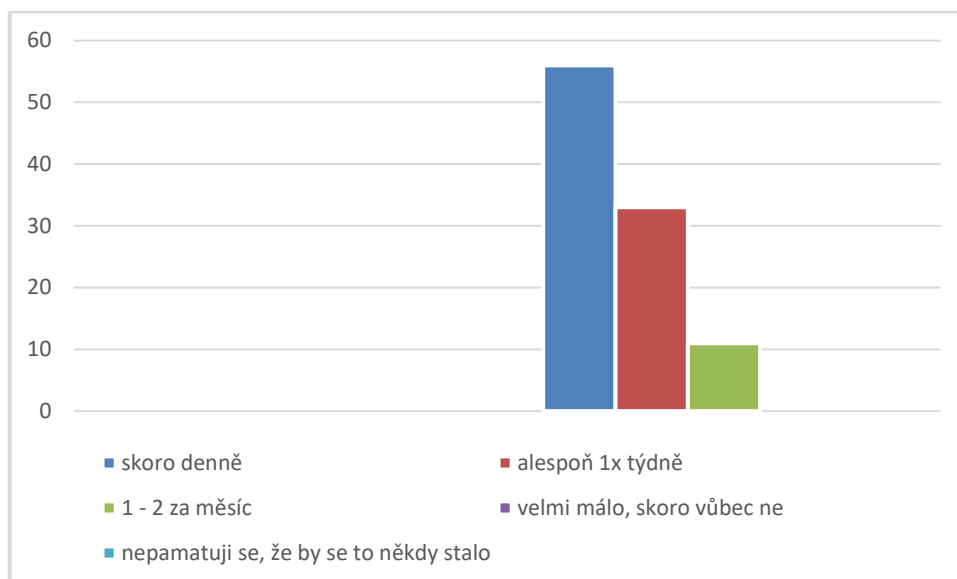
V tomto případě respondenti vybírali pouze jednu z pěti nabízených odpovědí. Výsledné odpovědi respondentů zkoumaných obcí lze vidět v tabulce číslo dvanáct. Četnost výskytu odpovědí v tabulce je označena písmenem „x“. Procentuální zastoupení vybraných odpovědí respondentů zobrazuje graf číslo devět.

Tabulka č. 12: Odpovědi respondentů na otázku č. 9

Název obce	Odpovědi				
	skoro denně	alespoň 1x týdně	1 - 2 za měsíc	velmi málo, skoro vůbec ne	nepamatuji se, že by se to někdy stalo
Jarcová			x		
Mikulůvka	x				
Oznice	x				
Valašské Příkazy	x				
Vigantice	x				
Držková	x				
Březová		x			
Ostrata		x			
Veselá		x			
Celkem (%)	56	33	11	0	0

Zdroj: vlastní zpracování (2018)

Graf č. 9: Odpovědi respondentů na otázku č. 9

Zdroj: vlastní zpracování (2018)

Pět z devíti dotazovaných (56 %) uvedlo, že za nimi přichází občasně s prosbou o radu či pomoc skoro denně. V některých obcích dotazovaní specifikovali svou odpověď na četnost několik návštěv denně. Na jednu třetinu starostů (33 %) se obyvatelé obce obrací s žádostmi alespoň jednou týdně. Starostu Jarcové (11 %) navštěvují občané s prosbou o pomoc jednou až dvakrát za měsíc. Ani v jedné ze zkoumaných obcí respondent neodpověděl záporně. V celkovém zhodnocení lze říci, že míra důvěry občanů ve vedení zkoumaných obcí je na vysoké úrovni. Ve zkoumaných obcích je potvrzena přítomnost dalšího z indikátorů sociálního kapitálu. Tyto obce vykazují vyšší míru sociálního kapitálu. Možným vysvětlením může být skutečnost, že respondenti zaměnili běžnou agendu, komunikaci a provozní témata s dotazy na složitější témata. Lze proto předpokládat možné zkreslení odpovědí.

7. 4. 10 Aktivita

Otázka č. 10. Kdo se hlavně podílí na organizaci kulturních, společenských či sportovních akcí v obci? Uveďte tři hlavní pořadatele podle významu a uveďte, jak se podílejí na konkrétních akcích.

Cílem desáté otázky bylo zjistit, kdo konkrétně v obcích zajišťuje kulturní vyžití. Otázka se tedy týkala aktivity spolků, sdružení i občanů v obci. Na tuto otázku dostali respondenti široký výběr odpovědí, z kterých měli vybrat tři nejaktivnější pořadatele akcí.

Tři vybrané aktivní členy obce měli respondenti seřadit sestupně, podle míry angažovanosti. Číslo jedna dostaly odpovědi, které byly uvedeny na prvním místě. Číslo dva dostaly odpovědi, které starostové dali na druhé místo. Číslo tři bylo přiřazeno odpovědím, které respondenti označili na místě třetím.

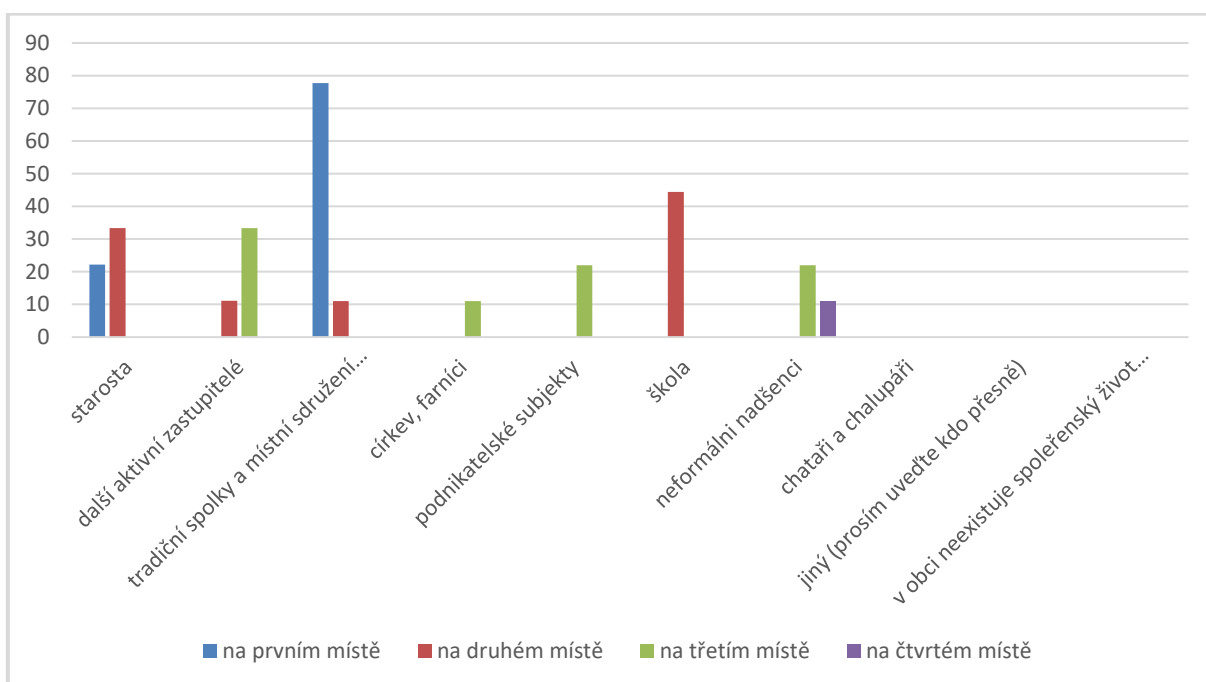
Vybrané číselné kategorie, jejich četnost výskytu a jejich seřazení, ukazuje tabulka číslo třináct. Procentuální zastoupení odpovědí respondentů je možné vidět v grafu číslo deset.

Tabulka č. 13: Odpovědi respondentů na otázku č. 10

Název obce	Odpovědi								
	starosta	další aktivní zastupitelé	tradiční spolky, místní sdružení	církev, farníci	podnikatelé	škola	neformální nadšenci	chataři, chalupáři	jiní
Jarcová			1			2			
Mikulůvka	1					2	3		
Oznice	1	3	2						
Valašské Příkazy		2	1		3				
Vigantice			1			2	3		
Držková	2		1	3					
Březová	2	3	1						
Ostrata	2	3	1						
Veselá			1		3	2			
Celkem (%)	56	44	89	11	22	44	33	0	0
1.	22		78						
2.	33	11	11			44			
3.		33		11	22		33		

Zdroj: vlastní zpracování (2018)

Graf č. 10: Odpovědi respondentů na otázku č. 10

Zdroj: vlastní zpracování (2018)

Téměř každý respondent (89 %) vybral jako iniciátora aktivit v obci tradiční spolky a místní. Z těchto 89 % dotazovaných vybrala jedna čtvrtina (78 %) respondentů tradiční spolky a místní sdružení na první místo žebříčku svého výběru, jeden respondent (11 %) zařadil tuto odpověď na místo druhé. Více než polovina dotazovaných (56 %) uvedla, že jako starostové se podílí na pořádání všech akcí v obci. Dva starostové (22 %) posunuli odpověď starosta na první místo a tři starostové (33 %) na místo druhé. Necelá polovina dotazovaných (44 %) uvedla jako hlavní pořadatele akcí v obci další aktivní zastupitele. Z tohoto počtu dal jeden starosta (11 %) další aktivní zastupitele na druhé místo a tři starostové (33 %) na místo třetí. Odpověď škola si vybralo 44 % dotazovaných a všichni, kteří si tuto odpověď vybrali, ji posunuli na druhé místo. Tři respondenti sdělili (33 %), že v obci existuje skupina neformálních nadšenců, kteří se podílejí na organizaci různých akcí. V jejich žebříčku zaujali neformální nadšenci třetí místo. Starosta jedné obce (11 %) označil jako spoluorganizátory akcí místní farní sdružení.

Nejvíce aktivními členy obcí byly zvoleny tradiční spolky a místní sdružení. Nejčastěji uváděným aktivním spolkem byl SDH. Jako další spolky byly uvedeny: myslivci, TJ Sokol, SK a FK, sdružení žen. Tyto místní spolky v obcích pořádají většinu kulturních, společenských i sportovních akcí.

Jako příklady akcí byly uvedeny plesy, zábavy, hasičské soutěže, dny dětí, sousedská setkání, výstavy a místní tradiční akce. Druhou nejčastější odpovědí bylo zapojení starosty do organizování všech akcí v obci. Třetí odpověď s nejvyšší četností bylo zapojení aktivních zastupitelů a škol. Odpověď škola si vybraly ty obce, které zřizují nižší stupeň ZŠ. U obce Mikulůvka jde o zapojení MŠ. Dalšími aktivními organizátory byli určení podnikatelé a další neformální nadšenci. Jako neformální nadšence respondenti označili jednotlivé aktivní obyvatele. V jednom případě bylo označeno církevní sdružení

Ve všech obcích existuje společenský a kulturní život. V každé obci jsou tři nezávislé aktivní skupiny občanů, kteří se podílejí na pořádání akcí. Vybrané obce můžeme klasifikovat jako prostředí s kvalitním sociálním kapitálem.

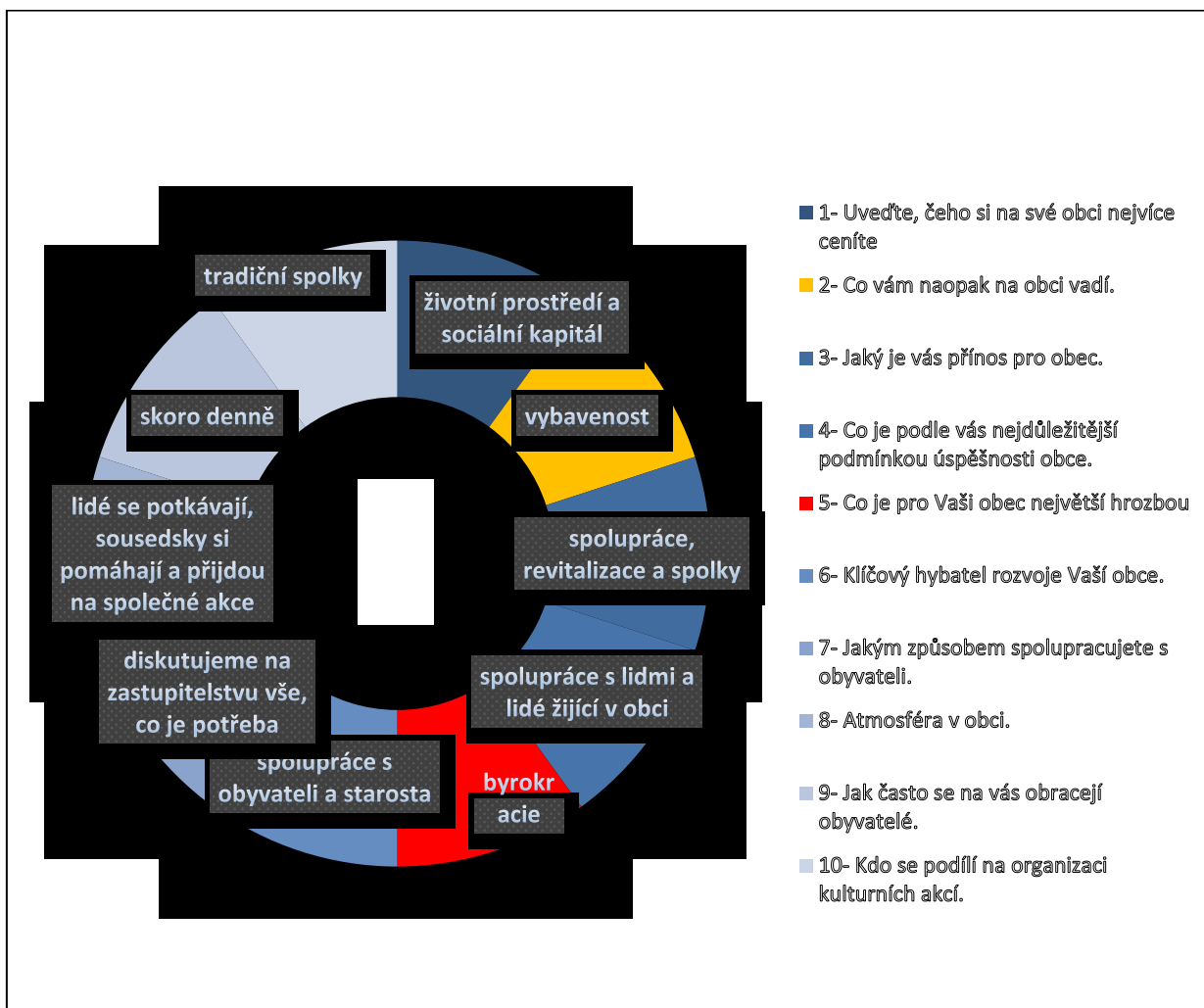
7.5 Shrnutí provedených rozhovorů

Provedení rozhovorů dosáhlo 90% úspěšnosti. Z desíti oslovených respondentů byl proveden rozhovor s devíti z nich. Každý dotazovaný odpověděl na všechny otázky. Prvních pět odpovědí sloužilo k identifikaci rozvojového potenciálu území. Ze zkoumaných odpovědí starostové nejčastěji udávali, že na své obci oceňují životní prostředí, občany žijící v obci (lidský kapitál) a spolupráci s lidmi a spolky v jejich obci (sociální kapitál). Rozvojový potenciál venkovských obcí na Valašsku lze identifikovat jako životní prostředí, lidský a sociální kapitál. Podpora těchto oblastí znamená úspěch v rozvoji. Naopak byrokracie a vybavenost obce byly dle starostů identifikovány jako hrozba pro obec a faktory, se kterými nejsou spokojeni. Nedostatečná vybavenost obce a byrokracie tvořila zábranu rozvoje. Dalších pět otázek si kladlo za cíl identifikovat přítomnost kvalitního sociálního kapitálu, jako klíčového faktoru rozvoje obcí. Identifikace sociálního kapitálu proběhla zhodnocením výskytu jeho součástí: atmosféry, důvěry, aktivity a spolupráce. Prakticky ve všech zkoumaných obcích byla potvrzena přítomnost alespoň dvou součástí sociálního kapitálu. Lze tedy říci, že sociální kapitál je klíčovým faktorem rozvoje venkovských obcí na Valašsku.

Po zhodnocení všech deseti otázek dohromady a všech odpovědí respondentů je patrná dominance sociálního kapitálu. Celkem 80 % respondentů označilo sociální kapitál jako klíčový faktor rozvoje obce. Z celkového počtu respondentů jich 30 % označilo jako klíčový faktor rozvoje lidský kapitál. Ostatní rozvojové faktory obce (vybavenost, životní prostředí, finance) vybralo jako faktor rozvoje 40 % starostů. V tomto případě můžeme identifikovat i přítomnost tvrdých faktorů podporujících rozvoj. Avšak ne ve velkém měřítku. Ve výsledku může existovat malé zkreslení, protože na některé otázky respondenti odpověděli dvěma nebo více odpověďmi.

Celkové zhodnocení nejčastěji vyskytovaných faktorů, uváděných v odpovědích lze vidět na grafu číslo jedenáct.

Graf č. 11: Celkové zhodnocení výsledků provedených rozhovorů

Zdroj: vlastní zpracování (2018)

8. DISKUZE

Podíváme-li se na komplexní zhodnocení odpovědí všech oslovených starostů, nenajdeme významné odlišnosti. Z výsledků je zřejmé, že odpovědi se často opakují nebo si jsou navzájem podobné. V minimu případů respondent odpověděl diametrálně odlišně od ostatních dotazovaných. Mírnou odchylku tvoří obec Mikulůvka, která dle odpovědí nedisponuje takovou kvalitou sociálního kapitálu jako ostatní obce. Důvodem této odchylky jsou majetkové spory v obci, které vyústily v nevraživost mezi obyvateli obce. Všichni respondenti odpověděli na všechny otázky, žádná otázka nezůstala u jednoho nebo více respondentů nezodpovězena.

Starostové obcí hodnotí své obce kladně, jsou spokojeni s aktivitou místních spolků a sdružení i s participací obyvatel na rozvoji obce. Lze říci, že jsou na obec, obyvatelstvo i vztahy v obci hrdí. Sebe, jako starosty, hodnotí také jako úspěšné aktéry rozvoje. Všichni starostové se v rozvoji angažují, shání finance na rozvoj, snaží se o spolupráci s občany i s místními spolky. U větší části obcí nehrají finance a jiné vnější faktory velkou roli v rozvoji. Malé obce čerpají minimum dotací a rozvoj si řídí spíše ze svých příjmů.

I když jsou obce malé a lokalizované v periferii, dokázaly tyto vnější faktory rozvoje svou nevýhodu vyrovnat vnitřními faktory. Naopak čím menší obec byla, tím hrdější a soudržnější měla obyvatele. Například Valašské Příkazy a Držková (cca 300 obyvatel) prokazovaly nejvyšší spokojenost s obyvateli obce, s mezilidskými vztahy a vykazovaly dobrou funkci spolků. Mikulůvka a Jarcová (cca 700-800 obyvatel) již vyjadřovaly menší rozpory a nespokojenost se zapojením obyvatel do rozvoje obce. Výjimku tvoří velké Vigantice, kde byl starosta velmi spokojený se všemi aspekty rozvoje. Zde může být důvodem i finanční zajištění Vigantic. Sám starosta uvedl, že obec má několik sponzorů ze strany podnikatelských subjektů, v oblasti sportu. Proto mají dostatek finančních prostředků na rozvoj a mohou tak podporovat místní spolky a sdružení, pořádat sportovní akce. Starosta uvedl jako klíčový rozvojový subjekt místní spolek fotbalistů.

Geografická lokace rozvoj prokazatelně ovlivňuje. Z výzkumu vyplynul nejvyšší rozvoj u Valašských Příkazů a Vigantic. Dalšími obcemi se signifikantními rozvojovými impulzy jsou pak Držková, Jarcová, Mikulůvka a Oznice. Naopak nejmenší rozvoj z úspěšných obcí zaznamenaly Březová, Veselá a Ostrata. Tyto obce spadají pod POÚ Zlín a leží ve vzájemné blízkosti. Stejně tak Jarcová, Mikulůvka a Oznice, které spadají pod POÚ Valašské Meziříčí. Zde se může projevovat trickle-down efekt rozvoje. Rozvoj jedné obce se pomalu přenesl na obec vedlejší. Vybrané úspěšné obce leží spíše na vnější hranici Valaška. Valašské Příkazy, které spadají pod Valašské Klobouky, leží na straně opačné od obcí rozvojových.

Stejně tak Vigantice (POÚ Rožnov pod Radhoštěm). Tyto obce jsou lokalizovány velmi blízko hranic. Leží na vedlejších dopravních trasách se Slovenskem. Tato lokace by mohla mít na rozvoj obcí pozitivní vliv. Obě zmíněné obce disponují financemi na rozvoj, díky podnikatelským subjektům, které rozvojové aktivity obcí z části sponzorují. Zároveň zaměstnávají část obyvatel obce.

Ve všech obcích lze shodně označit starostu (v jednom případě starostku) jako hlavního iniciátora rozvoje. Ve všech obcích bez výjimky byl starosta charismatickou vůdčí osobností, snažil se angažovat v rozvoji a intenzivně spolupracoval s obyvateli obce. Starostové obcí byli identicky spjatí se svými obcemi a byli hrdí na obec i její obyvatelstvo.

Za nejvíce funkční složky rozvoje lze ve zkoumaných obcích bezesporu označit místní spolky a sdružení, jejichž aktivity ovlivňují společenský a kulturní život obyvatel v obci. V drtivé většině mají ve své iniciativě organizaci všech společenských akcí. Starostové jsou si tohoto faktu vědomi a snaží se spolky v jejich aktivitě podporovat. Starostové často uváděli, že sami jsou členy některého ze spolků v obci. V některých obcích tvoří aktivní složky obyvatel sami starostové, církve nebo školy. Školy pořádají akce pro rodiče, dny dětí a sportovní dny.

Na zjištěných faktech lze vyzorovat provázanost rozvojových aktérů i jejich aktivit. Rozvoj z části závisí na financích, obec je však nemusí získávat pouze zvenčí. V některých případech mohou mít finance na obce negativní dopady, a to zejména v oblasti administrativní zátěže a byrokratického tlaku, který je na obce vyvíjen. Byrokracii jako negativní aspekt při rozvoji obce označila většina starostů. Potencionálně ideální investice obcí by mohly být do vybavenosti a infrastruktury, která v současnosti neodpovídá představám vedení obce a ovlivňuje kvalitu života místních obyvatel. To je zřejmě důvodem, že více než polovina starostů uvedla nespokojenost s vybaveností obce a projevila klíčový zájem tento problém řešit.

Ze syntézy pozorovaných výsledků rozvoj zkoumaných obcí vychází z jejich lokálních předpokladů.

9. ZÁVĚR

Diplomová práce zkoumá faktory rozvoje venkovských obcí, lokalizovaných ve vnější periferii. Primárním cílem práce bylo zjistit klíčový faktor rozvoje těchto obcí. Na základě teoretického ukotvení práce byly klíčovými faktory rozvoje zvoleny vnitřní faktory, především lidský a sociální kapitál. Hlavním cílem provedeného výzkumu bylo identifikovat rozvojové potenciály úspěšných obcí a potvrdit výskyt kvalitního lidského a sociálního kapitálu, který stojí za jejich úspěšným rozvojem.

Zhodnocením vstupních dat výzkumu byly stanoveny indikátory pro zařazení obcí do výzkumu. Kritériem pro zařazení do výzkumu byla geografická poloha a velikost obce. Pomocí stanovených indikátorů byla ve vybraných obcích zjištěna vysoká míra lidského kapitálu. Ve vybraných úspěšných obcích bylo prostřednictvím interview ověřováno, zda za úspěchem obcí stojí přítomnost kvalitního lidského a sociálního kapitálu v obcích nebo jsou přítomny i jiné faktory.

První hypotéza (H1) zní: *„Je-li v obci kvalitní lidský kapitál a sociální kapitál, jsou tyto měkké faktory potenciálem pro rozvoj obce.“* Hypotéza (H1) byla provedeným výzkumem potvrzena. Prvních pět otevřených otázek výzkumu bylo zaměřeno na identifikaci rozvojových potenciálů z pohledů starostů obcí. Respondenti identifikovali tři nejvíce ceněné faktory: životní prostředí obce, obyvatelstvo v obcích a spolupráci mezi obyvateli v obci. Naopak, jako faktory v rozvoji obce bránící byly určeny vybavenost, byrokracie a z části i finance.

Druhá stanovená hypotéza (H2): *„Malé valašské obce jsou úspěšné v rozvoji díky kvalitnímu sociálnímu kapitálu.“* Byla provedeným výzkumem rovněž potvrzena. Druhá skupina uzavřených otázek na základě vyhodnocení otázek respondentů zkoumala podle přítomnosti složek sociálního kapitálu přítomnosti kvalitního sociálního kapitálu v obcích.

Zkoumané obce, které lze označit za úspěšné, disponují kvalitním lidským i sociálním kapitálem. Vzhledem k velikosti a poloze obcí jsou činiteli, jež napomáhají rozvoji obcí obyvatelé a vztahy mezi nimi. Je zřejmé, že v rozvoji těchto obcí má nezastupitelnou pozici starosta. Starostu lze označit za hlavního iniciátora rozvoje. Ovšem ani schopný starosta by bez participace místních nedosáhl úspěšného rozvoje. Rozvoj může probíhat díky vnějším zásahům, avšak nemůže pokračovat ani dosáhnout úspěchu bez lokální iniciativy. A právě lokální vnitřní faktory rozvoje by se měly podporovat za účelem dosažení co nejvyššího úspěchu.

Jak potvrdil i výzkum uvedený v této diplomové práci, ne vždy mohou být rozvojové faktory pozitivní. V některých případech mohou rozvoj omezovat. Toto tvrzení bylo ve výzkumu potvrzeno v otázce číslo pět, kde většina starostů v odpovědi za hrozbu označila byrokracii, administrativní zátěž a složitý proces podávání žádostí o dotace.

Na rozvoji tedy participují i vnější instituce, a to zejména z hlediska finančního zajištění. Ale ani finance nezajistí všechno. Klíčem k úspěšnému rozvoji obcí je spolupráce všech aktérů rozvoje, ať už jde o spolupráci na formální nebo neformální úrovni.

Odpověď na výzkumnou otázku: „*Jaké jsou klíčové faktory podmiňující rozvoj venkovských obcí na Valašsku?*“ je již zřejmá. Jsou jimi endogenní faktory rozvoje. V první řadě sociální a lidský kapitál. Avšak ani role ostatních měkkých faktorů není zanedbatelná. Byla potvrzena velká role místní samosprávy, především starosty obcí. Dále pak je v rozvoji důležité přírodní prostředí, ve kterém obyvatelé žijí, vybavenost a infrastruktura obce. Všechny tyto faktory ovlivňují kvalitu života obyvatel v obci. Tvrdé faktory hrají v lokálním rozvoji druhotnou roli. Z tvrdých faktorů jsou pro rozvoj obcí důležité finance. Z výzkumu vyplývá, že 90 % starostů vnímá svou obec pozitivně, což opravdu ukazuje na značnou míru existence vnitřních potenciálů rozvoje.

ZDROJE

- 1) BARTOŠ, F. (1886): Dialektologie moravská: První díl. Nářečí slovenské, dolské, valašské a lašské. Nákladem Matice Moravské, Brno, 374 s.
- 2) BERNARD, J. (2010): Endogenní rozvojové potenciály malých venkovských obcí- obtížné hledání a měření jejich vlivu. Sociologický časopis, 47, 4, str. 754-775
- 3) BERNARD, J. a kol. (2011): Samospráva venkovských obcí a místní rozvoj. Sociologické nakladatelství (SLON), Praha, 236 s.
- 4) BINEK, J. a kol. (2009): Synergie ve venkovském prostoru: aktéři a nástroje rozvoje venkova. GaREP, Brno, 94 s.
- 5) BINEK, J. a kol. (2010): Synergie ve venkovském prostoru: přístupy k řešení problémů rozvoje venkovských obcí. GaREP, Brno, 118 s.
- 6) BINEK, J. a kol. (2010): Rozvojové možnosti obcí. Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, Praha, 52 s.
- 7) BINEK, J. a kol. (2011): Synergie ve venkovském prostoru: paradoxy rozvoje venkova: kritické zhodnocení bariér, nástrojů a šancí rozvoje venkova. GaREP, Brno, 63 s.
- 8) BLAŽEK, B. (1997): Problémy a výhledy českého venkova: statě z let 1990-1997. Škola obnovy venkova, Libčeves, 84 s.
- 9) BLAŽEK, J., UHLÍŘ, D. (2012): Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, implikace. Karolinum, Praha, 342 s.
- 10) BOUDEVILLE, J. R. (1966): Problems of Regional Economic Planning. Edinburgh University Press, Edinburgh.
- 11) Bourdieu, P. (1984): Distinction: A Social critique of the judgement of taste. Routledge, London.
- 12) BRYDEN, J., HART, K. (2004): A New Approach to Rural Development in Europe. Germany, Greece, Scotland and Sweden. The Edwin Mellen Press, International, 403 s.
- 13) COLEMAN, J. (1988): Social Capital in the Creation of Human Capital. American Journal of Sociology, 94, Supplement: Organisations and Institutions, Sociological and Economic Approaches to the Analysis of Social Structure, str. 95 – 120.
- 14) FALTOVÁ LEITMANOVÁ, I. a kol. (2012): Venkov jako místo pro život. Wolters Kluwer, Praha, 99 s.
- 15) FRIEDMANN, J. A. (1966): general theory of polarized development. In: Hansen, N. M. (ed): Growth Centres in Regional Economic Development. Free Press, New York.
- 16) GIDDENS, A. (1984): The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration. Polity Press, Cambridge.

- 17) HAMPL, M. (2005): Geografická organizace společnosti v České republice: transformační procesy a jejich obecný kontext. UK v Praze, PŘF, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha.
- 18) HAMPL, M., DOSTÁL, P., DRBOHLAV, D. (2007): Social and cultural geography in the Czech Republic: under pressures of globalization and post-totalitarian transformation. *Social and Cultural Geography*, 8/3, str. 475 -493
- 19) HAVLÍČEK, T., CHROMÝ, P. (2001): Příspěvek k teorii polarizovaného vývoje území se zaměřením na periferní oblasti. *Geografie - Sborník ČGS*, 106, 1, str. 1-9
- 20) CHROMÝ, P. a kol. (2011): Venkov - žitý prostor: regionální diferenciace percepce venkova představiteli venkovských obcí v Česku. *Geografie*, 116, str. 23-45
- 21) ILLNER, M. (1988): K vyrovnání podmínek života ve městě a na venkově. *Územní plánování a urbanismus*, 15, 90 s.
- 22) JANČÁK, V. a kol. (2010): Sociální kapitál jako faktor rozvoje periferních oblastí: analýza vybraných složek sociálního kapitálu v typově odlišných periferiích Česka. *Geografie*, 115, 2, str. 207-222
- 23) LEACH, S., WILSON, D. (2000). *Local political leadership*, Policy Press, Bristol.
- 24) LUNDVALL, B. A. (1992): *National System of Innovation. Towards a Theory of Innovation and interactive Learning*. Printer: London.
- 25) MAJEROVÁ, V. (1998): *Sociologie venkova a zemědělství*. Credit, Praha.
- 26) MAJEROVÁ, V. (2001): *Český venkov 2001*. Česká zemědělská univerzita v Praze, Provozně ekonomická fakulta ve vydavatelství Credit, Praha.
- 27) MÁTL, O., SRNOVÁ, E. (2012): *Budoucnost venkova v České republice: Analýza potřeb obcí po roce 2013 z hlediska budoucí kohezní politiky a společné zemědělské politiky*. Svaz měst a obcí České republiky, Praha, 157 s.
- 28) Ministerstvo pro místní rozvoj (2006): *České republiky Strategie regionálního rozvoje České republiky*, Praha. 163 s.
- 29) MORGAN, K. (1997): *The learning regions: Institutions, innovation and regional renewal*. *Regional studies*, str. 491-503
- 30) MOSELEY, M. J. (2003): *Local Partnerships for Rural Development: The European Experience*, Cabi Publishing, International, 210 s.
- 31) MOSELEY, M. J. (2003): *Rural Development: Principles and Practice*. Sage Publication, London.
- 32) MYRDAL, G. (1957): *Economic Theory and Under-developed Regions*. Gerald Duckwords, London.

- 33) PERLÍN, R., KUČEROVÁ, S., KUČERA, Z. (2010): Typologie venkovského prostoru Česka. *Geografie*, 115, 2, str. 161–187
- 34) PERROUX, F. (1950): Economic space: theory and applications. The Quarterly Journal of Economics, MA: Harvard University Press, Cambridge, str. 98-104
- 35) PIKE, A. a kol. (2011): Handbook of Local and Regional Development. Routledge, New York.
- 36) PILEČEK, J. (2010): Koncept sociálního kapitálu: pokus o přehled teoretických a metodických východisek a aplikačních přístupů jeho studia. *Geografie*, 115, 1.
- 37) PUTNAM, R. (1993): Making Democracy Work. Princeton University Press, New York.
- 38) SKÁLA, V. (2013): Klasifikace venkovských obcí dle rozvojového potenciálu. Disertační práce. Katedra veřejné a sociální politiky FSV, Praha.
- 39) SLEPIČKA, A. (1981): Venkov a/nebo město: lidé, sídla, krajina, Svoboda, Praha, 367 s.
- 40) SVOBODOVÁ, H. (2009): Faktory rozvoje venkova v podmínkách České republiky. Rigorózní práce. Geografický ústav PŘF MU, Brno.
- 41) SVOBODOVÁ, H. a kol. (2011): Synergie ve venkovském prostoru. GaREP, Brno, 113 s.
- 42) TURNER, J. (1997): The institutional order. Longman, New York.
- 43) VAJDOVÁ, Z. (2006): Autonomie a spolupráce: důsledky ustanovení obecního zřízení v roce 1990. Sociologický ústav Akademie věd České republiky, Praha. 108 s.
- 44) VAN DER PLOEG, J. D. (2000): Rural Development: From Practices and Policies towards Theory. *Sociologia Ruralis*, 40/2, str. 391-408
- 45) VAN DER PLOEG, J. D. (2000): Special issue: The Socio-Economic Impact of Rural Development: Realities and Potentials, *Sociologia Ruralis*, str. 391-408
- 46) VÁNĚ, P. (2012): Lidský a sociální kapitál vnitřních periferií Česka: příklad tří mikroregionů Středočeského kraje. *Geographical journal*, 64/4.
- 47) WHITAKER, W.H. (1982): A survey of perceptions of social work practice in rural and urban areas. ME: University of Maine at Orono Department of Sociology and Social Work, Orono.
- 48) WOODS, M. (2005): Rural Geography, Sage, London, 330 s.
- 49) WOODS, M. (2011): Rural, Routledge, New York, 336 s.

Internetové zdroje

- 1) ARCDATA PRAHA, ZÚ, ČSÚ (2016): ArcČR 500 - digitální geografická databáze, verze 3.3. www.arcdata.cz (cit. 15. 4. 2018).
- 2) Centrum investic, rozvoje a inovací (2015): Komunitně vedený místní rozvoj (CLLD). www.cirihk.cz/filedownloads-842-97a3a33f59b8 (cit. 15. 4. 2018).

- 3) ČSÚ (2016): Malý lexikon obcí České republiky - 2016. Český statistický úřad, Praha www.czso.cz (cit. 15. 4. 2018).
- 4) ČSÚ (2017): Malý lexikon obcí České republiky - 2017. Český statistický úřad, Praha www.czso.cz (cit. 15. 4. 2018).
- 5) ČSÚ (2018): Veřejná databáze ČSÚ. Český statistický úřad, Praha www.czso.cz (cit. 15. 4. 2018).
https://www.researchgate.net/publication/228386326_Venkov_typologie_venkovskeho_prostoru (cit. 15. 4. 2018).
- 6) MMR (2018): Program rozvoje venkova. Ministerstvo pro místní rozvoj, Praha, www.mmr.cz (cit. 15. 4. 2018).
- 7) OECD (2018): Regional development. Organisation for Economic Co-operation and Development, Paříž, www.oecd.org (cit. 15. 4. 2018).
- 8) PERLÍN, R. (2010): Nástroje rozvoje venkovských obcí.
https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/34731/IPBC_0_0_11310_0_1672_26_0_93191.pdf?sequence=2&isAllowed=y (cit. 15. 4. 2018).
- 9) PERLÍN, R. (2011): Venkov, typologie venkovského prostoru.
- 10) RIS (2016): Obce - ČR. Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, Praha www.risy.cz (cit. 15. 4. 2018).
- 11) SLDB (2001): Databáze výsledků ze Sčítání lidu, domů a bytů k 1. 3. 2011. Český statistický úřad, Praha www.czso.cz (cit. 15. 4. 2018).
- 12) SLDB (2011): Databáze výsledků ze Sčítání lidu, domů a bytů k 26. 3. 2011. Český statistický úřad, Praha www.czso.cz (cit. 15. 4. 2018).

PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Struktura otázek kvalitativního šetření

Interview: Otázky pro starosty venkovských obcí na Valašsku (faktory rozvoje obcí se zaměřením na lidský a sociální kapitál).

1. Uved'te, čeho si ve své obci nejvíce ceníte, vážíte, co se Vám v obci líbí.
2. Co Vám naopak na obci vadí, co se Vám zde nelíbí a co byste rádi změnili.
3. Jaký je Váš přínos pro obec. Co přesně děláte pro rozvoj vaší obce.
4. Co je podle Vás nejdůležitější podmínkou úspěšnosti obce.
5. Uved'te, co pro Vaši obec představuje největší hrozbu.
6. Co je podle Vás klíčovým hybatelem rozvoje ve Vaší obci? Seřad'te odpovědi podle významu.
 - finanční podpora shora
 - vybavenost obce
 - poloha obce
 - členství obce v různých organizacích
 - spolupráce s ostatními obcemi
 - schopný starosta
 - zapojení obyvatel obce do aktivit a dění v obci
7. Uved'te prosím, jakým způsobem spolupracujete s ostatními obyvateli obce. Podílejí se občané na rozvoji obce? Jakým způsobem se na rozvoji podílejí?

- pravidelně se scházíme a diskutujeme s různými spoluobčany mnohé problémy a úkoly obce/spolku
- diskutujeme některá témata podle potřeby
- diskutujeme na zastupitelstvu vše, co je potřeba
- spolupráce s veřejností je slabá, protože veřejnost se nezajímá o dění na obci,
- není důvod nespolupracovat s veřejností, když stejně nemají dost informací, aby mohli kvalitně posoudit návrhy

8. Uved'te, jaká je atmosféra v obci?

- lidé se setkávají a společně řeší společné úkoly a pořádají společné akce
- lidé se setkávají, sousedsky si pomáhají a přijdou na společné akce
- lidé v obci se srdečně zdraví, každý tráví čas na své zahradě nebo v domě
- v obci existují dvě a více skupin obyvatel, kteří mají vzájemný konflikt, rivalitu nebo soutěživost (hornáci a dolňáci, rodáci a luftáci, mladí x staří apod.)

9. Jak často se na Vás občané obrací s prosbou o pomoc nebo se složitějším dotazem?

Problémem zde myslím neběžnou agendu, nevztahující se k provozu obce.

- skoro denně
- alespoň 1x týdně
- 1 – 2 za měsíc
- velmi málo, skoro vůbec ne
- nepamatuji se, že by se to někdy stalo

10. Kdo se hlavně podílí na organizaci kulturních, společenských či sportovních akcí v obci?

Uved'te tři hlavní pořadatele podle významu a uved'te, jak se podílejí na konkrétních akcích.

- starosta
- další aktivní zastupitelé
- tradiční spolky a místní sdružení (prosím uveďte jaké)
- církev, farníci

- podnikatelské subjekty
- škola
- neformální nadšenci
- chataři a chalupáři
- jiný (prosím uveďte kdo přesně)
- v obci neexistuje společenský život ani se zde nekonají žádné akce